

ha-kol

הקול

br. 110 lipanj / srpanj / kolovoz 2009.
sivan / tamuz / av / elul 5769.

SADRŽAJ

IMPRESSUM Ha-Kol 110 lipanj / srpanj / kolovoz 2009. sivan / tamuz / av / elul 5769.	4 ZORA DIRNBACH - SVJETIONIK S ONE STRANE NACIONALIZMA
Glavna i odgovorna urednica Nataša Barac	8 PIROVAC -DJEČJI KAMPOVI
Urednički savjet Zora Dimbach, Živko Gruden, Tamara Indik-Mali, Damir Lajoš, Vera Dajht Kralj	10 STUDENTI SOCIJALNOG RADA NA PRAKSI U NAŠOJ OPĆINI
Tehnički urednik Ranko Čerić	13 DVIJE GODINE WEB STRANICE ISTRAŽIVAČKOG I DOKUMENTACIJSKOG CENTRA
Oblikovanje i priprema za tisak ri mo dizajn	17 KOMEMORACIJA ZA ŽRTVE JADOVNA
Ha-Kol glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj	18 NOVA ISKUSTVA O HOLOKAUSTU
Lektorica Ivana Budja Kurtović	19 MAZEL TOV!
izdavač Židovska općina Zagreb Palmotićeve 16, 10000 Zagreb p.p. 986. Tel: 385 1 49 22 692 fax: 385 1 49 22 694 e-mail: jcz@zg.t-com.hr uredništvo: hokol@net.hr	19 "KORAK NAPRED" U ZRENJANINU
Za izdavača dr. Ognjen Kraus	20 IZLOŽBA "ŽIDOVI U KOPRIVNICI" U MARIBORSKOJ SINAGOGI
ISSN 1332-5892	21 KOMEMORACIJA U ĐAKOVU
Izlaženje Ha-Kola financijski potpomaže Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske	22 LJUDSKO MJERILO GOLOG OTOKA
Pretplata 100 kuna godišnje za inozemstvo 200 kuna Žiro račun kod Zagrebačke banke broj: 2360000-1101504155 Židovska općina Zagreb Devizni račun: Account owner: Židovska općina Zagreb Bank: Zagrebačka banka d.d. Account number: 2100018066 IBAN: HR6423600001101504155 Swift: ZBAHR2X	23 "TJEDAN IZRAELA"
Tisak Offset tisak NP GTO d.o.o.	24 HINKO JUHN - UMJETNIK, KIPAR I KERAMIČAR
Naslovna stranica: Sinagoga Dohány u Budimpešti	26 AMOS OZ - PRIČA O LJUBAVI I TMINI
	27 GATANJE PO PEPELU
	28 PREDRAG FINCI: "IMAGINACIJA"
	29 "VALCER S BAŠIROM" POBJEDNIK ANIMAFESTA
	30 LJUBAVNE PJESME NA HRVATSKOM, HEBREJSKOM I ENGLJSKOM
	31 HOLOKAUST U LUDBREGU
	34 SINAGOGA
	38 LAZARUSOVO BRODOGRADILIŠTE
	41 ŽIDOVI U I. SVJETSKOM RATU
	46 JEWISH RENAISSANCE PREDSTAVLJA ŽIDOVE U HRVATSKOJ
	47 PRIJE KUĆE ROTSCCHILD POSTOJALA JE KUĆA MENDES
	51 POČELA OBNOVA STARE BEJRUTSKE SINAGOGA
	52 PISMO IZ SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA
	54 BERNIE ECCLESTONE: HITLER JE ZNAO KAKO OBAVITI POSAO
	55 GOLEM - ISTOČNOEUROPSKI FOLK-PUNK BAND
	56 ZNATE LI ŠTO JE KRAV MAGA?
	57 EUROPSKI INSTITUT ZA NASLJEĐE HOLOKAUSTA
	58 ŽIDOVSKA PREZIMENA
	59 PRIZNANJE NJEMAČKOM ČASNIKU KOJI JE SPASIO "PIJANISTA"
	60 ANTISEMIT OTVORIO VATRU U MUZEJU HOLOKAUSTA U WASHINGTONU
	61 ZANIMLJIVOSTI IZ IZRAELA
	62 IN MEMORIAM: VERA FISCHER

U realizaciji ovog broja svojim tekstovima i slikama surađivali su:

Nataša Maksimović-Subašić, Nives Beissmann, Ana Hermanović, Melita Švob, Milivoj Dretar, Olga Horvat, Vesna Domany-Hardy, Filip Kohn, Marijana Hajdić-Gospočić, Alfred Pal, Paula Novak, Vedrana Mrša

Toda raba!

Hrvatsko društvo pisaca organiziralo je u četvrtak 2. srpnja u svojim prostorijama u Basaričekovoj 24 skup u povodu 80. obljetnice rođenja Zore Dirnbach, kojim je obilježen, ne samo značajni životni period, već i izuzetan radni vijek te novinarkinje, dramaturginje, spisateljice, filmske scenaristice i urednice. Usprkos tomu što su organizatori osim velike dvorane otvorili i malu dvoranu zbog iznimnog zanimanja, mnogi prijatelji i poštovatelji Zore Dirnbach su iz hodnika nazočili skupu.

ZORA DIRNBACH – SVJETIONIK S ONE STRANE NACIONALIZMA

U uvodnoj riječi Velimir Visković izrazio je zadovoljstvo zbog okupljanja u velikom broju i iskazivanja poštovanja prema Zori Dirnbach, uglednoj članici Društva koja uskoro slavi 80. rođendan. Prema njegovim riječima radi se o tihoj autorici koja u paleti različitih osobnosti i stilova zauzima važan prostor spajajući s jedne strane tradiciju židovstva i sjećanja na tragediju, a s druge strane to povezujući s hrvatskom literaturom. Naglasio je i njezinu prisutnost u filmskom svijetu ističući da je ona napisala scenarij za poznati film “Deveti krug” koji je dobio “Zlatnu arenu” i bio nominiran za prestižnu nagradu Oscar u kategoriji filmova s neengleskoga govornog područja. Zora Dirnbach dugo je prisutna u medijima počevši kao filmski scenarist, a kao pisac radijskih i televizijskih dramskih tekstova, u doba kada je taj dio programa bio izuzetno jak i kvalitetan za razliku od današnjeg koji se uglavnom bavi preuzimanjem sapunice u svojstvu prometnika, ostavila je snažan pečat među izuzetno vrijednim radovima.

Puna vrijednost tih tekstova poslije je prepoznata u Vončininoj knjizi gdje je nezaobilazna rola Zore Dirnbach. Pisanje knjiga slijedi poslije, prva knjiga Zore

Dirnbach objavljena je prije 13 godina. Visković smatra da Zora Dirnbach zauzima važan tematski prostor koji nije bio potrošen u hrvatskoj literaturi za razliku od srpske gdje književnici Kiš, Albahari i drugi pišu o stradavanju Židova na ovim prostorima. S obzirom na to da je tema tragedije hrvatskih Židova literarno ostala netaknuta, Zora Dirnbach se pojavljuje kao neka vrsta literarnog pionira. Realistično pisanje ukomponirano s biblijskom tematikom Visković smatra važnim i autentičnim doprinosom hrvatskoj literaturi.

Predsjednik Židovske općine Zagreb, koja je bila suorganizator skupa, dr. Ognjen Kraus izrazio je osobitu čast što može pozdraviti Zoru Dirnbach, čestitati joj 80. rođendan, a zaželio je i da se ponovo vide na obljetnici za 10 godina. Rekao je da veliki broj okupljenih i prisutni na skupu najbolje govori o Zori Dirnbach, ženi koja ima čvrst karakter i izražen stav u životu. Zahvalio je za sve što je napravila za ŽOZ, kao članica Vijeća i radeći u Odboru za informiranje, a istaknuo je i njezin veliki doprinos židovskoj zajednici i izvan Općine.

Židovska tematika u hrvatskoj literaturi

Predrag Matvejević se nije složio s Viskovićevom konstatacijom da u hrvatskoj literaturi nije bila prisutna židovska tematika. Spomenuo je Ivana Gorana Kovačića, koji je u partizane otišao kao Židov što je u svim poslije objavljenim knjigama i monografijama o njemu zanemareno. Njegova majka, gđa. Klein, bila je transilvanska Židovka. Spomenuo je i Miroslava Krležu koji je 1940. godine Novu godinu proveo u društvu zagrebačkih Židova upozoravajući na opasnost koja dolazi i nagovarajući ih da odu i spase se. Kada se pisac Ervin Šinko vratio iz Mađarske, Krleža ga je dočekaio objeručke. Pisac Slavko Kolar se usprotivio primanju Šinka u JAZU govoreći da primaju Židova, a ne njega, hrvatskog pisca, Krleža je oštro reagirao tražeći da se

DEVETI KRUG

„Deveti krug“ snimljen je 1960. godine. Režirao ga je, po scenariju Zore Dirnbach, slovenski redatelj France Štiglic, a kritika ga je hvalila zbog njegova humanističkog angažmana, psihološke razrade junaka i društvenog sukoba oslikanih kroz sudbine dvoje adolescenata.

Film je svojedobno bio veliki hit. U Puli je osvojio Veliku zlatnu arenu za najbolji film, a Zlatne arene dobili su Zora Dirnbach za scenarij, Dušica Žegarac za žensku ulogu, Branko Tatić za sporednu ulogu, Ivan Marinček za kameru i Branimir Sakač za glazbu. Film je dobio i nagradu publike Jelen. Bio je nominiran za Oscara u kategoriji filmova s neengleskog govornog područja. Film je prikazan i na filmskom festivalu u Cannesu u službenom programu.

Radnja filma događa se u Zagrebu 1941. godine. Da bi spasio Ruth, mladu kćerku svojih židovskih susjeda od ustaškog progona, stari Vojnović privoli sina Ivo, kojeg glumi Boris Dvornik, da se formalno vjenča s djevojkom koja je nekoliko godina mlađa od njega. Ivo time nije zadovoljan, uostalom on je u vezi s Magdom, djevojkom svojih godina, ipak, s vremenom se između njega i Ruth razvija iskrena i intenzivna ljubav. Jednom prilikom Ruth se nađe sama na ulici te je redarstvenici privedu. Naposljetku završi u tzv. devetom krugu, dijelu koncentracijskog logora u Jasenovcu u kojem se lascivni ustaše naslađuju patnjama mladih djevojaka, odakle je vjerni Ivo pokušava izbaviti, ali oboje ginu u koncentracijskom logoru, u devetom krugu iz kojeg nema izlaza...

Kolara odmah izbacila iz DKH-a ili on odlazi.

Obraćajući se Zori toplim riječima, Matvejević je rekao da je kad je čuo za skup posvećen Zori, ostao u Zagrebu i sam se prijavio da govori. Oni su imali iste traume, pripadali su istom pokretu koji je išao s druge strane nacionalizma. Naglasio je da je ona bila laička Židovka i nikada nije slijedila ortodoksnu liniju.

“Zašto se siluje prošlost? Zora je cjelokupnim svojim intelektualnim angažmanom bila svjetionik s one strane nacionalizma u bivšoj Jugoslaviji, njezini su dramski scenariji bili književni scenariji”, istaknuo je Matvejević i zahvalio Zori Dirnbach na svemu što je napravila.

Poštenje, iskrenost i inteligencija

Oduševljenje prisutnih i veliki aplauz dobio je Jewres klezmer sastav koji je slavljenicima čestitao svirajući tri skladbe.

Dugogodišnja prijateljica i kolegica Ljiljana Jojić u obraćanju nazočnima kazala je da joj nije lako govoriti nakon toliko godina ljudskog i profesionalnog druženja. Fascinirana njezinim poštenjem, iskrenošću i inteligencijom Ljiljana Jojić misli da se Zora zapravo igra pišući i tada se nalazi u njoj najdražem agregatnom stanju. Ona to kao i sve radi s velikom strašću, dodala je. Ispričala je duhoviti komentar Zorine sestre da je Zora kojim slučajem otišla u političke vode i postala ministrica vanjskih poslova, sigurno bi se dogodio Treći svjetski rat.

Bilo joj je žao što ne piše prozu i kad se napokon odlučila, iskustvo dramaturgije pokazalo se dragocjenim. Zapravo u Zorinom pisanju po Jojićki “nema suvišnih riječi i brbljanja i kad je čovjek čita osjeća se obogaćenim”.

Kao dobra poznavateljica Zorina opusa često svjedoči tuzi i mucu koju još danas osjeća zbog tragedije svoje obitelji. Upravo zato Zora „čini sve što je u njezinoj moći da se žrtva ne zaboravi i ne ponovi“. Odabrala je neobjavljeni tekst “Asimtotične slike i sjećanja” koji su pročitali glumci Vlasta Knezović i Žarko Potočnjak.

Vlasta Knezović je izrazila zahvalnost koju duguje Zori Dirnbach. Ona ju je podupirala i nagovarala da nastavi s glumačkim radom kada je htjela prekinuti. Zahvaljujući Zori, kako je rekla, i danas se bavi glumom.

Analize Zorinih romana

Andrea Zlatar je izložila suptilnu analizu svijeta romana: “Dnevnik jednog čudovišta” i “Kao mraz” istaknuvši tri karakteristika: djetinjstvo, trauma i distanca. Počevši izlaganje ulomkom iz “Dnevnika jednog čudovišta” postavlja pitanje: je li ta vrsta smrti nasljedna i na koji način se kulturalno ponavlja?

Roman je fokusiran na odrastanje jedne djevojčice koja je upravo u fragilnom dobu kada se konstituira kao osoba. Andrea Zlatar se pita što znači pisati iz pozicije djeteta mnogo godina kasnije? To je specifična knjiga o glasu djevojčice koja je odrasla a živi u socijalnom svijetu djeteta. Ne može ne povući paralelu s “Dnevnikom Ane Frank”, kazala je. Riječ je o djevojčici koja želi ostati dijete i stvarati i zadržati dječju stvarnost, a čudovište je jer sve zna i razumije, čudovište je jer se nalazi u dobu kada se transformira tijelo, kada se događaju reakcije na seksualnost, okolinu i političku situaciju, a te reakcije nisu onakve kakve je očekivala. Način na koji to radi je način ironije, humora, smijeha i pravljenja nepodopština. Na taj način stvara prostor i osobnu perspektivu iz koje sagledava sve što se događa njezinoj obitelji, istaknula je Andrea Zlatar.

Drugi roman, “Kao mraz”, obuhvaća iste prostore kao i “Dnevnik” – prostore Slavonije, Bosne i Istre koje naziva “dijasporom pepela”. Taj roman nema osobnu perspektivu iz koje se sve sagledava, u njemu se prate dva središnja lika koja iz pozicije djece dolaze do pozicije staraca. Dobiva se slika o prostoru Slavonije koji je bio izložen ratnim sukobima gdje su granice sa susjednim državama bile rijeke ali nisu bile granice među ljudima.

Na kraju izlaganja Andrea Zlatar je naglasila da se u svim dijelima postavlja obaveza sjećanja i iz toga proizlazi etika pripovjedača koja je obvezujuća i za nas koji čitamo.

Narav vuka samotnjaka

ZORA DIRNBACH – VELIKI DOPRINOS ŽIDOVSKOJ ZAJEDNICI

Zora Dirnbach rođena je u Osijeku 1929. godine. Apsolvirala je studij povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, od 1949. godine radi kao novinarka i urednica kulturnih rubrika dnevnih novina te na Radio Zagrebu, od 1958. kao dramaturginja u radio-dramskom Prvom programu Radio Zagreba, a od 1963. godine do 1991. kao dramaturginja i urednica u televizijsko-dramskom programu Radio-televizije Zagreb.

Autorica je tri snimljena scenarija za dugometražne igrane filmove, više od desetak radio-drama (od kojih je većina izvedena i u inozemstvu) kao i TV-drama, TV-filmova i dviju serija, adaptacija i prijevoda velikog broja radio i TV-drama; kao vanjski suradnik nekoliko godina predaje TV-dramaturgiju na zagrebačkoj Akademiji za kazalište i film.

Autorica je i velikog broja prijevoda, scenarija TV drama, kazališnih drama te autorica više romana i zbirki pripovijetki: Dnevnik jednog čudovišta, Kainovo nasljeđe, Kao mraz te Sedam apokrifnih priča.

Iz njezina neobično plodnog radnog opusa, mnogi pamte filmski scenarij za film „Deveti krug“, prvi jugoslavenski film nominiran za nagradu Oscar.

Dobitnica je Zlatne Arene u Puli za „Deveti krug“, nagrade HNK za dramski tekst „Noć štakora“ te drugih brojnih nagrada.

Zora Dirnbach je kao „židovski“ pisac inspirirana temama strahota Šoe, osobnom i obiteljskom tragedijom, dala nemjerljiv doprinos židovskoj zajednici u Hrvatskoj. Dugogodišnjim angažmanom u Vijeću Židovske općine Zagreb te na čelu Odbora za informiranje ŽOZ-a, dala je poseban doprinos Židovskoj općini Zagreb.

I ovim putem Vam, draga Zora, najsrdčnije čestitamo i zahvaljujemo na svemu što ste učinili za nas.

Iz Zorina rodnog Osijeka stigla je Helena Sablić Tomić koja je iznijela svoje viđenje “Dnevnika jednog čudovišta”.

Daniel Rafaelić je živahno izložio autoričin filmski opus. Malo tko se može pohvaliti nominacijom za

Oscara, a film “Deveti krug” gledaju generacije studenata na predavanjima. Istaknuo je i scenarij koji je napisala za film “Igra na skelama”, koji je po njemu u vrhu hrvatske kinematografije. U tom se filmu tematizira situaciju mladih ljudi koji doživljavaju prvu ljubav, prva seksualna iskustva. Rafaelić smatra da je to začetak crnog vala u našoj kinematografiji, gdje unosi veselje u filmski scenarij što tada nije dočekano raširenih ruku.

U Zorinu scenariju za film “Noć poslije smrti”, adaptaciji Ksavera Šandora Đalskog, do izražaja dolazi liričnost koja nema opterećujuću melodramatičnost.

O njezinu radu na radiju i televiziji, “osnovnom poslu” kako ga je nazvao, govorio je Živko Gruden. U mladosti je Zora bila sklona crtanju i slikanju, imala je namjeru upisati se na Likovnu akademiju u Zagrebu. Život je krenuo drugim smjerom i upisala se na filozofiju i povijest umjetnosti. Zbog raskida sa SKOJ-em u Osijeku nije mogla dobiti stipendiju, materijalni položaj obitelji je bio vrlo težak što ju je potaknulo za ulazak u novinarstvo. Prvi tekstovi objavljeni u “Narodnom listu” bili su likovne tematike. Suurednički i urednički posao obavljala je s lakoćom pa je ostajalo vremena za pisanje, istaknuo je Gruden.

U dramaturškom poslu, po Grudenu, dolazila je do izražaja njezina narav koju je sama nazivala “narav vuka

samotnjaka”. Cenzorske škare je nisu poštedjele (film “Igra na skelama”, drama “Netko je na pragu”).

O nakladničkoj nereceptiji opusa Zore Dirnbach govorila je Nives Tomašević. Izložila je iscrpnu inventarizaciju njezina djela, datuma nastajanja i izdavanja. Posebno je naglasila zanemarenu kulturu čitanja ističući negativan utjecaj medija. Apostrofirala je Vončininu “Antologiju hrvatske drame” gdje je uvrštena njezina drama “Partija šaha”.

Mlada, nadarena književna kritičarka Dubravka Bogutovac održala je referat pod nazivom “Sedam apokrifnih priča Zore Dirnbach”.

Na kraju skupa, iznimno sretan i zadovoljan Velimir Visković je rekao da je to jedan od najposjećenijih skupova koje je udruženje hrvatskih pisaca do sada organiziralo.

Na kraju dvosatne svečanosti vidno uzbuđena i sretna Zora Dirnbach obratila se nazočnima rekavši da je duboko potresena tako velikim i emotivnim skupom, iznenađena briljantnom recepcijom njezina pisanja i sretna što je to uspjela doživjeti.

Posebnu vedrinu unio je Igor Mandić čestitajući joj obljetnicu duhovitim komentarima.

Zori Dirnbach želimo dobro zdravlje i još mnogo obljetnica.

Nataša Maksimović Subašić

IZRAELSKI VELEPOS LANIK U RH ZAVRŠIO MANDAT

Prvi veleposlanik Države Izrael sa sjedištem u Hrvatskoj, gospodin Shmuel Meiom u kolovozu je okončao svoj bogati četverogodišnji mandat veleposlanika. U Zagreb je doputovao 2005. godine sa suprugom Simom i sinom, kada je Izrael otvorio veleposlanstvo u Hrvatskoj. Tijekom svog mandata, izraelski je veleposlanik vrlo aktivno sudjelovao u političkom i kulturnom životu Hrvatske, a bio je aktivan i u židovskoj zajednici.

Hrvatski državni vrh prije odlaska izraelskog veleposlanika oprostio se od Meioroma. Tijekom oproštajnog posjeta hrvatskom predsjedniku Stjepanu Mesiću, Meiom je odnose Hrvatske i Izraela ocijenio odličnima. Zbog doprinosa razvoju odnosa između dvije zemlje predsjednik Mesić odlikovao je izraelskog

veleposlanika Redom kneza Branimira s ogrlicom. Zahvalivši na odličju, Meiom je rekao da je ono simbol izvrsnih odnosa Hrvatske i Izraela i predsjedniku Mesiću poručio da Izrael cijeni njegovu borbu protiv neofašizma.

Predsjednik Hrvatskog sabora Luka Bebić također je primio u oproštajni posjet izraelskog veleposlanika, a dvojica su dužnosnika tom prigodom razgovarala o ukupnim bilateralnim odnosima koji su ocijenjeni vrlo dobrima i bez otvorenih pitanja te su dignuti na višu razinu otvaranjem izraelskog veleposlanstva u Zagrebu. Izraženo je zadovoljstvo suradnjom na području kulture i znanosti, a zaključeno kako postoji i znatan neiskorišteni prostor za tješnju suradnju u gospodarstvu.

Novi izraelski veleposlanik u Hrvatskoj bit će Yosef Amrani.

Pirovac je i ove godine bio mjesto druženja, učenja i uživanja. U dvije dječje smjene kroz naše je odmaralište prošao veliki broj djece, a što su sve radili i naučili pročitajte u tekstu Nives Beissmann.

Pirovac – dječji kampovi

I ove je godine odmaralište u Pirovcu odzvanjalo dječjim smijehom. Imali smo, kao i prethodne dvije godine, dvije smjene od po deset dana. Kako su djeca u smjene raspoređena po dobi, tako svaka od tih smjena nosi sa sobom svoje draži, ali i probleme.

U prvoj smjeni su mlađa djeca, od 6 do 13 godina, premda nerijetko imamo i poneko dijete od 5 godina. Tu su problemi mali – poneka suza za mamom, poneko razračunavanje udarcima (među djecom, naravno), poneka nestala igračka (kad je tuđe uvijek slađe), nesigurnost u plivanju (ili totalno „neplivanje“), izbirljivost u hrani i tome slično. Sve redom sitnice koje ne mogu umanjiti sve ono lijepo što se događa tijekom deset dana. Na prvom mjestu je dječja oduševljenost sa svim sadržajima koji im se ponude. Njih oduševljava kupanje, skakanje, užinu ne mogu dočekati, vole radionice koje imamo svaki dan, vesele se maskenbalu, dotjerivanju za

Šabat, vole i ples i umjetnost i sport, vole odlaske u grad, ali i večernje zabave u kampu. Njima je samo bitno da se nešto događa cijelo vrijeme i da nemaju previše praznog hoda.

Ove godine nam je tema bila Židovski kalendar i praznici, pa su se sva događanja u pojedinom danu vezivala za neki praznik.

Tako smo imali jabuke i med za Roš Hašana, maskenbal za Purim, traženje skrivenog afikomana (uz nagrade, naravno), kao i film uz haroset i maces za Pesah, „sadili“ smo drveće na hamer-papiru za Tu Bišvat, pravili suku za Sukot, jeli krafne za Hanuku, pravili hale za Šabat... Trudili smo se da svaki praznik popratimo s još nečim, osim s radionicom, gdje ćemo kroz igru naučiti ili ponoviti sve bitno za taj praznik. Pri tome smo imali i potragu za blagom, talent-show, malu Makabijadu, Tajelet (šetalište

Odmaralište u Pirovcu nastalo je tijekom 70.ih godina kao dječje i omladinsko odmaralište primjereno stilu toga doba. Iako je ŽOZ uložila mnogo napora i sredstava u osuvremenjivanje i održavanje odmarališta, ono je još uvijek zadržalo određeni „kibucnički“ ugođaj. Izvan glavne sezone odmaralište se koristi kao idealno mjesto za organizaciju seminara, ljetnih škola, omladinskih i dječjih radionica i slično.

u Tel-Avivu), Kabalat Šabat, Havdala, neizbježni kviz na kraju kampa i neizostavno tradicionalno večernje kupanje u odjeći o kojem se pričalo od prvog dana.

I tako dan za danom, proletje nama deset dana, a da nismo ni primijetili. Uz pirovačku himnu, tužne poglede i suze zbog rastanka, završila je prva smjena.

U drugoj smjeni su djeca (nadam se da se neki neće naljutiti na izraz djeca) od 13 do 18 godina. Bilo ih je čak 59-ero. Ovdje su problemi druge vrste, ne bih mogla reći da su veći od onih u prvoj smjeni, samo su drugačiji. I ovdje se poneka suza prolje, ali zbog ljubavi; razračunavanje je verbalno (sva sreća), ali ponekad vrlo oštro; njima se baš i ne kupa, premda su velika većina odlični plivači; skokovi su poluprofesionalni, ali neki su i prilično opasni; oni bi više praznog hoda, da ih ne davimo previše s programima, sa spremanjem, s disciplinom,

jutarnjim razgibavanjem. Bez obzira na to, velika je većina ipak uživala u pripremljenom programu koji je također bio vezan uz temu Židovski kalendar i praznici. I ovdje smo nastojali da se cijeli dan osjeti koji praznik je na rasporedu, pa smo također imali krafne za Hanuku, hale za Šabat, pravljenje suke za Sukot, imali smo i Hamanove uši za Purim koje su pravili članovi Hadraba grupe.

Popodne su nakon kupanja djeca imala priliku birati između čak 7 sekcija. Imali smo novinare, umjetnost, ples, grafite, košer kuhanje i čak dvije različite sportske

sekcije. U večernjim smo satima imali odlaske u grad, Kabalat Šabat, Havdala na plaži, detektivsku igru, vrlo neobične igre bez granica, izbor za mistera kampa, karaoke i čak dva puta smo imali vrlo uspješne tulume, kao i zanimljive scenske izvedbe u organizaciji „hadrahaovaca“. Mislim da su ove godine članovi Hadraba grupe pokazali veliku želju i volju da nauče što više, i da vrlo brzo postanu madrihimi. Pokazali su i veliku samostalnost u izradi programa, koja je također veoma bitna.

Mislim da su se svi dobro proveli, jer je na rastanku opet bilo tužnih pogleda i suza, izmjenjivanja mail adresa, brojeva mobitela... No kako nam godine sve brže prolaze, tako će i ova proletjeti i dok se ni ne snademo opet ćemo svi zajedno pjevati: Kad svane prvi ljetni dan, ja pomislim na Pirovac....

Pirovačka himna

*Kad svane prvi ljetni dan
Ja pomislim na Pirovac
Tamo su svi moji drugovi
Najveći jevrejski mangupi.*

Živio nam Pirovac...

*Sarajevo, Osijek, Novi Sad,
Skopje, Zagreb, Beograd,
Nećemo sada plakati
Jer ćemo se opet vratiti.*

Živio nam Pirovac...

Što kažu djeca?

Pirovac je druženje, upoznavanje novih prijatelja, učenje, jer svaki put naučim nešto novo.

Emma Štern

Za mene je Pirovac ljetovanje i neprekidna zabava.

Sara Beissmann

Pirovac je ludi provod. Mjesto gdje srećem stare prijatelje svake godine i uvijek upoznam još i nekog novog.

Ian Beissmann

Kada pomislim na ljeto, odmah se sjetim Pirovca. Osjetim miris soli, osjetim sunce kako prži, ali se s ushićenjem sjetim i 10 dana super hrane, 10 dana nezaboravne zabave, 10 dana provedenih s ljudima koje volim. To je za mene Pirovac.

Lea Kasabašić

Meni je Pirovac zabava, druženje, provod...

Rebecca Beissmann

Pirovac je za mene mjesto gdje se odmaram od mame i tate.

Emma Kramar

Meni Pirovac predstavlja mjesto na koje idem da se zabavim, odmorim i družim.

Martina Šebalj

Za mene je Pirovac odmaralište s dobrom zabavom i extra društvom.

Strahinja Krnjaić

Za mene je Pirovac mjesto za zabavu i druženje, mjesto gdje mogu naučiti nešto novo, upoznati nove ljude, steći nove prijatelje, te se dobro provesti sa starima.

Marija Čer-Krnjaić

U Pirovcu se zabavljam 10 dana, družim se s frendovima i odmaram od brata.

Maja Vizentaner

U suradnji s Pravnim fakultetom u Zagrebu, Studijskim centrom za socijalni rad pokrenut je projekt studentske prakse u okviru koje studenti socijalnog rada volontiraju u našoj Židovskoj općini Zagreb. Druženjem s našim članovima zlatne dobi, studenti su dobili priliku ne samo upoznati se s potrebama starijih osoba, već i naučiti nešto o židovskoj zajednici u Zagrebu i Holokaustu.

Studenti socijalnog rada na praksi u našoj Općini

Studentska praksa izvodi se na trećoj godini studija socijalnog rada iz seminara Gerontologija u socijalnom radu. Budući da je za većinu studenata to jedinstvena prilika da se upoznaju s praktičnim socijalnim radom i načinom života te potrebama osoba starije dobe, ta je praksa od iznimne važnosti za buduće socijalne radnike. Praksa se obično provodi u Centrima za socijalnu skrb, Domovima za starije i nemoćne te drugim ustanovama.

Ovo je prvi put da je Židovska općina Zagreb bila uključena u program prakse i predstavlja početak izvrsne suradnje Studijskog centra za socijalni rad i naše Općine.

Kao socijalna radnica Židovske općine Zagreb bila sam mentor te studentske prakse pa je moj zadatak bio osmisliti i provesti cijeli koncept. Da bi studenti dobili jasniju sliku o radu socijalne radnice u Židovskoj općini, pozvana sam da na fakultetu održim predavanje na temu „Socijalni rad s osobama koje su preživjele Holokaust“. Nakon predavanja studenti su se dobrovoljno javljali za obavljanje prakse u Općini te nam je dodijeljeno čak četrnaest studenata. Putem glasila ŽOZ-a članovi su bili pozvani da se dobrovoljno jave za sudjelovanje u tom projektu. Iako sam u početku dvojila hoće li naši članovi prihvatiti tu ideju i hoće li studenti biti zainteresirani, pokazalo se da su moje brige bile neutemeljene jer je i

više nego dovoljan broj naših članova kao i studenata otvoreno prihvatio taj izazov.

Uvodni dio prakse sastojao se od dvije radionice gdje smo razgovarali o potrebama starijih osoba i ulozi socijalnog radnika u unapređenju njihova života. Također, smatrala sam da je ovo prilika da četrnaest mladih osoba nauči nešto o Holokaustu i brojnim potresnim sudbinama. Studenti su tako gledali film o gospodinu Otu Konsteinu „Da se ne zaboravi“.

Studenti su imali priliku i naučiti nešto o židovstvu u razgovoru s našim rabinom, Lucianom Prelevićem te o povijesti i djelatnosti naše Općine, o čemu je govorio Saša Cvetković.

Svakome članu dodijeljena je jedna studentica, a njihova druženja zamišljena su u vidu posjeta u vlastitom domu ili domu umirovljenika, zajedničkoj šetnji ili pratnji liječniku, u trgovinu i sl., odlasku u kino, na kavu ili pak kao ugodni razgovor. U redovitim intervalima studentice su imale superživiju gdje smo razgovarali o dojmovima za vrijeme prakse.

Nakon četiri mjeseca, odnosno nakon završene prakse, provedena je evaluacija prakse koja je pokazala izniman uspjeh ovog projekta te sa zadovoljstvom mogu najaviti da je ovo bio samo početak naše suradnje s Fakultetom.

O tome kako su naši članovi i same studentice doživjeli ovu praksu, pročitajte u njihovim intervjuima.

1. Kako to da ste se odlučili baš za praksu u našoj Općini i kakva su bila Vaša očekivanja?

Sandra: Za ovu praksu odlučila sam se iz više razloga. Željela sam saznati i naučiti nešto više o židovskoj kulturi, običajima i življenju tog naroda. Kako do sada nisam imala priliku susresti se s istima, ovo mi se učinila idealna prilika kako bih dobila neke nove informacije, saznanja i proširila svoje znanje o židovskoj kulturi, tradiciji i upoznala te ljude, družila se s njima, razmijenila iskustva i ponešto naučila. Očekivala sam da ću dobiti informacije koje sam uistinu željela saznati i njima proširiti znanje vezano za židovsku kulturu, običaje, tradiciju. Također,

očekivala sam da ću dobiti nekog korisnika ili korisnicu koja će biti spremna na suradnju, druženja i razgovor što mi se uistinu i ostvarilo i zbog toga sam jako sretna i zadovoljna.

Kristina: Odlučila sam se baš za ovu praksu jer je bila potpuno drukčija od svih ostalih ponuđenih na fakultetu. Oduševila me mogućnost za upoznavanje druge vjere, drugačijeg načina života, upoznavanje za mene nečeg potpuno novog i nepoznatog. Željela sam saznati nešto o židovstvu i upoznati se sa osnovama te religije. Želja mi je bila upoznati dragu/dragog korisnika i provesti vrijeme u obostranom ugodnom druženju.

Aleksandra: Pa kad je profesorica Rusac govorila o tome kako moramo obaviti praksu u sklopu kolegija Gerontologija u socijalnom radu, spomenula je, među ostalim, i Židovsku općinu Zagreb kao mogućnost. Meni je odmah Židovska općina zapela za oko a odlučila sam da bi upravo tamo željela odraditi svoju praksu. O Židovima, Općini i njihovom načinu života ne znam previše i smatrala sam da bi ovdje ponešto mogla naučiti, a osim toga svi obično obavljaju praksu u Domu umirovljenika te se meni upravo ovo svidjelo jer je odudaralo od klasične prakse. Očekivala sam da razgovor i druženje sa starijom osobom židovskog porijekla biti nešto dugaćije, posebno zbog svega što su Židovi u prošlosti preživjeli. Nekako sam očekivala drugačiju i na svoj način težu životnu priču i tu priču sam i čula.

2. Što ste naučili za vrijeme prakse?

Sandra: Za vrijeme prakse dobila sam jednu jasniju sliku i puno informacija o židovskoj kulturi koje do sada nisam znala. Uistinu mi je drago što sam se upoznala s takvom jednom kulturom i njezinim obilježjima. Osim spomenutoga naučila sam kako se ophoditi i postupati sa starijim osobama, kako ih utješiti kada im je teško, kako im ispuniti slobodno vrijeme i učiniti ga korisnim, kako im pomoći u stvarima koje sami ne mogu ostvariti.

Marina: Moja očekivanja su se ispunila i više nego što sam mislila. Jako puno sam naučila i stekla sam različite vještine, npr. kako komunicirati sa starijim osobama i o samom Holokaustu kroz iskustvo gospođe s kojom sam se družila.

Aleksandra: Naučila sam da definitivno ne smijem kretati u pojedini odnos s već stvorenim predrasudama jer to ne doprinosi gradnji odnosa, već dovodi do zahlađenja. Također sam na praktičnom iskustvu naučila da stvaranje posebnog odnosa nije ograničeno godinama i životnim iskustvom. Naučila sam da nikad nije kasno

za smijeh, za razveseliti nekoga i da vremena za drage osobe uvijek pronađeš.

Kristina: Upoznala sam se s poteškoćama koje muče starije osobe koje žive same i saznala koje su njihove potrebe. Shvatila sam da za uljepšati im život treba im samo posvetiti dovoljno vremena da se ne osjećaju usamljeno i da im treba puno razumijevanja i aktivnog slušanja. Na sastancima u Židovskoj općini bilo mi je jako zanimljivo jer sam saznala mnogo o Židovima, njihovim problemima s kojima su se susretali kroz povijest i židovskoj religiji.

3. Po čemu ćete pamtili ovu praksu i što Vam se najviše svidjelo?

Sandra: Za vrijeme prakse najviše su mi se svidjele životne, istinite priče koje mi je korisnica pričala za vrijeme naših susreta i druženja, a vezane su za njezin život, od mladih dana dok je još bila djevojčica pa sve do dan danas kad ima punih 98 godina. Zaista mi je bilo zanimljivo slušati o načinu življenja u njezino doba, njezinim životnim iskustvima, školovanju, obitelji, običajima. Moram priznati da su me ti razgovori sasvim sigurno dirnuli i doista mi je drago što je gospođa odlučila to svoje bogato životno iskustvo podijeliti sa mnom. Osim spomenutog moram napomenuti kako mi je jednako tako bilo predivno provoditi vrijeme razgovarajući s njezinom kćeri koja je doista predivna žena, koja mi se uvelike dojmila svojom jednostavnošću, simpatičnošću, ljubaznošću, toplinom, roditeljskim pristupom te svojom svestranošću. Kada sam s njom provodila vrijeme razgovarajući, bila sam toliko opuštena i osjećala sam se sasvim ugodno kao da se godinama

poznajemo, tako da mi je vrijeme u tim razgovorima za čas proletjelo. Moram istaknuti da je to za mene bilo jedno predivno iskustvo i predivni trenuci, kako sa korisnicom, tako i sa njezinom kćeri koje su zauvijek pamtni. Praksu u Židovskoj općini najviše ću pamtni

Veliko hvala studenticama i našim članovima koji su sudjelovali u ovom projektu i posebno hvala profesorici dr. sc. Silviji Rusac sa Studijskog centra za socijalni rad koja je svojom otvorenosti i entuzijazmom omogućila ovu sjajnu suradnju.

upravo po prethodno spomenutim provedenim trenucima sa svojom korisnicom i njezinom kćeri. No, tu svakako moram spomenuti da ću također ovu praksu pamtni po prekrasnim druženjima na supervizijskim susretima sa voditeljicom terenske prakse, socijalnom radnicom Anom Hermanović, koja je jedna zaista draga, topla i pristupačna osoba koja nam je uvijek davala jasne upute o tome kako ćemo i na koji način provoditi praksu. Na svakom supervizijskom susretu mogli smo ju doista pitati sve što nas je zanimalo, a ona bi s druge strane strpljivo odgovarala na naša pitanja. Također bih izdvojila jedan susret sa svojom korisnicom i njezinom kćerkom na kome je bila i gospođa Ana Hermanović, tako da smo uistinu lijepo zajednički provele vrijeme, razgovarale smo, slikale se za glasilo Židovske općine u kojemu će biti objavljen i ovaj intervju, šalile se tako da mi je taj susret doista bio jedan od najljepših na praksi. To je ono što mi se najviše sviđjelo na ovoj praksi i to je ono po čemu ću ja pamtni ovu praksu u Židovskoj općini.

Aleksandra: Najviše mi se sviđjelo to što sam znala da mi je uvijek na raspolaganju socijalna radnica Ana i da joj se mogu slobodno obratiti ako imam problema ili poteškoća. Osim toga, jako me se dojmio taj poseban odnos s gospođom Matildom koju sam posjećivala i koji je nekako spontano nastao tijekom druženja. Ovu ću praksu svakako pamtni po jednoj posebnoj, neobičnoj simpatičnoj gospođi, koja je svojim ponašanjem, razmišljanjima, pričama, svojim osmijehom i nadasve nekom posebnom snagom, ostavila dubok trag u meni.

Kristina: Najviše me oduševila gospođa Nada koju sam posjećivala svakog utorka. Gospođa Nada je jako topla i otvorena osoba i s njom sam uživala provoditi sate i sate razgovarajući o svemu. Sati s njom uvijek su mi proletjeli i uvijek bih kod nje ostala duže nego što sam planirala. Ova praksa je bila posebna po svemu i mislim

da ću je se sjećati zauvijek. Hvala!

Marina: Najviše mi se sviđjelo to što je gospođa sretna kad dođem k njoj i što smo uspostavile taj prijateljski odnos. Preporučila bih i drugim studentima ovu praksu jer će dobiti priliku da nauče jako puno.

1. Kakvi su Vaši dojmovi vezani uz ovu praksu? Kako Vam se sviđjelo druženje sa studenticom?

Gospođa Ljerka: Meni se jako sviđjela ta ideja i drago mi je što mogu reći da vidim da je Marina stvarno iskrena, da me zavoljela, da je došla s otvorenim srcem k meni, da mi pomogne da ne budem uvijek sama. Jako sam zadovoljna kako smo se družili i to mi daje neku snagu. Rekla sam joj: „Kad ti otiđeš, ja sam puna nekakve snage i sretna sam!“

Gospođa Mirjana: Odlučila sam sudjelovati u ovoj praksi jer volim mlade ljude, a inače sam se i sama bavila gerontologijom. Studentica i ja smo se jako zbližile,

razgovarale o svemu i svačemu, čak smo gledale i fotografije iz moje mladosti i u svemu smo se jako dobro slagale. Jako smo se lijepo družile, pile smo kavu, dolazila je na naše nastupe sa zborom. Mislim da je jako dobra ideja da studentice dolaze i da se zbliže s ljudima, a ja sam se baš jako zbližila s Darijom jer je ona po prirodi djevojka za koju mi se čini da je izabrala dobru struku.

U razgovoru sudjelovale gospođe Ljerka i Nada, studentice Aleksandra Milanović, Kristina Draščić, Sandra Žegarac i Marina Mijatović.

Ana Hermanović

Već su prošle dvije godine otkako su svijetlo dana ugledala web stranice Istraživačkog i dokumentacijskog centra Cendo. Na tim stranicama posjetiteljima se nudi mnoštvo informacija i podataka.

DVIJE GODINE WEB STRANICE ISTRAŽIVAČKOG I DOKUMENTACIJSKOG CENTRA

Kada je prije dvije godine započeo rad na WEB stranici www.cendo.hr, on je ponajprije zamišljen kao informativna stranica o radu Istraživačkog i dokumentacijskog centra Cendo u Zagrebu. Vremenom se WEB razvijao, dograđivao, poboljšavao i modernizirao o čemu se možete uvjeriti na primjerima.

No, CENDO servisira i radi poslove i za druge organizacije, koje volonterski vodi dr. Švob Melita, pa WEB stranica služi i za informacije o njima, a internetska adresa: dokumentacijski-centar-svob@zg.t-com.hr za korespondenciju, većinom na engleskom jeziku. Tijekom vremena te su organizacije dobile na WEB stranici svoje posebno mjesto i link s novostima. To su međunarodne organizacije:

Claims konferencija

čije poslove («Claims ured») u vezi mirovina i drugih potpora vodi, volonterski, godinama dr. Švob, te se je npr. za Švicarski fond (1998/99) uspjela dobiti 935 potpora za Židove koji su preživjeli Holokaust i danas žive na području cijele Hrvatske.

Tu su bili i fondovi za one koji su bili u logorima, getima, te oko 400 preživjelih Židova koji su zadovoljili uvjete i dobili stalne CEEF mirovine.

WFJCSH (World Federation of Jewish Child Survivors of the Holocaust)

čiji član je naša organizacija Udruga Holokaust preživjelih u Hrvatskoj, predsjednica dr. Švob Melita, potpredsjednica Svjetske organizacije i osnivač i glavni tajnik Europske organizacije (EUAS – European Association of Holocaust survivors).

U Zagrebu su održane dvije konferencije EUAS-a.

Konferencija EUAS-a, koja je održana krajem 2008. u Zagrebu nalazi se na WEB-u i internetu kao E-novine (u PDF formatu, na hrvatskom i engleskom jeziku) i poslana je svim učesnicima, organizacijama i zainteresiranima.

European Association of Holocaust Child Survivors EUAS

Association of Holocaust survivors in Croatia

Udruga preživjelih, u želji da se može pratiti internet i WEB stranica, osnovala je i opremila učionicu i organizator je Tečajeva za učenje kompjutera (kojeg vodi Siniša Jurica), koju je već prošlo oko 30 učenika na početnim i naprednim tečajevima, a akcija se nastavlja i dalje.

Mnogi od njih su nabavili svoje kompjutere, a za one koji nemaju takove mogućnosti otvorili smo «Internet cafe» u kojem smo pružimo mogućnost korištenja kompjutera i «surfanje» po internetu.

U tim se prostorima čitaonici, mogu pročitati časopisi i knjige koje posjeduje CENDO ARHIV

Arhiv je dostupan i na WEB stranici www.cendo.hr/arhiv, te se može pretraživati po autorima, naslovima, godinama izdanja, po logorima i općinama.

Arhiv ima blizu 4.000 naslova.

ICJW (International Council of Jewish women)

Čiji je član Unija Židovskih žena Hrvatske- Union of Jewish women in Croatia s organizacijama u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku.

Na WEB stranici u rubrici

Novosti

stalno se prate događanja u ŽOZ-u, međunarodnim organizacijama, tisku, izložbama, posjetama drugim organizacijama, recenziraju se knjige i časopisi, te se redovno prate WEB stranice i E-novine domaćih i stranih židovskih organizacija.

Te se informacije mogu isprintati, slati dalje, pohraniti, a sada smo zbog velikog obima tih informacija napravili dvije publikacije naših WEB stranica za 2008. i za 2009. godinu, koje su dostupne u našem prostoru.

Općenito o WEB stranicima

Istraživački i dokumentacijski centar CENDO surađuje i prati rezultate istraživanja, literaturu, publikacije, događaje i novosti u brojnim srodnim organizacijama

i institucijama, osobito onima koji istražuju Židove i Holokaust.

Nažalost, većina njihovih WEB stranica nije poznata ili dostupna našim istraživačima i zainteresiranima, a posebno onima na koje se to najviše odnosi - holokaust preživjelima.

Listom WEB stranica u rubrici «linkovi» željeli smo omogućiti upoznavanje sa radom tih institucija, informiranje o najnovijim publikacijama, sastancima, događajima komentarima itd. Time smo željeli otvoriti novu mogućnost, novi izlaz iz naše, često opterećene svakodnevnice.

Istraživački i dokumentacijski centar Cendo, [Unija židovskih žena Hrvatske](#), [Udruga Holokaust preživjelih u Hrvatskoj](#) i [ured \(volonterski\) Claimsa za Hrvatsku](#) također otvaraju mogućnost svim zainteresiranima, koji nemaju pristupa Internetu, da se mogu poslužiti opremom Cenda (koja je doduše već pomalo zastarjela), prema dogovoru sa osobljem Cenda.

Također, molimo sve zainteresirane da nam preko naše e-mail adrese

dokumentacijski-centar-svob@zg.t-com.hr daju svoje komentare, prijedloge i nove WEB adrese za «linkove»

Velika zadaća, koja je zahtijevala veliku umješnost mladih “kompjuterša”, koje smo angažirali za oblikovanje i odražavanje WEB stranice, bila je mogućnost pretraživanja [baze podataka o žrtvama i preživjelima Holokausta u Hrvatskoj](#)

Baza se može pretraživati po imenima, mjestu rođenja, mjestu stradanja, mjestu boravka 1941. i sudbini (žrtva, preživjeli, nepoznato) Podaci u bazi su preliminarni.

Na dnu te stranice postoji rubrika «zahtjev za izmjenom» u koju možete unijeti podatke koji nedostaju ili ih treba izmijeniti. Ukoliko želite dodatne podatke iz baze podataka ili arhive kontaktirajte nas preko naše

E-mail adrese.

Stavljanjem baze podataka o žrtvama Holokausta na internet, ne samo da smo omogućili dostupnost i pretraživanje, već smo otvorili i mogućnost dobivanja dodatnih podataka i korekcije.

U bazi se nalazi oko 20.000 imena Židova u Hrvatskoj (svih nekadašnjih i sadašnjih općina) koji su bili žrtve Holokausta, koji su preživjeli ili za koje nema dovoljno podataka o sudbini.

U dogovoru s Yad Vashemom, bazu smo (u odgovarajućem obliku) stavili na raspolaganje njihovom voditelju Internetske baze (Aleksandar Avram) za što je CENDO imenovan suradničkom organizacijom i dobio posebnu zahvalu.

Posebno postoji i rubrika u kojoj se mogu pročitati prilozima, članci, prolistati časopisi ili vidjeti interesantni filmovi itd.

Dokumentacija

Publikacije i istraživanja

Rezultati istraživanja-članci i studije iz CENDA ili srodnih institucija

Na svojoj WEB stranici Istraživački i dokumentacijski

centar «Cendo», kao i ostale slične institucije preko rubrike omogućuje uvid u svoj rad, suradnju i postignuća.

Bibliografija

Multimedija

omogućuje gledanje videa, filmova, izložbi, kolekcija itd, ima više od 100 priloga.

Foto galerija

fotografije iz naše arhive, značajnijih događaja, rođendana, izleta, pogreba, konferencija, posjeta itd. Ima oko 50 kolekcija fotografija s oko 1500 snimaka.

Rubrika [Linkovi](#) omogućava povezivanje s drugim organizacijama i institucijama, a rubrika [Kontakt](#) daje mogućnost upita i korespondencije preko WEB stranice.

Najnovija, možda i najatraktivnija rubrika na WEB stranici su

Židovske općine

Ovo je probni tekst. Radi se o židovskim općinama koje su postojale 1930. i osnovni podaci koji su navedeni datiraju iz tog vremena, iz publikacija koje su izdavali rabini.

Osim toga napravljeni su grafikoni na osnovi podataka iz popisa stanovništva, priložene slike sinagoga i drugih važnih institucija, opisana je povijest židovske zajednice i značajni događaji, doprinosi kulturi i gospodarstvu,, te na kraju podatke o žrtvama Holokausta.

Evo izvadak iz jednog teksta:

Vinkovci

U popisu stanovništva 1857. u Vinkovcima nema Židova (tada su Vinkovci još dio Vojne Krajine, dobivali bi samo dozvolu da dolaze na sajmove.Ne zna se kada se doselio prvi Židov u Vinkovce, ali su već 1870. imali svoje groblje, a Židovska izraelitska općina osnovana je 1873, predsjednik dr. Hugo Blum.

Prva sinagoga, mikve i stan za rabina izgrađeni su u «Švabića sokaku». Nova sinagoga je izgrađena je 1923. u Aleksandrovoj ulici.

1941. godine je sinagoga pretvorena u zatvor za Židove, kasnije je minirana. Ostaci sinagoge su neposredno nakon II.svjetskog rata prodani i tamo je sagrađena zgrada Poljoprivredno-industrijskog kombinata.

Od rabina U Vinkovcima je najpoznatiji i najdulje je bio (1914-1941) dr. Mavro Frankfurter, bio je i istaknuti cionist. Odveden je u Jasenovac gdje je ubijen. Židovi u Vinkovcima su se pridržavali

religijskih običaja, jeli su košer hranu (kašrut), subotom su radnje bile zatvorene, a služba u hramu (sinagogi) održavala se svakog jutra i večeri. Godine 1919. u Vinkovcedolazirabindr. Mavro Frankfurter, a imali su i natkantora (Proper), dva kantora (Singalovski i Hersković) i šamaša (Rotman). Pri posvećenju nove sinagoge, 1923. pjevao je zbor dječaka sinagogalne pjesme.

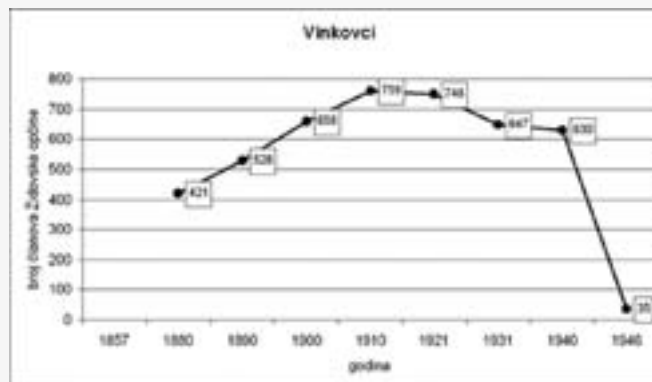

Sinagoga u Vinkovcima

Židovi iz okolnih mjesta: Mikanovaca, Ivankova, Cerne, Gradišća, i Županje pripadali su vinkovačkoj židovskoj općini. Predsjednik židovske općine, poslije I. Svjetskog rata, bio je dr. Armin Lederer, a kasnije (sve do 1941.) dr. Ignjat Lang. Godine 1929. predsjednik je bio Alfred Mogan, tajnik Margolius Pollak, blagajnik Mavro Augenfild. Groblje je bilo osnovano oko 1870.

Židovska općina Vinkovci 1930.:

Židovsko groblje osnovano godine	1870.
Sinagoga izgrađena godine	1922.
Broj članova općine	227
Broj "duša" (članovi i njihove obitelji)	995
Broj djece u školama	125
Broj polaznika škole Talmud Tora	5
Broj liječnika	4
Broj advokata	3
Broj gradskih činovnika	1
Broj mandataru u gradskom zastupstvu	3
Predsjednik Židovske općine	dr. Ignjat Lang
Hevra kadiša, predsjednik	Aleksan Pollak
Rabin	dr. Mavro Frankfurter
Kantor	I. Heršković
Nadkantor	Mijo Proper
Gospojinsko društvo	Tera Lang
Cionističko udruženje	Adolf Beck

Broj Židova u Vinkovcima prema popisima stanovništva

godine, a o njemu se brinula Hevra Kadiša. Predsjednik Hevre Kadiše (1929) bio je Aleksa Pollak, potpredsjednik Vilim Schlesinger i blagajnik Abraham Hirschfeld.

U Holokaustu je stradala većina vinkovačkih Židova, a progoni su počeli već 18.4. 1941, kada je uhapšeno 120 Židova, a nešto kasnije, 28.8.1941, su muškarci zatvoreni u sinagogu i zlostavljani. U svibnju 1942. su pokupljeni svi Židovi u

Vinkovcima i okolini.

Židovi su smještavani u zgradu (skladište) zvano «Monopol», na nogometno igralište, zgradu Hrvatskog sokola i druga mjesta, odakle su slani u logore, najčešće Jasenovac. Nakon odvođenja Židova rasprodana je njihova imovina.

Možemo, zaista, biti zadovoljni velikim poslom kojeg smo napravili, stvorivši WEB stranicu jednog Istraživačkog centra, na kojoj su postali dostupni rezultati i informacije i koja služi informiranju, ne samo za članstvo jedne Židovske općine.

Melita Švob

Komemoracija za žrtve Jadovna

Povodom 68. godišnjice osnivanja Gospićke grupe logora (Gospić – Jadovno – Metajna - Slana) antifašisti iz Ludbrega i Varaždinske županije u suradnji s Vijećem srpske nacionalne manjine prisustvovali su 14. lipnja komemoraciji za stradale logoraše. Po prvi put se nakon 1990. godine na prostoru Jadovna održala takva svečanost jer se cijelo područje nalazilo u zoni sukoba tijekom Domovinskog rata pa je pristup zbog zapuštenosti i mina bio otežan. Pokrovitelj svečane komemoracije bio je predsjednik Republike Stjepan Mesić koji je održao

prigodni govor. Cvijeće je položeno kod Šaranove jame na Velebitu u koju su bacane žrtve logora Jadovno. Na kamenom mulu u Karlobagu odakle su zatočnici prevoženi na Pag, prof. Milivoj Dretar je održao kratki sat povijesti: *Logori Jadovno, Metajna i Slana osnovani su 25. lipnja 1941. i u samo dva nepuna mjeseca postojanja u njima je pobijeno 30 - 40.000 logoraša čime su ta gubilišta po masovnosti žrtava svrstana odmah iza Jasenovca. Logoraši su radili na izgradnji ceste i u Paškoj solani po 12 sati na ljetnoj žegi s nedovoljno hrane, vode i odmora. Mnogo ih*

Napušteni logor Slana na Pagu, snimak talijanskih vojnika

je vezano za kamenje, a zatim bačeno u more. Nakon odlaska ustaša, Talijani su iskopali žrtve i spalili tijela na zajedničkim lomačama jer su se bojali zaraza. Otkrili su preko 700 tijela muškaraca, žena i djece ubijenih strijeljanjem ili hladnim oružjem, među njima i petomjesečno dijete u povojima.

Za sve stradale u paškim logorima spušteno je cvijeće u more.

M. D.

Naš stalni suradnik iz Ludbrega prof. Milivoj Dretar ovoga je ljeta sudjelovao na seminaru za poučavatelje o Holokaustu u SAD-u.

Nova iskustva o Holokaustu

U prostorijama Muzeja Holokausta u Houstonu (USA) od 7. do 10. srpnja održao se tradicionalni „Max Kaplanov ljetni seminar“ za poučavatelje o Holokaustu namijenjen profesorima povijesti za osnovne i srednje škole. Osim američkih nastavnika, seminaru su nazočila i dva hrvatska predstavnika: Tvrтко Božić iz Malinske i

Milivoj Dretar iz Ludbrega. Naime svake se godine za poučavatelje o Holokaustu dodjeljuje 25 stipendija za Yad Vashem u Izraelu te po dvije stipendije za Houston i New York. Tijekom četiri dana aktivno se razmatrala problematika Holokausta: usporedba sa sudbinom Roma u ratnoj Europi, pitanje spola za vrijeme Holokausta, umjetnost u doba nacionalsocijalizma, problem genocida i njegova rješavanja, vizualni pristup genocidu, sudjelovanje Židova u partizanima i jedinicama otpora, primjeri dobre prakse iz nastave.

Američki nastavnici imaju sličan program za Holokaust kao u Hrvatskoj – sami određuju hoće li, kada, koliko i kako predavati o Holokaustu. Uz izlaganja i radionice vrhunskih sveučilišnih znanstvenika, vremenšna Vivien Spitz, ratna izvjestiteljica s Nürnberškog procesa 1946. - 1947. godine, održala je javno predavanje o suđenjima nacistima zbog pokusima nad ljudima. Predavanje je izazvalo veliki interes, stoga se u konferencijskoj dvorani Muzeja tražila stolica više. Muzej Holokausta u Houstonu otvoren je 1996. godine sa svrhom širenja poruke mira, poučavanja o stradanjima stanovništva, učenja o genocidu. Muzej se financira isključivo donacijama, među najvećima su upravo preživjele žrtve Holokausta. U sklopu Muzeja djeluje bogata knjižnica s više od 5000 svezaka posvećenih Holokaustu i sličnim temama te arhiv s originalnim fotografijama, svjedočanstvima preživjelih logoraša, dokumentacijom i filmovima. U Muzeju je

20 zaposlenika, a više osoba volontira na specifičnim poslovima.

Houston je grad s oko 6 milijuna stanovnika, četvrti je po veličini u SAD-u i najveći u Texasu, bogatstvo

je stekao na nafti i pomorskom prometu u obližnjem Galvestonu. Grad je zanimljivo podijeljen: na medicinski centar, muzejsku četvrt, pravosudnu četvrt, poslovnu četvrt. Stanovništvo u gotovo jednakom omjeru čine bijelci, Afroamerikanci i Latinoamerikanci. U gradu živi oko 50.000 Židova. Tijekom cijelog boravaka u Houstonu, građani i sudionici seminara su iskazivali veliko zanimanje za Hrvatsku te pozitivno reagirali na naše sudjelovanje. Unatoč temperaturama višim od 35 stupnjeva celzijevih i visokoj vlazi u zraku, smještaj u Holiday Inn Hotelu i hrana su bili odlični. Bilo je i slobodnog vremena – uz obilazak Houstona, posjetili smo Muzej lijepih umjetnosti, Gradsku vijećnicu, Svemirski centar u Houstonu, Meksički zaljev. Cjelokupni naš dojam je bio vrlo pozitivan, zaista lijepo iskustvo te preporučam i drugim nastavnicima da u što većem broju sudjeluju na međunarodnim seminarima. Ovom prilikom zahvaljujemo Mary Lee Webeck, voditeljici seminara, i svom ostalom osoblju na gostoljubivosti i pomoći.

Milivoj Dretar

MAZEL TOV!

Ovoga ljeta u klubu Židovske općine proslavljena su i dva rođendana naših vrijednih članica – Melite Švob i Lele Budić.

Našoj šefici računovodstva, vrijednoj Leli, zaželjeli smo sretan rođendan uz izvrsne specijalitete.

U srpnju je proslavljen i rođendan neumorne Melite Švob, uz tradiciju lijepih druženja u klubu seniora.

Klub seniora, Ženska sekcija i udruga Holokaust preživjelih (koje dijelom okupljaju i iste članove) mogu biti uzor suradnje i razumijevanja što dovodi do mnogih lijepih zajedničkih akcija kao što su zimovanja, izleti, posjeti memorijalnim spomenicima, sjećanje na Holokaust, mreža volontera, gimnastika, tečajevi kompjutera, posjeti drugim zajednicama te organizacija raznih konferencija, predavanja, promocija i mnogo drugih aktivnosti. Članovi posebice ističu poštovanje i prijateljstvo koje među njima vlada.

(preuzeto s internetske stranice cendo.hr)

„Korak napred“ u Zrenjaninu

U Zrenjaninu je krajem svibnja održana manifestacija „Korak napred“ u organizaciji Jevrejske opštine Zrenjanin i Saveza amaterskih KUD-ova grada Zrenjanina. To je multikulturalna manifestacija koja je ovog puta održana u Narodnom pozorištu „Toša Jovanović“. Kao predstavnici židovske (jevrejske) manjine nastupile su plesne skupine „Ma'ayan“ iz Novog Sada i „Haverim Shell Israel“ iz Osijeka.

Osim plesnih koreografija, publika je imala priliku

uživati i u izvedbama umjetnika grada Zrenjanina: ženskoj izvornoj pjevačkoj grupi KUD-a „Svetozar Marković“ te duetu koji čine Mirjana Mladenović (sopran) i Ondrej Goda (tenor) uz klavirsku pratnju prof. Ivica Petrova. Umjetničkom je dijelu prethodio kratak film o povijesti Zrenjanina, s posebnim osvrtom na povijest Židova u gradu.

Za razliku od publike, kojoj je užitak počeo tek s početkom predstave, nama je uzbuđenje počelo još od onog trena kada smo pošli put Zrenjanina. Bolje rečeno, od večeri prije, kada smo saznali da naša inače „veoma brojna“ grupa od 10 članova, u Zrenjanin mora sa samo 7 plesača. Bolest i kraj školske godine učinili su svoje. Ipak, nekako smo se prerasporedili i uspjeli složiti koreografiju da se rupe ne vide previše. Premda smo imali tremu (najviše voditeljica) i strah hoće li sve dobro ispasti, bilo je izvrsno. Djevojke su i ovoga puta pokazale da mogu izvući sve, čak i u nemogućim situacijama.

Osim nastupa, naš se dvodnevni posjet Zrenjaninu sastojao i od druženja s članovima prijateljskih općina, ali i od obilaska grada. Obišli smo s našim vodičem Bobom (kojem ovom prilikom posebno zahvaljujemo) sve što nas je zanimalo, a nas se najviše dojmio posjet gradskom muzeju. Muzej je zaista prekrasno uređen i prepun eksponata pa ako vas put nanese u Zrenjanin, znate što treba vidjeti.

Hvala JO Zrenjanin na prekrasnom vikendu!

Nives Beissmann

IZLOŽBA “ŽIDOVU U KOPRIVNICI” U MARIBORSKOJ SINAGOGI

Muzejska izložba “Židovi u Koprivnici” iz fundusa Muzeja grada Koprivnice i privatnih zbirka iz Zagreba, New Yorka, Toronta i Tel Aviva otvorena je u lipnju u mariborskoj sinagogi.

Izložba je prilog vraćanju dostojanstva i duga židovskoj zajednici Koprivnice, koja je do početka Drugoga svjetskog rata svoje potencijale uložila u razvoj građanskoga društva i kozmopolitsku orijentaciju Koprivnice.

Na izložbi, koju je otvorio hrvatski veleposlanik u Republici Sloveniji Svjetlan Berković, predstavljeni su povijest, arhitektura, gospodarstvo, politički, kulturni i vjerski život koprivničkih Židova, njihove biografije te stradanja tijekom Holokausta.

Židovi u Koprivnici trguju već od sredine 18. stoljeća, a prve su se židovske obitelji u Koprivnici naselile tek oko 1800. godine, a u okolici Koprivnice se naseljavaju i nešto prije. Do 1848. godine Židovi se polagano, ali kontinuirano naseljavaju u Koprivnicu. Iako se njihov broj u gradu kreće od oko 40 duša ili samo osam obitelji, one uspijevaju stvoriti jezgru buduće židovske zajednice utemeljenjem općine, groblja, Hevra Kadiše i popratnih vjerskih sadržaja. Velik broj Židova iz Koprivnice nestao je u Holokaustu.

Tako je pod naslovom “Svaka žrtva ima svoje ime” na izložbi predstavljen i popis 214 Židova deportiranih u logore u noći 23./24. srpnja 1941. godine te imena koprivničkih “Pravednika među narodima” - Anke Crndić i braće Borisa i Žarka Dolinara.

Zbirka Judaica Muzeja grada Koprivnice snimljena je i pohranjena u Centru za židovsku umjetnost u Jeruzalemu (The Center for Jewish Art - The Hebrew University of Jerusalem), koji dokumentira i židovsko kulturno nasljeđe Hrvatske. Time je navedena građa, uz koprivničku sinagogu i židovsko groblje, uvrštena u Indeks židovske umjetnosti cijeloga svijeta.

Održavanje izložbe u Mariboru omogućili su gradovi Maribor i Koprivnica, koprivnička “Podravka” i Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.

Autor izložbe je viši kustos Muzeja grada Koprivnice

Dražen Ernečić, a organizatori Sinagoga Maribor i Muzej grada Koprivnice.

Izložba se može razgledati do 30. kolovoza.

(prema hrvatskim medijima)

U organizaciji seniorskog kluba i ženske sekcije petnaest “hrabrih” članova odlučilo je, vrućinama usprkos, u srpnju autobusom otputovati i posjetiti izložbu “Židovi u Koprivnici”, koja je u suradnji s Ministarstvom kulture, muzejom u Koprivnici te Mariborskim kulturnim centrom postavljena u mariborskoj sinagogi.

POSJET IZLOŽBI „ŽIDOVU U KOPRIVNICI“

Sinagoga, jedna od najstarijih još očuvanih sinagogalnih zgrada u Europi, pretvorena je kulturni centar u kojem se organiziraju izložbe, koncerti i druga kulturna događanja u Mariboru.

To je mala jednostavna zgrada, uz sam rub gradskog bedema, izgrađena u 15. stoljeću i nekada je bila središte velike židovske općine i sjedište rabinata. Uz sinagogu bile su mikve, talmudska škola i zgrada za rabina.

Židovi se spominju u Mariboru već 1274. godine i imali su znatnu gospodarsku ulogu, osobito u novčarskim poslovima, ali su bili izloženi i ograničenjima, porezima i istjerani od cara Maksimilijana I. iz Koruške i Štajerske 1497. godine. Neki su otišli na obalu, Istru te Trst (Morpurgo).

Tada sve njihove ustanove propadaju, a sinagoga je dobila nove namjene, bila je crkva, dućan, skladište za vojsku, pregrađena u stanove itd. što je znatno oštetilo prvobitni unutrašnji izgled sinagoge.

Sinagoga je restaurirana, koliko se moglo prema nađenim dokumentima, i tek je 2001. godine otvorila vrata posjetiteljima Kulturnog centra koji se u njoj nalazi.

O Židovima u Mariboru te o sinagogi imali smo

lijepo predavanje kustosice Marjetke Bedrač, zatim smo pogledali izložbu o Židovima Koprivnice, koja je postavljena na desetak panoa. Prije su održane izložbe o Židovima Prekmurja i Židovima Rijeke.

Dobili smo i znatnu literaturu o sinagogi, izložbi i Mariboru. Mi smo također poklonili publikacije o našoj (srušenoj 1942. godine) sinagogi u Zagrebu te o Židovima u Hrvatskoj.

Uz izvanrednog vodiča, iz Turističkog centra u Mariboru, simpatične Jasmine, razgledali smo znamenitosti Maribora, prekrasnog grada s oko 120.000 stanovnika, danas gotovo bez Židova.

Nakon duge “šetnje” kroz grad i parkove, završili smo na ručku u prekrasnoj i izvrsnoj “Gostilni pri treh ribnikih”, a na povratku kući malo smo pregledali i trgovački centar.

(preuzeto s web stranice cendo.hr)

KOMEMORACIJA U ĐAKOVU

Tradicionalna komemoracija žrtvama Holokausta iz sabirnog logora u Đakovu, koji je na početku današnje Nazorove ulice djelovao tijekom Drugoga svjetskog rata, a u koji su uglavnom stizali Židovi iz Bosne, održana je početkom lipnja u organizaciji Židovske općine Osijek na židovskom groblju u Đakovu.

Posebno dirljivo bilo je obraćanje Bjanke Auslender, rođene Levi, iz Sarajeva, koja je, kako je rekla, nekim čudom preživjela. Na židovskom groblju u Đakovu je grob njezine majke i bake, koji posjećuje već više od 30 godina i svaki put, kako kaže, s dubokim emocijama proživljava dolazak na komemoraciju. “Uvijek dolazim s dubokim emocijama i velikom tugom, sjećanjem i željom da se više nikad ne ponovi”, rekla je Bjanke Levi Auslender.

Ondje je priređen molitveni obred koji je predvodio rabin Luciano Moše Prelević iz Židovske općine Zagreb, a pozdravnu riječ uputio je i predsjednik Židovske općine Osijek Damir Lajoš, rekavši da je Holokaust zlo koje se više nikada ne smije ponoviti.

Uz polaganje vijenaca na spomen-obilježje u kapelici na židovskom groblju te obilazak grobova, sudionici komemoracije položili su vijenac i na ponovno postavljenu spomen-ploču na mjestu nekadašnjeg logora. Logor u Đakovu mnogima je bio samo privremena stanica za Jasenovac i druge zloglasne logore.

Na komemoraciji su bili i pripadnici židovskih općina Osijek, Zagreb, Beograd, Sarajevo i drugih, među kojima i neki preživjeli iz đakovačkog sabiranog logora.

(prema hrvatskim medijima)

Dobrovoljni prilozi za Dom Lavoslav Schwarz Ožujak - lipanj 2009.

A. i I. Singer povodom Pesaha	200,00 kn
Mila Stojić-Ajzenštajn u spomen na supruga dr. Jeronima Stojića	100,00 kn
Jozef Papo	5.000,00 kn
Obitelj Švarc – Veber	100,00 kn
Korisnici Doma Zaklade L. Schwarz a umjesto cvijeća na grob Branke Akerman	200,00 kn
Obitelj Roguljić – umjesto cvijeća prigodom godišnjice smrti roditelja	200,00 kn
Mila Ajzenštajn–Stojić, povodom godišnjice smrti dragog supruga dr. Jeronima Stojića	500,00 kn
Dina Blašković i Darija Breyer povodom smrti majke Branke Akerman	2.000,00 kn
Obitelj Weisz – Maleček povodom godišnjice smrti majke Adele Weisz	300,00 kn
Obitelj Weisz – Maleček umjesto cvijeća na grob Branke Akerman	300,00 kn

U klubu Društva arhitekata u Zagrebu u srpnju je otvorena izložba Ljudsko mjerilo Golog otoka koju povodom 60 godina uspostave konc-logora (1949.) na Golom otoku organiziraju Udruga Goli otok Ante Zemljarij, Berlage Institut iz Rotterdama i Udruženje hrvatskih arhitekata. Na izložbi je predstavljeno osam slika Alfreda Pala.

LJUDSKO MJERILO GOLOG OTOKA

Izložba „Ljudsko mjerilo Golog otoka“ predstavljena je s osam impresivnih i tragičnih slika Alfreda Pala, koje asociraju na ljudske patnje u logorima – bilo nacističkim ili komunističkim.

Prikazana su i tri filma o Golom otoku te je predstavljen projekt „Goli otok“, Studija Up, koji je nastao u okviru projekta MATRA – Novi svjetionici hrvatskog Jadrana, u kojem sudjeluje Udruga Goli otok Ante Zemljarij, Berlage institut Rotterdam, te Udruženje hrvatskih arhitekata.

U prostorijama Društva arhitekata zidovi su bili prekriveni crnim tablama s imenima kažnjenika Golog otoka, od kojih mnogih nisu dočekali 60. godišnjicu osnivanja (1949. godine) toga sramotnog logora.

Na toj pozadini isticale su se velike slike Alfreda Pala koje su predstavljale uzaludni vrisak kažnjenika logora, ali ne samog Golog otoka, već svih prošlih i na žalost budućih logora, što je u svom govoru naglasio Alfred Pal prilikom otvaranja izložbe.

Izložba „Ljudsko mjerilo Golog otoka“ ilustrira bespomoćnost pojedinca u totalitarnom režimu koji strukturalno nasilje legitimira kao uvjet za postizanje opće društvene sigurnosti. Znanje o sudbinama logoraša Golog otoka i ideološkog konteksta koji ih je proizveo predstavlja izuzetno vrijedan materijal u procesu demokratske tranzicije budući da hrvatskoj javnosti i istraživačima može poslužiti kao kriterij za identifikaciju zaostalih totalitarnih i autoritarnih sklopova moći, a time i za procjenu stvarnog demokratskog razvoja Hrvatske.

Danas su na Golom samo goli zidovi bivših kaznionica i radionica.

Udruženje hrvatskih arhitekata i Institut Berlage iz Nizozemske imaju viziju njegove prenamjene u Memorijalni centar. Prorektor Instituta Berlage Vedran Mimica kazao je da program za Goli otok ima četiri

aspekta: antropološki, muzeološki i arhitektonski te historiografski - koji se čini i najvažnijim.

(prema hrvatskim medijima i tekstu na stranicama cendo.hr)

ALFRED PAL

Alfred Pal rođen je 1920. godine u Beču. Osnovnu školu pohađao je u Krakovu i Beču, gimnaziju i veliku maturu polaže u Vukovaru 1940. godine. Upisao se na arhitekturu u Beogradu, ali zbog tada proglašenog „*numerus clausus*“ nije primljen. Pri izbijanju Drugoga svjetskog rata sklanja se na selu u neku vrstu „*poluilegale*“, a 1942. godine pomoću krivotvorene propusnice prelazi u talijansku okupacijsku zonu i živi u Crikvenici sve dok krajem iste godine nije uhićen. Slijede logorski dani u Kraljevici i na Rabu, do kapitulacije Italije u rujnu 1943. godine. Kao borac „*Rapskog židovskog bataljuna*“, poslije VII. banijske divizije, sudjeluje u Narodnooslobodilačkoj borbi. Ubrzo je kao karikaturist povučen u ZAVNOH te

postaje član ratne redakcije *Vjesnika*, od listopada 1944. do kraja rata. Jedan je od osnivača „*Kerempuha*“ 1945., tehnički urednik „*Ilustriranog vjesnika*“ od 1945. do 1947. kada prelazi kao karikaturist-urednik u „*Kerempuhu*“. Od 1949. do 1954. s kraćim prekidom 1950. interniran je na Golom otoku. U međuvremenu i poslije izlaska radi kao transportni radnik, aranžer, grafički urednik. Od 1970. do 1985. godine likovni je i tehnički urednik u Nakladnom zavodu Matica hrvatske, a zatim se bavi slobodnom profesijom te slikarstvom. Likovni ciklusi: *Stratišta* (1961.), *Letjelice, kažnjenici i dudovi* (1969.), *Logoraši, kažnjenici, beštije i po koje stablo* (1982.), *Gorući grm* (2004.) i do danas neizlagani *Goli otok*.

Izlagao je na 20 samostalnih izložbi, a 2004. Matica hrvatska izdaje mu monografiju *Stratište*.

U želji da se publici u Hrvatskoj prikaže dio kulturne tradicije Židova i Izraela, Židovska općina Zagreb već jedanaest godina organizira kulturnu manifestaciju nazvanu „Tjedan Izraela“. Samo ime manifestacije ne znači da kulturna zbivanja traju sam sedam dana – ove se godine „Tjedan Izraela“ protegnuo na gotovo tri mjeseca.

TJEDAN IZRAELA

Posljednje tri godine, ŽOZ surađuje sa Scenom Amadeo na kojoj su i ove godine održana tri koncerta i predstava.

Ovogodišnji program otvorio je Četvrti zagrebački open air klezmer festival, a prvoga je dana nastupila naša poznata skupina Jewsers, jedini hrvatski klezmer sastav. Iako su se, prema mišljenju kritike, novim albumom odmaknuli od klezmer zvuka na živim svirkama, kao što

je bila ovogodišnja u atriju Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, oni i dalje ostaju vjerni svojoj interpretaciji tradicionalne židovske glazbe.

Na ovogodišnjem Tjednu Izraela ponovno je sudjelovao i poljski sastav Di Galitzyaner Klezmerim, koji su početkom srpnja nastupili u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju u Zagrebu. Jedan od najcjenjenijih sastava klezmer glazbe u Europi, dan nakon Zagreba nastupio je u Čakovcu u Atriju starog grada Zrinskih. Tim koncertom se Židovska općina Čakovec pridružila obilježavanju Tjedna Izraela - tradicijske manifestacije koju organizira Židovska općina Zagreb

Tjedan Izraela na Sceni Amadeo nastavljen je krajem srpnja kazališnom predstavom *Sam svoj azena*, koja je nastala u suradnji Kazališne scene Lea Deutsch Židovske općine Zagreb i Ars spetime. Radi se o monodrami nastaloj prema tekstu Douga Wrighta, a hrvatsku je verziju režirao Branko Ivanda, dok u monodrami nastupa

Duško Valentić. Srpanjski i zagrebački dio programa završio je koncertom komornog dua *Duettine*, kojeg čine Lidija Ljubičić na flauti i Ema Stein na gitari. Riječ je o dvije mlade glazbenice, ujedno i dugogodišnje prijateljice, koje su spletom okolnosti odlučile zajednički svirati..

Sredinom kolovoza u Biogradu na moru održan je glazbeno-scenski nastup plesne skupine *Or ha Šemeš*.

Klupska kazališno-glazbena Scena AMADEO svoj naziv je dobila prema prvom javnom zagrebačkom kazalištu, koje je postojalo od 1797. do 1834. godine, glasovitom AMADEOVOM TEATRU; s radom je započela u ljeto 2000. godine u prostoru atrija Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja na zagrebačkom Gornjem gradu.

Imenovanjem ovog recentnog glazbeno-scenskog događaja prema navedenoj kulturnoj instituciji, iskazuje se svojevrsan hommage povijesti grada Zagreba i njegovom kazališnom duhu.

Od 2006. godine Scena AMADEO djeluje u Muzeju za umjetnost i obrt, u prostoru koji svojom arhitekturom i akustikom predstavlja sjajan okvir za održavanje kazališnih predstava i koncerata, te raznovrsnih multimedijalnih događanja.

Program se odvija na Ljetnoj pozornici Muzeja za umjetnost i obrt kroz mjesece: srpanj, kolovoz i rujna, čime se Zagrepčanima i sve brojnijoj inozemnoj publici omogućuje kvalitetan kulturni program i u vrijeme ljeta.

Zbog svoje karakteristične polivalentnosti, na Sceni AMADEO se tijekom ovog kulturnog događanja uspješno izvede veliki broj kazališnih predstava i koncerata, uz sudjelovanje različitih, većinom vrsnih hrvatskih i inozemnih umjetnika.

Ovogodišnji program Scene AMADEO dijelom je realiziran u suradnji sa Židovskom općinom Zagreb.

U organizaciji Kulturno-umjetničkog društva "Miroslav Šalom Freiberg" 30. lipnja u ŽOZ-u je predstavljena monografija posvećena Hinku Juhnu.

HINKO JUHN – UMJETNIK, KIPAR I KERAMIČAR

U uvodnoj riječi Živko Gruden je predstavljajući umjetnika, kipara, keramičara rekao da likovni svijet smatra da Juhnu pripada iznimno mjestu u svijetu hrvatske plastike.

Predstavio je goste: poznatu umjetnicu Veru Dajht Kralj, povjesničara umjetnosti dr. Petra Preloga i povjesničara umjetnosti i višeg kustosa Muzeja Hrvatskog Zagorja Davorina Vujičića. Urednik monografije i autor grafičke opreme je Franjo Kiš. U ime nakladnika Silva Tomanić Kiš zahvalila je općini Podgorač, Tonku Maroeviću, Petru Prelogu, recenzentima te Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta za pomoć u izdavanju monografije.

Kiparica Vera Dajht Kralj utvrdila je da svaka kiparska tehnika ima svoje zadanosti. Nije slučajno da je kipar kontinentalac skloniji keramici te smatra da su na Juhna presudan utjecaj imali lončari iz Feričanaca. Iako je Hinko Juhn bio akademski kipar i radio sve tehnike, tehnika modeliranja šuplje forme je prevladala. Studirao je u Firenzi, gradu kipara gdje je došao u kontakt s obitelji De la Robia. Oni su imali manufakturu keramike, njihovi radovi su prisutni po cijeloj Firenzi, od palača

do crkava. Naglašava da je terakota komunikativnija od kamena i bronzne, a Juhn je bio jedan od nositelja tehnike u terakoti u Hrvatskoj.

Hinko Juhn rodio se 1891. godine u gradu Podgoraču koji je tada bio u vlasništvu grofa Pejačevića. Otac mu je bio trgovac, vlasnik dviju trgovina u centru Podgorača. Hinko je imao osmero braće i jednu sestru. Samo dva brata su umrla prirodnom smrću, svi ostali su se razboljeli ili stradali u koncentracijskim logorima. I sam Hinko je naglo umro 1940. godine.

Dr. Petar Prelog ističe da Juhnov opus nije doživio sustavan pokušaj vrednovanja zato je monografija nastala kao rezultat Vujičićeva magistarskog rada. Radi se o izuzetno zanimljivom i vrijednom opusu s novim spoznajama i nedovoljno poznatim detaljima iz umjetnikova rada. Studirao je u Zagrebu, Firenzi i Češkoj i jedan je od najistaknutijih kipara Proljetnog salona (1916.-1928.). Kipari Proljetnog salona su uvijek ostajali u sjeni kolega slikara koji su proglašavani nositeljima modernih strujanja u Hrvatskoj. Tako je i monografija o Juhnu značajan prilog u argumentiranju važnosti kipara Proljetnog salona.

Neki likovni kritičari prepoznaju Jozu Turkalja, Hinka Juhna i druge kipare Salona kao skupinu koja je bila sposobna artikulirati čvrstu kiparsku jezgru. Posebno mjesto u toj skupini je imao Hinko Juhn afirmirajući različite putove stilizacije. Iako je posebnu pozornost autor poklonio keramici, nije zapostavljen njegov udio u javnoj plastici niti njegova afirmacija kao talentiranog crtača.

Na prvi pogled čini se da je knjiga namijenjena stručnoj javnosti, ali Prelog smatra da će zahvaljujući autorovoj jasnoći biti zanimljiva i široj kulturnoj publici.

Hinko Juhn je u Vujičiću pronašao pažljivog promatrača i tumača koji je kvalitetno obradio dosad nepoznati umjetnički opus, smatra dr. Prelog čestitajući autoru.

Davorin Vujičić je izrazio zadovoljstvo i čast što opet gostuje u ŽOZ-u nakon predavanja o Juhnu prije nekoliko godina. Knjiga je nastajala 13 godina, a posebnu zahvalnost duguje Branku Poliću i Miri Volf koji su ga uputili u neke nepoznate Juhnove radove.

Od rodnog Podgorača do Svjetske izložbe u Barceloni

“Svesti život čovjeka u 20 minuta nije jednostavno,” rekao je Vujičić počinjući prezentaciju osobe Hinka Juhna. Rodio se 1891. godine u gradu Podgoraču koji je tada bio u vlasništvu grofa Pejačevića. Otac mu je bio trgovac, vlasnik dviju trgovina u centru Podgorača. Hinko je imao osmero braće i jednu sestru. Samo dva brata su umrla prirodnom smrću, svi ostali su se razboljeli ili stradali u koncentracijskim logorima. I sam Hinko je naglo umro 1940. godine.

U Osijeku, mladi se Juhn upisuje u Realnu gimnaziju koju napušta nakon dvije godine. Kao trinaestogodišnjak odlazi u Zagreb i upisuje se u Obrtnu školu. U rodnom Podgoraču danas postoje osnovna škola i ulica koje nose njegovo ime. Nakon Obrtne škole završava kiparstvo u Frangešovoj klasi, zatim odlazi u Firenzu iako se ne zna podatak zašto je otišao u Firenzu (nadovezuje se na Veru Dajht Kralj i presudan utjecaj lončara iz Feričanaca). U Firenzi konvertira u katoličanstvo, a kum mu je Antun Bauer. On mu organizira prvu narudžbu, uređivanje kupole u Brezovici. Time postaje prvi domaći kipar koji je dobio narudžbu, do tada su to uvijek bili kipari iz Tirola.

Kiparica Vera Dajht Kralj utvrdila je da svaka kiparska tehnika ima svoje zadanosti. Nije slučajno da je kipar kontinentalac skloniji keramici te smatra da su na Juhna presudan utjecaj imali lončari iz Feričanaca.

U prvim radovima vidljiv je utjecaj bečkog ekspresionizma (O. Kokoshka). Tada nastaje skulptura “Primavera” koja je proglašena najboljom na izložbi Proljetnog salona. Većinu skulptura je imenovao općenito, primjerice Glava, Vrat ... a vrlo rijetko je radio u kamenu. U razdoblju art decoa njegova skulptura korespondira s tadašnjom europskom skulpturom. U Parizu na izložbi dobiva drugu nagradu.

Juhn 1918. godine odlazi na specijalizaciju u srednju Europu: prvo Češku, gdje se susreće s radom čeških majstora keramike, zatim u Dresden, gdje upoznaje porculan (majsen) pa u Beč (secesija).

1921. godine vraća se u Zagreb i počinje okupljati mnoge umjetnike i odgajati nove generacije. Smatra se utemeljiteljem hrvatske keramike.

Sudjeluje na Svjetskoj izložbi u Barceloni, gdje u jugoslavenskom paviljonu uređuje enterijer.

Tridesetih godina pokazuje očigledan odmak od kiparskih struja svoga vremena. Vraća se terakoti, kamenu, drvu i pravi odmak od keramike. Veže se uz obitelj Turina s kojom je stanovao u Gundulićevoj ulici. Potomak te obitelji je dr. Marko Turina, vrsni kardiolog svjetskog ugleda.

Većine skulptura iz tog vremena nalaze se u Gliptoteci. U to doba često poseže za kamenom i radi vrlo lirске i poetične skulpture.

Iz tog doba potječu i njegovi studiozni crteži kao i medaljonski opus. U Matici Hrvatskoj radi 1938. dekorativni reljef.

Nakon toga većinu vremena provodi u selu Dubrovčak, baveći se lovom. Davorin Vujičić je bio ugodno iznenađen kada je istražujući Juhnov život došao u Dubrovčak i otkrio kako je sjećanje na Hinka Juhna u tom kraju vrlo živo. Još i danas postoji izreka: “Vozi se kroz šumu kao Juhn.”

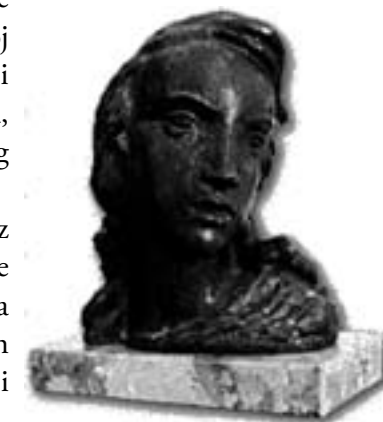
Imao je mnogo prijatelja, bio omiljen u društvu, duhovit, tih i samozatajan.

Početak 1940. godine otkriven mu je rak gušterače i u rujnu iste godine umire.

Jedan od rijetkih prisutnih na predavanju koji je poznavao Hinka Juhna jest Branko Polić koji ga se sjeća kao prijatelja njegova oca i ugodnog čovjeka.

Davorin Vujičić je iznio izuzetno zanimljiv i iscrpan prikaz личности Hinka Juhna.

Nataša Maksimović Subašić

U izdanju nakladničke kuće "Fraktura" i prijevodu Andree Weiss Sadeh nedavno je objavljena prekrasna nova knjiga poznatog izraelskog pisca Amosa Oza "Priča o ljubavi i tmini" u kojoj on opisuje odrastanje u Jeruzalemu obilježeno zbivanjima od Drugoga svjetskoga rata preko proglašenja države Izrael do prvih ratova između Palestinaca i Židova.

AMOS OZ: PRIČA O LJUBAVI I TMINI

Do sada najkompleksniji roman izraelskog pisca Amosa Oza upravo je 'Priča o ljubavi i tmini'. Na više od 800 stranica Amos Oz u tom autobiografskom romanu opisuje odrastanje u Jeruzalemu od Drugoga svjetskoga rata do proglašenja Izraela i do prvih ratova između Palestinaca i Židova. U tom romanu koji pokreću dvije suprotstavljene sile Amos Oz opisuje život dječaka u Jeruzalemu koji se mijenja na očigled, u Jeruzalemu gradu svih vjera odrasta Amos, dječak čiji su roditelji intelektualci razapeti između svojih želja, snova i obaveza.

U središtu romana tragičan je događaj – samoubojstvo dječakove majke kada je njemu dvanaest godina, a taj će ga događaj zauvijek obilježiti te će odrediti njegov životni put.

Taj autobiografski roman jedan je od najljepših i najtužnijih romana ikada napisanih. Amos Oz prodire u povijest svoje obitelji, u sve njezine pore, kroz njezinu povijest očituje se i povijest Židova. U potrazi za tragedijom vlastite obitelji Oz je napisao roman koji će ostati zabilježen kao jedan od najpotresnijih i najljepše napisanih romana. 'Priča o ljubavi i tmini' roman je koji se čita punom pozornošću, roman koji su svi svjetski kritičari ocijenili kao jedno od najvećih djela svjetske književnosti. U 'Priči o ljubavi i tmini' otkriva se sve majstorstvo i ljepota pisanja koju posjeduje Amos Oz.

Amos Oz rođen je u Jeruzalemu 4. svibnja 1939. godine

te je poznati izraelski književnik i novinar. Rođen je kao Amos Klausner, a odrastao je u Jeruzalemu u četvrti Kerem Avraham. Radnje velikog broja Ozovih romana smještena je u pravo u toj jeruzalemskoj četvrti. Njegovi roditelji, Yehuda Arie Klausner i Fania Musman, bili su cionistički imigranti iz istočne Europe. Ozovi preci bili su naklonjeni revizionistima, desnom krilu cionističkog pokreta.

Sam Oz i njegova obitelj bili su distancirani od religije. Usprkos toj činjenici, Oz je pohađao mjesnu vjersku školu, jer je alternativa toj školi bila škola koju je njegova obitelj cijenila još manje.

Ozova majka počinila je samoubojstvo kada je on imao 12 godina, izazivajući kod njega osjećaj odbačenosti koju će on istražiti u svojem autobiografskom romanu "Priča o ljubavi i tmini". U dobi od 14 godina pristupa cionističkoj stranci i odlazi u kibuc Hulda. Tamo ga usvaja obitelj Huldai, a tada i mijenja svoje prezime u Oz, što na hebrejskom znači "snaga". U kibucu živi i radi sve do 1986. godine kada se sa ženom Nily seli u pustinjski grad Arad zbog astme njihova sina Daniela. S uzlaznom putanjom njegove spisateljske karijere Ozove su se obveze u kibucu smanjivale, budući da je zarada od pisanja išla i u kibuc.

Nakon odsluženog vojnog roka, Oz studira filozofiju i hebrejsku književnost na Hebrejskom sveučilištu. Izuzev nekoliko kratkih članaka za novine koje su izlazile u kibucu i novinama "Davar", Oz do svoje 22. godine nije ništa objavio. Njegova prva zbirka priča "Where the Jackal Howls" izlazi 1965. godine, a njegov prvi roman "Elsewhere, Perhaps" 1966. godine. Od tada izdaje u prosjeku jednu knjigu godišnje za izdavača Am Oved. S vremenom je promijenio izdavačku kuću i sada piše za Keter s kojom je potpisao ekskluzivni ugovor koji mu omogućuje fiksni mjesečni iznos neovisno o broju prodanih primjeraka.

Oz je za svoj rad dobio brojne nagrade, među kojima 1998. godine i najprestižniju izraelsku nagradu - Izraelska nagrada za književnost. Godine 2005. dobitnik

je Goetheove nagrade grada Frankfurta, prestižne nagrade kojom su ranije nagrađeni i Sigmund Freud i Thomas Mann.

Oz je napisao 18 knjiga na hebrejskom i oko 450 članaka i eseja. Njegova su djela prevedena na tridesetak svjetskih jezika.

Usporedno s romanima redovno objavljuje eseje o politici, književnosti i miru. .

Oz je jedan od pisaca čiji je rad predmet proučavanja. Na Sveučilištu Ben-Gurion u Negevu utemeljen je studij koji se bavi Ozom i njegovim djelom. Posljednjih godina Oz se smatra jednim od najzobilnijih kandidata za Nobelovu nagradu za književnost.

Amos Oz je jedan od najutjecajnijih i najcjenjenijih intelektualaca Izraela. To je naročito očito u njegovim javnim nastupima, usprkos činjenici da nije više tako

aktivan kao tijekom devedesetih, kada je svakom svojom izjavom punio naslovne stranice.

Ozovi stavovi su izrazito pacifistički u sferi politike i socijalno-demokratski u sferi socijalne ekonomije. Oz je jedan od prvih Izraelaca koji je zagovarao rješavanje izraelsko-palestinskog sukoba nakon Šestodnevno rata. Godine 1978. jedan je od utemeljitelja pokreta "Mir sada" (Peace Now).

U devedesetima Oz više nije pristaša laburista već se priklanja stranci Meretz. Posljednjih godina Oz je stranku laburista nazivao strankom koja "u mojim očima skoro da više i ne postoji."

(prema hrvatskim i stranim medijima)

Izdavačka kuća Antibarbarus iz Zagreba u kolovozu je objavila i knjigu beogradskog pisca i esejista Jovice Aćina, koja se bavi progonstvima i logorima.

GATANJA PO PEPELU

jezikom pokušava misliti ono što je neizrecivo u užasima prognaničkog i logorskog univerzuma, književni esej koji je tako moduliran da se može nositi sa stravama tragične realnosti novije europske povijesti.

Pisati o progonstvima i logorima zahtijeva, prema Aćinu, njihovo književno istraživanje, zahtijeva "traganje oko pitanja opstanka i satiranja ljudskog bića u ekstremnim situacijama" – vođeno naumom da se

Neobična, jeziva, zbujujuća i zacijelo snažna knjiga beogradskog pisca i esejista Jovice Aćina GATANJA PO PEPELU posvećena je izgnanstvima, proganjanjima i logorima. Ona nije ni antropologija, ni povijest, ni sociologija, ni psihologija, ni analiza ideologija, političkih i pravnih učenja, nego knjiga koja književnim

logorski fenomen kao fenomen najtotalitarnijeg zla, vičnog prurušavanja, demaskira u egzistencijalnom, to će reći i u književnom smislu, zahtijeva razmatranje dokumentarnih tekstova, zapravo dokumenata terora, kroz moralnu i egzistencijalnu optiku pisanja i literature, jezika i umjetnosti u iskonskom smislu toga izraza.

Aćinova Gatanja po pepelu zadiru u samo tkivo neizrecivog na granicama čovjekove egzistencije. Onespokojavajuće zahtjevna i istodobno uzbudljiva knjiga.

Jovica Aćin, rođen 1946. godine, autor je nekoliko knjiga eseja (među kojima su najpoznatije Poetike krivotvorenja i *Gatanja po pepelu*) i nekoliko knjiga priča (među kojima su *Mali erotski rečnik srpskog jezika* i *Dnevnik izgnane duše*). Uskoro mu, u izdanju beogradskih Stubova kulture, izlazi nova knjiga priča, *Pročitano u tvojim očima*. Dobitnik je više značajnih nagrada za književnost. Živi u Beogradu.

Izdanja Antibarbarus d.o.o., nakladnička kuća koja objavljuje djela s područja društvenih i humanističkih znanosti, leksikografije, rječnika, i književnosti, iz Zagreba, objavila je novu knjigu Predraga Fincija *Imaginacija*.

PREDRAG FINCI: IMAGINACIJA

U ovom "pripovijedanju ideja" Predrag Finci povezuje svoju osobnu dramu s dramom ideja, sa stajalištima znamenitih filozofa i umjetnika i tako dovodi u vezu neposredno životno iskustvo i iskustvo refleksije, unutarnje i vanjsko, sjećanje i prisutno, stvarno i imaginarno. Finci raspravlja o prirodi slike, slikarstva i imaginacije i njihovom utjecaju

u stvaranju predodžbe, osobnog svjetonazora i odnosa prema Drugom.

Imaginacija je svojevrsna filozofska naracija u kojoj autor u glazbeno-poetski komponiranom nizu slika i fragmenata iskazuje što je priroda imaginacije i kako biće kroz imaginarno razumijeva zbilju vlastitog, formira mišljenje o umjetničkom djelu i odnos prema drugom biću.

Predrag Finci rođen je 1946. godine u Sarajevu, studirao je filozofiju u Sarajevu. Pohađao je dvogodišnji Counselling Course u Londonu, te studijske boravke u Parizu (kod Mikelea Dufrennea) i Freiburgu (kod Wenera Marxa). Magistrirao je 1977.godine, a doktorirao 1981. Predavao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, gdje je izabran za redovnog profesora na nastavnom predmetu estetika. Od 1993. godine živi i radi u Londonu kao slobodni pisac i gostujući istraživač na UCL-u.

Predrag Finci je član Exiled Writes Ink (London), Društva pisaca BiH i član-osnivač P.E.N.-a BiH. Finci je dobitnik nagrade Svjetlosti za prvu knjigu (1981.) i nagrade Veselin Masleša za esej. Tekstovi su mu prevedeni na nekoliko jezika.

Knjiga *Imaginacija* zaokružuje opus autora, teoretičara filozofije i estetike, čiji su najvažniji radovi iz područja filozofije umjetnosti i filozofije, iako je poznat i kao pisac. Finci polazi od postavke da imaginacija ima svoja vlastita pravila, jezik, načine i puteve, interpretacije, u slikarstvu, filozofiji, životu, no svoje tekstove zasniva na kaleidoskopu

raznih pitanja, odgovora i teorija filozofa. Autor je svoj zadatak definirao na više načina i razina - analizama i komparacijama, te navođenjem brojnih primjera iz filozofije i povijesti umjetnosti, zatim osobnim bilješkama kao odmakom od prijašnjeg - čime je knjiga još više dobila na životnosti, te pregledom svojih i tuđih zapažanja o imaginaciji

kroz konkretne primjere iz slikarstva, od portreta i fantastičnih motiva, do veduta ili pejzaža. Imaginacija prethodi svakoj slici, određuje kodove, mogućnosti i značenja, a kompleksan odnos između stvaraoca i receptora predstavljen je u knjizi s niza aspekata.

U sedamdesetak tekstova, autor na originalan način istražuje, kroz povijest, karakter imaginacije, njezinu prirodu, razumijevanje, percepciju, odnos imaginarno-stvarno. Pri tom zalazi u područje ne samo estetike i filozofije već i psihoanalize, te podsjeća čitatelje koliko je imaginacija nužna, kako za stvaranje tako i za recepciju djela, koje bez imaginacije onog koji gleda ostaje neshvaćeno, promašeno. Knjiga je napisana izuzetno jasno, stilom koji plijeni pažnju, a povremeno postaje gotovo poetski.

Finci je kod istog izdavača već objavio dvije knjige, *Prirodu umjetnosti* i *Umjetnost uništenog*.

"VALCER S BAŠIROM" POBJEDNIK ANIMAFESTA

Izraelski film "Valcer s Bašiom", redatelja Arija Folmana, ovogodišnji je pobjednik zagrebačkog Animafesta. Taj je film dobio i nagradu Udruženja stvaratelja animiranog filma za Hrvatsku kao najbolji animirani film.

Žiri u sastavu Jia Duan iz Kine, Lote Gefenblad iz Švedske i Dubravko Mataković iz Hrvatske odlučio se za taj film zato što se bavi bolnom temom (ubijanje Palestinaca u Bejrutu 1982. godine) i koristi animaciju kao jedini mogući medij za njezino prikazivanje, navodi se u obrazloženju.

U sklopu Animafesta prikazano je 48 filmova u nekoliko programa, od čega 10 u natjecateljskom programu.

"Valcer s Bašiom" prikazuje opetovane noćne more koje progone izraelskog filmskog autora Arija Folmana. On sanja da se nalazi u ratom razorenom području koje ne može prepoznati. Premda je bio vojnik, Folman se ne sjeća da je sudjelovao u izraelskoj invaziji na Bejrut 1982. godine. Ustvari, ne sjeća se ničega iz svog života u to vrijeme.

Odlučan da povrati sjećanja, Folman razgovara sa svojim ratnim drugovima. Neki od njih se i pojavljuju u njegovima morama. Jedan za drugim, oni mu kažu da se borio zajedno s njima 1982.

Odjednom se Folman svega sjeti: borio se u Bejrutu, bio je blizu izbjegličkih logora Sabra i Šatila kada su kršćanski falangisti klali palestinske civile. A onda - stravična tišina smrti, kaže Folman pripovjedač.

Animacija u filmu i nezemaljske boje na gledatelja djeluju vrlo snažno, dodajući halucinacijski efekt prizoru ratovanja. Folmanov "Valcer s Bašiom" autobiografski je film. On je pripovjedač, izvijestitelj i glavni lik. On uključuje i intervju s očevicima rata, poput izraelskog

novinara Rona Ben Yishajja.

Kao i film "Čitač" tako i "Valcer s Bašiom" predstavlja svoju priču iz perspektive nekoga tko se nosi s krivnjom. Ovi filmovi se ne opredjeljuju: glavne se likove ne prikazuje kao zlikovce, niti se s njima suosjećaju. Pokazuje ih se onakvima kakvi jesu ... osobe koje počnu shvaćati da su, pred licem zla, svrnule pogled ustranu.

Što se samog filmskog jezika tiče, film odlikuju sjajna (stripovska) animacija i vrlo dobar scenarij, a tu su još i sjajna filmska glazba (Max Richter, koji je inače za taj rad nominiran za nagradu "European Film Award") te odličan glazbeni soundtrack koji prati život mladih toga doba.

Ari Folman

Izraelski redatelj Ari Folman rođen je 17. prosinca 1962. u Haifi. Nakon služenja vojnog roka, Ari Folman se otisnuo na putovanje iz snova: put oko svijeta s ruksakom na leđima. Poslije samo dva tjedna i dvije zemlje shvatio je da putovanja nisu za njega te se smjestio u mali pansion na jugoistoku Azije i počeo pisati pisma prijateljima; pisma u kojima je potpuno izmislio savršeno putovanje. Cijelu godinu proveo je na jednom mjestu i zapisivao plodove svoje fantastične mašte, što ga je natjeralo da se vrati kući i počne studirati film.

Od 1991. do 1996. režirao je specijalizirane televizijske dokumentarce, uglavnom s okupiranih područja. Svoje prve animacijske korake Ari je napravio u seriji "The Material that Love is Made of" u kojoj svaka epizoda počinje s 5-minutnom dokumentarnom animacijom u kojoj znanstvenici predstavljaju svoje teorije o evoluciji ljubavi. Taj uspješni pokušaj dokumentarne animacije potaknuo je Arija na razvoj jedinstvenog formata u filmu "Valcer s Bašiom."

Odabrane nagrade filma "Valcer s Bašiom":

Zlatni globus za najbolji strani film, Najbolji animirani dugometražni film (Asia Pacific Screen Awards), Najbolji animirani dugometražni film (Los Angeles Film Critics Association), Posebna nagrada žirija (Tallinn IFF), Nagrada publike (Warsaw IFF), Velika nagrada (Tokyo FF)

(prema hrvatskim medijima)

Izložbom grafičko-bibliografske mape "Federico Garcia Lorca" i poetsko-glazbenim recitalom "Pričamo nešto ljubavno" u Supetru je ovoga ljeta počeo Drugi međunarodni Svpetrus Hoteli Festival koji je trajao četiri dana u okviru bračkih glazbenih, plesnih i poetskih dana, a ove godine na supetarskoj plaži u recitalima i glazbenim izvedbama okupili su se Zrinka Cvitešić, Valentina Fijačko, Dragan Despot, Anja Šovagović-Despot... Iznenadjenje večeri bila je i poznata izraelska glumica Gile Almagor.

LJUBAVNE PJESME NA HEBREJSKOM, HRVATSKOM I ENGLESKOM

Umjetnički ravnatelj Festivala Jakov Sedlar na ovogodišnje druženje dovedo je nekoliko sjajnih hrvatskih (Zrinka Cvitešić, Valentina Fijačko, Dragan Despot, Anja Šovagović-Despot) i svjetskih zvijezda. Glazbeno-plesno-likovno-poetski dani na Braču izazvali su posebnu pozornost zbog gostovanja dviju internacionalnih glumačkih veličina: Gile Almagor (izraelske glumačke legende, po svim kriterijima najveće živuće izraelske glumice koja je u svojoj karijeri snimila više od 30 igranih filmova, uključujući i "Muenchen" Stevena Spielberga, napisala 6 knjiga te odigrala više od 100 različitih kazališnih naslova) i američkog glumca Armand Assantea kojega se svijet sjeća po ulogama u filmovima "Mambo Kings", "Američki gangster" te televizijskim serijama "Napoleon" i "Gotti".

Otvaranje je bilo popraćeno arijama Ivce Čikeša i Stefana Kokoške, prvaka splitskog HNK-a, a među brojnim posjetiteljima bio je i izraelski veleposlanik u Republici Hrvatskoj Shmuel Meir te rabin Luciano

Prelević.

Oni su prijatelji Hrvatske i moji prijatelji i zato su došli na ovaj festival ljubavi – odgovorio je Jakov Sedlar na pitanje kako su ta priznata glumačka imena odlučila doći u Supetar.

Publiku su ipak najviše razgalili stihovi pjesme Pabla Nerude "Noćas bih mogao napisati najtužnije stihove" koje je izgovorio Armand Assante.

Za mnoge riječ je o najljepšoj ljubavnoj pjesmi ikada napisanoj, a Pablo Neruda napisao ju je davne 1924. kada je imao tek dvadeset godina.

Recitali su se ljubavni stihovi Pabla Nerude, Federica Garcie Lorca i Tina Ujevića. Riječ je o trojici "veličanstvenih" koji je svaki na svoj način obilježio svoje vrijeme. Izraelska glumica Gila Almagor izgovarala je pjesme na hebrejskom jeziku, tako da su noćni posjetitelji imali prilike slušati poeziju na tri jezika – hrvatskom, engleskom i hebrejskom. Takve prigode ne događaju se često. (prema hrvatskim medijima)

IZRAELSKA PLESNA SKUPINA OTVORILA DJEČJI FESTIVAL U ŠIBENIKU

Plesna skupina The Dina Telem Group iz Izraela svojom je predstavom "Igra skrivača 3-4" krajem lipnja u šibenskom kazalištu otvorila 49. međunarodni dječji festival.

"Igra skrivača 3-4" temelji se na svijetu koji je blizak svakom djetetu – svijet igre. Naime, dječja igra u sebi sadrži sve elemente zabave, humora, natjecanja, imitacije, svađa i mirenja. Tijekom igre dijete sudjeluje u bogatom mozaiku osobnih i grupnih iskustava. Predstavljajući tu temu kroz jezik plesa, koji je po svojoj definiciji igra koju igramo svojim tijelima, premošćujemo granice koje nam nameće govor i tako otkrivamo ljepotu koja se nalazi izvan riječi.

Ansambel The Dina Telem Group osnovan je 2000. godine i ime je dobio po voditeljici i koreografkinji Dini Telem. Voditeljica ansambla Dina Telem sa svojim koreografijama predstavila se do sada na brojnim svjetskim festivalima kao članica skupina "Inbal" i "Shalom". Dina Telem je

priznata učiteljica plesa, koji je diplomirala na Wingate College for Physical Education. Također je studirala povijest umjetnosti na Tel Aviv University i sudjelovala kao glumica u brojnim kazališnim produkcijama.

Njihovu predstavu "Igra skrivača 3-4" poduprlo je izraelsko Ministarstvo prosvjete i već nekoliko godina izvodi se diljem Izraela te u svijetu, a predstava svugdje nailazi na izvrsne reakcije gledateljstva.

Na šibenski festival ansambl The Dina Telem Group došao je prema preporuci urednice plesnog i baletnog programa MDF-a Snježane Abramović, a to je ujedno i prvi nastup ove plesne skupine u Hrvatskoj.

Izraelske plesače šibenska je publika nagradila velikim aplauzom.

Tijekom dva tjedna na 49. međunarodnom dječjem festivalu u Šibeniku održano je 147 različitih programa u kojima je sudjelovalo više od 1.100 izvođača iz Hrvatske i 20 zemalja svijeta. (prema hrvatskim medijima)

Kao i svaka druga židovska zajednica u Hrvatskoj, u vihoru Drugoga svjetskog rata nestala je i ona u Ludbregu. Iako je bila među najmanjim općinama u Hrvatskoj, zastrašujući podatak od više od 150 ubijenih Židova u logorima NDH i Njemačke govori o dosegima zločina nad nedužnim narodom. Nekolicina koja se uspjela spasiti nije bila u mogućnosti obnoviti rad predratne Izraelitičke općine Ludbreg te se ona našla na popisu ugašenih zajednica.

Holokaust u Ludbregu

Masovna uhićenja u Ludbregu su počela na dan 21. lipnja 1941. godine i tom je prilikom uhićeno 29 Židova te 26 pravoslavaca s područja kotara Ludbreg. Uhićenici su sprovedeni u ispražnjenu zgradu Ludbreške dioničke štedionice gdje su noć proveli u dvorištu banke, pod vedrim nebom. Sljedećeg dana (22. 6. 1941.)

svi su odvedeni na Željeznički kolodvor u Ludbregu. Građani se prisjećaju tog događaja: "Ulicom je, iz smjera centra mjesta, prolazila duga kolona tužnih ljudi. U koloni je bilo i staraca, žena i djece. Svi su nosili nekakve male zavežljaje, vjerojatno sa spremljenim najnužnijim stvarima. Kolonu su sa svake strane pratili ustaše, naoružani puškama. Atmosfera među građanstvom je bila mučna, no nitko se nije usudio intervenirati ili protestirati."

Tog događaja se prisjeća i Stanka Lapter (rođ. Weinrebe) koja je tada imala samo 7 godina: "...znam da sam u koloni hodala uz majku i plakala što napuštam svoj dom i jer nisam mogla ponijeti svoju novu lutku sa sobom..." Kada je kolona došla na kolodvor, ukrcana je u vlak za Zagreb, u jedan običan putnički vagon. Mjesta u vagonu su bila popunjena do kraja jer ih je do Zagreba pratilo i nekoliko naoružanih stražara. U vagonu se nije razgovaralo. U Zagrebu su iskrcani i obilježeni židovskim znakovima. Neki su odvedeni u zatvor u Ulici Franje Račkog, a drugi su pješke otišli do Zagrebačkog zbora (današnji Studentski centar). Nakon dva dana, tu im se pridružila i grupa iz zatvora. U Francuskom paviljonu, gdje su boravili, spavali su na slami. Weinrebeovi su tu stupili u kontakt sa zagrebačkim rođacima koji su im donosili hranu. Nakon osam dana došao je neki ustaški dužnosnik koji je dopustio da se grupa ludbreških Židova odredi: ili će otići u Sušak (u talijansku okupacijsku zonu) ili se mogu vratiti kućama. Neki su odabrali Sušak, te su im izdane

Dopisnica iz Lepoglave

propusnice, a većina se obitelji sa starijim članovima odlučila vratiti u Ludbreg. Weinrebeovi su na Sušaku živjeli dva mjeseca u ilegali, a kada su ih otkrili talijanski fašisti, ponovo su ih uhitili i internirali u Crikvenici sve do 1. studenoga 1942. godine nakon čega su odvedeni u logor Kraljevica.

Dr. Oton Spiegler, poznati ludbreški odvjetnik, bio je uhićen još u travnju te priltvoren u Lepoglavi. Nakon toga je upućen u sabirni centar u Gospić gdje je morao raditi na jednom poljoprivrednom gospodarstvu kod obližnjeg Čitluka. S njim su bili Žiga i Vladimir Lapter iz Varaždina. Oni koji nisu bili raspoređeni za posao, bili su zatvoreni u gradskoj kinodvorani. Kasnije su raspoređivani po drugim logorima – u Jadovno ili na Pag - u logore Metajna i Slano. O situaciji u tim logorima postoje neki izvještaji: "...U Jadovnu kraj Gospića i u Slanom na Pagu bili su ovi mladići (logoraši), kao i svi ostali izloženi strašnom zlostavljanju ... na otvorenom prostoru, ograđenom bodljikavom žicom, bez ikakve nastambe, bez hrane, izloženi nevremenu, a u Slanom čak i bez pitke vode, bili su mučeni od zvijeri u ljudskom liku..." U logoru Jadovno su ubijeni dvadesetogodišnji Josip Blühweiss, rodom iz Martijanca, te njegov rođak Otto Schreiber.

U Ludbregu je, osim povratnika iz Zagreba, bila i nekolicina starijih Židova koji nisu bili odmah uhićeni i deportirani, poput rabina Leopolda Deutscha i njegove žene Katarine. No uhićenja su ponovo počela, obično u rano jutro ili predvečerje kada nije bilo mnogo ljudi na ulicama. Dana 16. kolovoza 1941. godine uhićena je i odvedena u nepoznato nova grupa Židova, Srba i Roma. Posljednja velika deportacija trajala je od kraja rujna do 18. listopada 1942. godine kada su uhvaćeni gotovo svi preostali Židovi s područja kotara Ludbreg. Radilo se

o grupi od oko 40-45 osoba. Svi su odvedeni vlakom s željezničkog kolodvora.

Tužna svjedočanstva

Artur Rosner, tada četverogodišnji dječak, prisjetio se večeri kada su morali ostaviti svoj dom: "... Sjećam se lupanja po vratima, sjećam se da je majka upitala: *Tko je?, odgovorili su da su žandari, sjećam se plača i otvorenih ormara. Rekli su da ne trebamo ništa uzeti sa sobom jer ćemo se brzo vratiti. Sve su nas metnuli na seljačka kola koja su vukli konji i noću smo otputovali prema Ludbregu. Tamo je bio kraj svemu - stariji su odvedeni na jednu stranu, a mi djeca na drugu. Predali su nas jednoj ženi i sjećam se da smo se Vedran (rođak) i ja derali i plakali cijelu noć...*" Artur više nikad nije čuo za svoje roditelje, poslije je doznao da su ubijeni u Jasenovcu.

Friedovi iz Sudovčine su bili ukrncani na kamion koji ih je imao prebaciti do željezničkog kolodvora. Julka Fried je izbjegla deportaciju jer u tom času

nije bila kod kuće. Kada se vraćala kući, od neke žene u Preradovićevoj ulici je čula: *"Ne idite dalje Julka! Vidite, tamo pred hohštarijom, na onom kamionu, vidla sam među drugim Židovima i Vaše starce!"* Julka se na to okrenula i pobjegla iz Ludbrega u obližnje Vinograde. Svi uhvaćeni su deportirani u logor Jasenovac gdje su stariji odmah po dolasku pobijeni pred logorskom ogradom. Kako su ustaše likvidacije provodili u što većoj tajnosti pred logorašima, novopristigle zarobljenike bi odvodili na prekosavski lokalitet Gradinu gdje bi ih zaklali ili ubijali mlatom te ih takve bacali u obližnju rijeku Savu. To je opisao tada još živući jasenovački uznik medicinar Rade Sattler, student iz Ludbrega: *"... Kada su grupe zatočenika dolazile iz Zagreba, pretežno radnici i intelektualci, komunisti tada bi ih maljem likvidirali. Ustašama je bilo jako stalo da zatočenici ne primjete likvidaciju i da se masovna ubojstva izvrše što brže kako ti komunisti ne bi došli do saznanja o pravoj svrhi logora uništenja i da ne bi izazvali bunu u logoru. Pod prijetnjom smrtno kazne, bilo nam je zabranjeno gledati njihov trik masovne likvidacije. Ta nas prijetnja nije zastrašila. Mi se više nismo bojali smrti, nego samo mučenja."*

Elizabeta Hacker i njena kći Ružica iz sela Poljanec su

otpremljene u logor Lobor-grad, u Hrvatskom zagorju. Dvorac u kojem je smješten logor se nalazio desetak kilometara udaljen od željezničke stanice Zlatar-Bistrica te su nakon dolaska vlaka, sve zaslužjenice morale tu razdaljinu sa svim stvarima propješačiti do dvorca. U logoru su bile smještene većinom ženske zatočenice, Židovke i Srpkinje. Bilo je mnogo poznanica iz Varaždina, Koprivnice, Križevaca. Iako je mjesta bilo jedva za tristotinjak osoba, u logoru je boravilo oko 1500 zatočenica. O tome kakva je situacija bila u tom logoru govore sljedeći navodi: *"Iako je Židovska općina Zagreb slala hranu i lijekove za zatočene Židovke i Srpkinje, ona nije stizala do njih: zapovjednik logora je hranu i*

Skupina logoraša kod Gospića

odjeću iz pošiljki prodavao u Zagrebu, a novac se dijelio među članovima uprave logora. Hranu namijenjenu Židovima, morale su same zatočenice pripremati za stražarsko osoblje. Zapovjednik i straža vršili su seksualne orgije gdje su mlade zatočenice silili na odnos sa njima (uključujući i djevojčice od 14-16 godina). Kako u logoru nije bilo dovoljno sanitarnih prostorija, zatočenice su nuždu vršile gdje su mogle te su uslijed neljudskih uvjeta života bile izložene epidemijama trbušnog tifusa, dizenterije, proljeva, avitaminose ... U okolici logora su rasle mlade voćke, no izgladnjeli zatočenici nisu ih smjeli ni taknut, čak ni otpalo voće – koga bi se zateklo da uzima voće sa zemlje, stražar bi mu stao na ruku u kojoj je držao voće te ga tako zdrobio, a "kradljivac" bi bio kažnjen još i šibanjem." i "... Žene su morale nositi cjepanice drva s jednog kraja logora na drugi, a kada bi završile, morale bi ih vratiti na isto mjesto." U jesen 1942. likvidiran je logor, a preživjele zatočenice iz Lobor-grada i njegove podružnice u Gornjoj Rijeci su transportirane preko Zagreba za Auschwitz, odakle se nijedna nije vratila. Što se dogodilo s Elizabetom i Ružicom Hacker, ne zna se pouzdano. U nekim izjavama navodi se da su umrle u lobogradskom logoru.

Najveći broj ludbreških Židova dospio je u talijanske logore

Sabirni logor Đakovo se nalazio u napuštenom mlinu Cereale. Zatočenice su tu smještene nakon deportacija iz Stare Gradiške 26. prosinca 1941. godine i 6. ožujka

1942. godine. Brigu o logorašicama židovskog i srpskog porijekla iz Zagreba i Bosne je preuzela Židovska općina Osijek. U ovom logoru nije bilo masovnih ubojstava, ali su zatočenice umirale zbog glada i neljudskih uvjeta života te raznih bolesti. Od trbušnog tifusa je болоvala i rabinova kći Silvija Basch – zatočenica br. 2930, te je vjerojatno i podlegla bolesti 1942. godine. Moguće je da je pokopana u okolici logora jer se ne spominje u popisima odvedenih žena u Jasenovac i Auschwitz. U Đakovu su skončale Ada i Mirjana Schidlof iz Malog Bukovca te rabinova snaha Irma Deutsch (zatočenica br. 2393) dok je njena mala kći Edita (br. 2394) dospjela u Jasenovac.

Najviše ludbreških Židova je dospjelo u logore pod talijanskom kontrolom. Tu se nisu tako provodile antisemitske mjere te nije bilo ubijanja kao u ustaškim logorima. U zapisnicima Zemaljske komisije za ratne zločine opisan je logor u Kraljevici ("Campo concentramento di Porto-Re"): *"... Logor okružen bodljikavom žicom se prostirao na površini od cca 7 jutara. Logoraši su boravili u drvenim barakama s cementnom podlogom što je osobito bilo neugodno u zimskim uvjetima. U 8 boljih baraka boravile su žene, dok su muškarci bili u lošijim. U njihove barake je prokišnjavao te puhao vjetar. Bilo je i raznih namjenskih baraka poput one za skladište, ambulantu, radionice, kantine, poštu, školu pa čak je postojala i baraka za bogoslužje. U barakama se spavalo po boksevima, jedan boks je imao 8 ležajeva sa slamaricom. Svaka baraka je imala 80-130 ležajeva, a na čelu joj je bio capo baracca, zadužen za disciplinu. Logoraši su imali unutarnju upravu koja je bila zadužena za održavanje i pospremanje logora, zastupanje pred talijanskim vlastima, nabavu ogrijeva i hrane. Odnosi sa stražarskim osobljem su bili korektni. Posjeti su bili dopušteni jednom tjedno, uz nadzor karabinjera. Pošta je bila dopuštena neograničeno, no podvrgnuta cenzuri. Problem je predstavljao nedostatak hrane - bogatiji su mogli kupovati hranu u okolici, a smjelo se primati pakete s namirnicama. Postojala je i dječja kantina. Svaki logoraš je dnevno dobivao 15 dag kruha što je bilo nedovoljno."* Stanka Lapter koja je boravila u baraci 5 se prisjeća da je uvečer plakala od glada te bi joj majka Zora prepustila svoj komad kruha.

Poslije su logoraši prebačeni na otok Rab gdje je formiran novi logor Kampor: *"...sastojao se od manjih odjela koji su bili razdvojeni bodljikavom žicom. Logor su činile zidane i drvene barake te postavljeni vojni šatori. Prilike u logoru su bile mnogo lošije nego u Kraljevici. Sve je vrvjelo od napasnih stjenica. Logor se nalazio između*

mjesta Lopara i Raba, na neplodnom, pješčanom tlu. Bio je okružen žicom te mitraljeskim bunkerima. Odnosi sa talijanskom posadom su bili mnogo lošiji i neprijateljski, nego u Kraljevici. Pošta s Hrvatskom je bila otežana – puno lakše se prometovalo sa Italijom."

U posljednjem valu progona u Ludbregu 8. srpnja 1944. godine uhićene su Milica Hirschsohn (katolkinja u mješovitom braku) te Elza i Nada Scheyer koje su izbjegle prethodne deportacije u Jasenovac jer su bile u talijanskom zarobljeništvu. Nakon prvog partizanskog oslobođenja Ludbrega (3. listopada 1943.), vratile su se, no kako je Ludbreg ponovo pao u veljači 1944., odvedene su 20. srpnja u zatvor na Savskoj cesti u Zagrebu. To su bile posljednje Židovke deportirane iz Ludbrega. Od Židova su preostali samo braća Milan i Desider Grünfeld u selu Poljanec jer su bili u mješovitom braku, no njihov je otac Josip odveden 1943. te je stradao u logoru Auschwitz. U Jasenovcu je zaglavio njihov brat Leopold s cijelom obitelji. Osim toga, ustaše su oplijenili sve vrednije stvari iz njihove trgovine.

Da bi se nekako pomoglo zatočenima, u logore se slalo pakete s hranom, lijekovima i odjećom, naslovljene na rođake i prijatelje. U arhivu Židovske općine u Zagrebu sačuvano je nekoliko evidencijskih kartona o primitku pošiljka za logoraše. Posljednji datum primitka paketa mogao bi upućivati na približno vrijeme egzekucije logoraša. Kartoni postoje za muške članove obitelji Scheyer, Schlesinger, Hacker, Salamona Bascha, Elzu i Nadu Scheyer.

U službenim državnim popisima za Ludbreg vodi se 66 stradalih Židova, od toga: 55 ubijenih u logorima. U listopadu 1945. godine Ljudevit Vrančić je izvijestio OZN-u o podacima za 48 ludbreških Židova koji su nestali u ratu. Među njima je bila i njegova supruga Gizela, rođena Deutsch. Iz okruga Varaždin je, od ukupno 1128 predratnih Židova, rat je preživjelo samo 160. Sustavnim pregledom došlo se do veće brojke stradalih. Zastrahujući popis od više od 150 ludbreških Židova - žrtava je načinjen kombinacijom podataka Zemaljske komisije za ratne zločine, Informativnog i dokumentacijskog centra u Zagrebu te vlastitog istraživanja. U popis su uključene sve osobe koje su 1941. godine imali prebivalište u Ludbregu ili okolici, koji su rođeni u Ludbregu ili su se u popisima stanovništva izjašnjavali kao Ludbrežani po zavičajnosti. Među ubijenima je 13 osoba mlađih od 18 godina.

Milivoj Dretar

U srpnju 2008. godine imala sam priliku boraviti u susjednoj Mađarskoj, točnije u Segedinu i Budimpešti, na seminaru za poznavatelje i ljubitelje latinskog jezika povezanog s pojmom humanizma, na kojem su sudjelovali stručnjaci s četiri kontinenta. Osim svakodnevnih intenzivnih seminara i radionica, u kasnim poslijepodnevima i večernjim satima odlazili smo na koncerte i u razgledavanje lokalnih znamenitosti.

Sinagoge

Tako nas je put odveo i u dvije sinagoge, segedinsku i budimpeštansku, a kroz priče vodiča upoznali smo i detalje tragedije koja se dogodila u proljeće 1944. kad su tijekom ožujka i travnja nacistički okupatori masovno deportirali mađarske Židove s područja obuhvaćenog njemačkom okupacijom u Auschwitz i druge koncentracijske logore. Na kraju puta, koji su prelazili ponajviše u kompozicijama vagona za prijevoz stoke, velika većina našla je smrt u plinskim komorama ili, ako bi kojim slučajem izbjegli trenutačnu egzekuciju, u nečovječnim uvjetima radnih logora. Tek ih se mali broj vratio nakon završetka rata da bi svjedočili o strahotama kojima su bili podvrgnuti. Tako se dogodilo da su gotovo u potpunosti nestale brojne židovske zajednice, poput one u Segedinu ili obližnjoj Subotici koja se danas nalazi na teritoriju Republike Srbije.

Segedinska sinagoga

Veličina i ljepota segedinske sinagoge svjedoči o brojnosti i bogatstvu židovske zajednice koja je ondje živjela prije tragedije. Građena je na samom početku 20. stoljeća, dovršena 1903. godine. Danas je tek malobrojni

vjernici koriste kao mjesto bogoslužja, a prostor se često koristi za održavanje koncerata i sličnih priredbi. Mi smo se onamo uputili na razgledavanje koje se na kraju pretvorilo u neočekivani orguljaški koncert, poklon iznenađenja ljubaznih organizatora.

Nakon detaljnog razgledavanja središnjeg dijela Segedina, već pomalo umorna, zahvalno sam zajedno s ostalim polaznicima i organizatorima seminara ušla u lijepu ulicu s drvoredom koji je odvajao nogostup od kolnika i pružao prolaznicima ugodnu hladovinu danju, a osjećaj zaštićenosti u večernjim satima. Uskoro sam je ugledala iza ograde – kupolasti krov i lijepo ukrašeno pročelje zgrade s isklesanim pločama Zakona koje su provirivale iznad krošanja drveća.

Kroz ugodno osvijetljen ulaz ušli smo u unutrašnjost gdje je muški dio grupe dobio crne kapice od svilenkastog materijala.

Polako sam prolazila među drvenim klupama na kojima su se nalazila imena vjernika iz nekog davnog doba, ostavljena ondje na sjećanje živima kojih nije mnogo preostalo. Raskošni svod pretežno plave boje

skladno se stapao s mramornim ornamentima i ostalim ukrasima koji su uljepšavali zidove. Iza svetišta nalazile su se orgulje koje sam opazila tek kad su neočekivano zabrujale dubokim i skladnim tonovima, prenoseći nas slušatelje u neki drugi, nestvarni svijet. Osjećaj da se nalazim na mjestu bogoslužja i molitve nije me napuštao, kao ni tiho podsjećanje da sjedim na mjestu koje je nekoć nekome pružalo osjećaj sigurnosti i povjerenja u život. Nažalost, velika većina onih koji su ovdje dočekali kobnu 1944. godine izgubili su i osjećaj povjerenja i, u najvećem broju slučajeva, život. Dok smo nakon koncerta još malo razgledavali i fotografirali unutrašnjost hrama, prisjetila sam se drugih sinagoga koje sam stjecajem okolnosti imala prilike posjetiti.

Sinagoga u Subotici

U listopadu 1985. godine posjetila sam s bakom njezin rodni grad, Suboticu, u tadašnjoj Autonomnoj pokrajini Vojvodini. Sjećam se prekrasnih sunčanih dana, modrog neba i zlatno žutog lišća koje me stalno okruživalo na tom izletu. Bakina školska prijateljica, udovica kod koje smo odsjele, presretna što ima društvo, vodila nas je po cijelom tom ravničarskom gradiću od kojeg sam upamtila samo najljepše (osim vode iz slavine koja je, kao i u Segedinu, bila strašnog metalnog okusa i gotovo neupotrebljiva za piće). Na tim našim šetnjama pojavljivala se i sinagoga, prva koju sam dotad vidjela. Osvojila me na prvi pogled svojim orijentalnim oblicima i svježinom kojom ju je barem izvana nadahnula nedavna obnova nakon koje je bila ustupljena kao objekt za kazališne predstave subotičkog teatra. Kratak ulazak u nekadašnji hram ostavio mi je zbrkan dojam koji više ne mogu obnoviti u sjećanju – mislim da je u tijeku bilo preuređenje i ona nije na mene ostavila snažan dojam poput nedavno uljepšane vanjštine upotpunjene prekrasnom ogradom od kovanog željeza koja ju je naizgled zaštitnički okruživala. Malo ljudi je žalilo zbog prenamjene – subotička židovska zajednica bila je desetkovana u Holokaustu, malobrojni preživjeli nisu mogli održati prijeratno stanje. Tek je prostrano groblje s mnogim zapuštenim spomenicima obraslim u bršljan svjedočilo o nekadašnjoj brojnosti židovskog stanovništva ondje.

Sličnog prizora sjećam se i s jednog kasnijeg putovanja.

U svibnju 1992. posjetila sam Budimpeštu i pružila mi se prilika da odem do obližnjeg Ezstergoma, gradića na obali Dunava, koji ondje tvori oštar zavoj razdvajajući Mađarsku od Slovačke. Središtem grada dominira raskošna kršćanska bazilika vrlo lijepe unutrašnjosti, a obližnja, također ovelika, sinagoga stoji poput nijemog svjedočanstva o suživotu koji je nekoć vladao u tim krajevima. Kako se vremena mijenjaju, četrdesetak godina nakon rata od velike židovske zajednice ostali su tek kišom isprani nadgrobni spomenici na padini obližnjeg brežuljka i opustjeli hram.

Budimpeštanska sinagoga

No da se vratim u bližu prošlost, do posljednje sinagoge koju sam posjetila, one u Budimpešti. Zapravo sam proljetos zamalo uspjela obići još jednu, dubrovačku, no zbog radnog vremena namijenjenog razgledavanju i svojih vlastitih vremenskih ograničenja ostala sam razočarana stajati pred njezinim zatvorenim vratima u uskoj Žudioskoj ulici.

U Budimpešti sam se dakle zatekla prošloga ljeta, usred kaosa i prometnog kolapsa izazvanog brojnim radovima poput popravaka kolnika i tramvajskih pruga, mijenjanja dotrajalih instalacija, kopanja tunela podzemne željeznice i tko zna čega još. Dok su naši autobusi došavši iz Segedina kružili velegradom tražeći dopušteni smjer kojim bismo bili dovezeni pred Talijanski institut gdje nas je čekao nastavak programa, u dva sam navrata ugledala tornjeve sinagoge koju smo tog poslijepodneva

trebali posjetiti. Nije me podsjećala na one koje sam dotad vidjela, no karakteristični orijentalni dojam koji je građevina ostavljala ulijevao mi je sigurnost da je upravo ta zgrada sinagoga, što mi je i potvrdila kolegica Mađarica s kojom sam sjedila. Poslije su nam objasnili da je arhitekt Lajos Föster, koji je sagradio sinagogu u bizantinsko maurskom stilu, uvelike oponašao osnovni nacrt kršćanske crkve jer nije imao iskustva sa sinagogama.

Sinagoga Dohány je najveća sinagoga u Europi i druga u svijetu, dovršena 1859. godine. Nalazi se u danas vrlo prometnom dijelu mađarskoga glavnog grada i nije ograđena ogradom kakve sam viđala u Segedinu i Subotici. U predvorje se ulazi izravno sa širokog nogostupa ulice Dohány. No ući u hram nije jednostavno kao što bismo očekivali. Na ulazu nas je dočekala stroga kontrola,

poput one u zračnim lukama. Svi smo morali proći kroz detektor metala koji se javljao neugodnim piskutavim zvukom kad bi netko u džepu imao mobilni telefon. Torbe smo prije prolaska kroz detektor morali pružiti zaštitaru strogog izgleda koji bi ih ručno pregledao. Cijela procedura oduzela nam je nešto vremena budući da smo bili prilično brojni, podijeljeni u dvije grupe. Na kraju smo ušli u svetište koje je arhitektonski uistinu podsjećalo

na tipičnu kršćansku crkvu. Ipak, ornamenti, simboli i opći dojam bili su drugačiji.

Muškarci su na samom ulazu dobili neizbježne crne kapice, ovaj put od papira, a žene su upozorene da ne smiju ulaziti golih ramena. Ponovo sjedam u drvenu klupu diveći se lijepim ukrasima nedavno obnovljenog hrama. I opet pločice s imenima vlasnika – neophodne zbog ladice čiji je ključ također posjedovao vlasnik. Žene su bile odvojene od muškaraca, na pločicama u prednjem dijelu su se nalazila samo muška imena.

Nakon mukotrpe priče o teškoj zimi koja je prethodila kobnom proljeću 1944. kad su mnogi stanovnici budimpeštanskog geta umrli od gladi, bolesti i pothlađivanja, o spašavanju cijelog jednog „transporta“, o događajima koje nisam do kraja razumjela niti upamtila, djelomično zbog jezične barijere, djelomično zbog okruženja koje mi je stalno odvlačilo pažnju, izašli smo u stražnje dvorište s memorijalnim postavom.

Imena umrlih ispisana su abecednim redom na stupovima.

Prosesija živih iznad spomen obilježja poginulim Pravednicima među narodima – nežidovima koji su žrtvovali svoje živote i ugrozili živote svojih obitelji da bi pomogli svojim nesretnim sugrađanima.

Umjesto cvijeća u znak zahvalnosti i sjećanja, po židovskom običaju, ovdje i posvuda oko spomenika stavljeni su obluci, trajni i postojani, kao i osjećaji zbog kojih su doneseni.

Prekrasan i strašan spomenik, vitraj na otvorenom, podignut je u spomen poginulima u Holokaustu, najvećem pogromu modernog doba.

Velika i lijepa metalna žalosna vrba stoji uz rub dvorišta. Listovi srebrne boje označeni su imenima onih koji su odavde odvedeni da se nikad više ne vrate. Neki listovi nemaju natpis, čekaju da se netko javi sa

zid i rasporedili se po niskom betonskom zidiću i stepenicama da bismo načas odmorili umorne noge. Kad danas pogledam unatrag kroz vrijeme, vidim šaroliku skupinu ljudi sa svih strana svijeta koja je ostala bez riječi pred golemošću zločina koji se tek posredno i u osnovnim crtama ukazao pred njihovim očima.

Ovaj prolaz odveo me u ljudsku vrevu Budimpešte koju sam sad prvi put upoznala u ljetnom ruhu, razbarušenu, raskopanu, u kolapsu, barem što se nadzemnog prometa tiče.

Ponovo su se začuli razgovori i smijeh kad smo kroz sporedna vrata izašli van, u sunčano poslijepodne, novim lijepim doživljajima ususret, no uvjeren sam, noseći sa sobom svatko svoj oblutak, kamen za sjećanje, veći ili manji, kao trajni podsjetnik na viđeno i doživljeno.

Olga Horvat

željom da se ugravira ime dragog pokojnika, na trajno podsjećanje budućim generacijama, u vremenima koja nezaustavljivo odmiču prema budućnosti i odlasku posljednjih koji se svega sjećaju iz prve ruke.

Dok smo čekali da i druga grupa završi službeni obilazak, polako sam hodala dvorištem nasumce čitajući imena koja neću moći upamtiti, od kojih svako predstavlja jedan život koji se ugasio nasilnom smrću. 724 000 mađarskih Židova ubijeno je u nekoliko mjeseci koliko je preostalo od proljeća 1944. do kraja rata. Uz glasove vodiča i prevoditelja u dvorištu se nije čula gotovo nijedna glasno izgovorena riječ. Tek smo na kraju tiho sjeli na drvenu klupu postavljenu uza

Dobrovoljni prilozima za Židovsku općinu Zagreb

Dina Blašković Dina i Darija Breyer (Prigodom smrti gospođe Branke Akerman)

2.000,00 kn

Donosimo drugi dio skraćenog teksta Irvina Lukežića o Židovu Josipu Lazarusu, koji je početkom 20. stoljeća pokrenuo i osnovao prvo veće brodogradilište u Rijeci. Tekst je za Ha-kol pripremio Filip Kohn.

LAZARUSOVO BRODOGRADILIŠTE

NERAZJAŠNJENI (?) POŽAR

Svega mjesec dana poslije potpisivanja ugovora dogodio se jedan čudan događaj čije okolnosti ni danas nisu potpuno jasne. Subotnja izdanja svih riječkih listova osvanula su 23. rujna 1905. spektakularnom viješću o velikom požaru u Lazarusovu brodogradilištu. "Il colossale incendio di ieri notte", kako je pisala La Bilancia, nastao je oko deset sati uvečer u jednoj zgradi na početku Mola Marije Terezije. Kako se vatra velikom brzinom širila, u 11 sati zahvatila je sve zgrade i pogone, a plamen je "razsvietlio sav grad i čitav Kvarner u naukolo, te je iz grada izmamio mnoštvo pučanstva na obalu, koje je došlo da se nagleda veličanstvena i strašna prizora." (Novi list). Požar je bio toliko jak da ga nisu mogli ugasi ni vatrogasci koji su uskoro došli s crpkama niti štrcaljke što su na nj usmjerene sa susjednog parobroda "Elore".

Između dva i tri sata poslije ponoći vatra je ipak lokalizirana, ali tvornica je već bila pretvorena u zgarište. Jedan se dio postrojenja u radionicama sačuvao zahvaljujući brznoj intervenciji gasitelja. Prvi čovjek koji je opazio požar bio je Mate Grčko, stražar u brodogradilištu. Prema njegovoj izjavi, dim se pojavio tek nekoliko minuta poslije njegova obilaska svih postrojenja prilikom čega nije opazio ništa neobično. Čim je to ugledao pozvao je telefonski pomoć. Nasuprot tomu, čuvari na obali koji su odmah dotrčali kada su ugledali plamen, ali - izjavili su - nisu bili pušteni u pogon da gase sve dok nisu pozvani vatrogasci. Tako je propala mogućnost da se požar ugasi još prije širenja.

Neposredno prije izbijanja požara u brodogradilištu je radilo 116 radnika, a tvrtka je bila osigurana kod "Assicurazioni Generali" u Trstu na 800.000 kruna. Šteta je bila golema. Prve površne procjene kretale su se oko šesto tisuća, ali je kasnije utvrđeno da prelazi milijun kruna.

O uzrocima požara samo se nagađalo. Istraga nije davala nikakve rezultate. Nekoliko dana poslije, u času kada je događaj bio već polako pao u zaborav, prijavio se riječkoj policiji neki Milan Popović iz Novog Sada tvrdeći

da je on podmetač požara. Popović je, prema vlastitom svjedočenju, ušao neopažen u prostorije brodogradilišta, popeo se stubama na gornji kat i nakvasivši petrolejem komad pamuka - zapalio jedan prozor. Tvrđio je da taj čin proizlazi iz njegovog antisemitizma, dakle, osvete. Popovićeve izjave riječka policija tumačila je očitom mahnitosti, a utvrdilo se da je već jednom i boravio u ludnici. Osim te konfuzne izjave, u javnosti se više ništa nije objavilo.

TEŽAK OPORAVAK

Sve te čudne okolnosti pod kojima se dogodio požar mogu navesti na pomisao o smišljenoj sabotaži usmjerenoj na likvidaciju tvrtke kao izravnog "Danubiusova" konkurenta. Doista, Lazarusova tvrtka se poslije te nesreće nikad više nije u potpunosti oporavila. Bio je to kraj velikih Lazarusovih ambicija o osnivanju snažnog industrijskog pogona za proizvodnju torpiljarki. Sredstvima koja je pribavio od osiguranja mogao je tek djelomično i vrlo sporo obnavljati svoju privrednu aktivnost. Od nekadašnjeg brodogradilišta ostala je samo radionica.

Posljedice požara osjećale su se godinama. Raditi se moglo tek s dijelom nekadašnjih kapaciteta, broj radnika smanjio se za polovicu, a nisu se više mogle prihvaćati ni narudžbe nekadašnjih glavnih kupaca; ratna mornarica, na primjer, svoje narudžbe povjerava "Danubiusu", kompaniji Yarrow i drugim tvrtkama na koje sigurno može računati - posebno za gradnju torpiljarki. U takvim okolnostima Lazarusova radionica sve više se orijentira na remontne poslove na brodskim strojevima, trupovima, a povremeno gradi i ispituje manje motore, motorne čamce ili druge uređaje potrebne za opremu broda. Sve je to uvjetovalo postupno usmjeravanje na domaću klijentelu, dok su strani naručitelji prava rijetkost: jednu takvu složeniju reparaciju stroja i trupa obavili su njezini radnici u rujnu 1907. godine na tršćanskom parobrodu "Triestino". Godinu dana prije toga za potrebe popravaka u škveru je dobavljen jedan pontonski dok.

SMJER - REMONTNA DJELATNOST

Ispitivanje motora nadzirale su gradske službe uz prethodnu konzultaciju nadležnih peštanskih oblasti. Zbog toga su se poslovi znali nepotrebno otežati, a sporovi oko kompetencije štetili su podjednako Lazarusu i njegovim mušterijama. Situaciju su zaplitala i mnoge inozemne trtke nudeći iste usluge pod povoljnijim uvjetima.

Poput drugih riječkih poduzeća u području pomorske privrede i "Stabilimento Lazarus" najviše je narudžaba primao od brodarskih društava "Adria" i "Ungaro-Croatia". Ali kad je "Adria" počela veći dio svojih remontnih zahtjeva povjeravati stranim partnerima u Trstu, Genovi i Engleskoj - obujam proizvodnje domaćih mehaničkih radionica za popravak brodskih strojeva i trupova sve se osjetnije smanjivao. To je uvjetovalo sve veći rivalitet među pojedinim tvrtkama; naročito su male radionice osjećale pritisak konkurencije jačih tvrtki koje su imale privredni monopol. U svojem godišnjem izvještaju Trgovačko-obrtničkoj komori u Rijeci vlasnik oficine "Cussar", na primjer, jada se na postupke protežiranja većih tvornica (Danubius, Whitehead, Lazarus) koje provode Gubernij, "Adria" i "Ungaro-Croatia". Na drugoj strani Lazarus ima pritužbu na veliku skupoću željeza i čelika što jako otežava položaj proizvođača. I tako redom.

U uvjetima opće nestašice posla, sirovina i sredstava svaka je narudžba bila dragocjena. Krajem travnja 1911. stigla su u Rijeku tri velika motorna čamca za ribarenje na petrolejski pogon što ih je hrvatska vlada bila naručila u Danskoj od jedne tvornice iz Frederikshavna (Frederikshavns skibsva-erft et Flvedok H. Buih et Comp.): bili su namijenjeni za potrebe ribarskih zadruga u Jablancu i Kladi. Prilikom preuzimanja čamaca utvrdilo se da su zbog prijevoza i vlage pretrpjeli znatna oštećenja. Pošto je bilo neprikladno da dobavljač sam ukloni nedostatke, ing. Lazarus ponudio je ravnatelju bakarske nautike Vjekoslavu Baborskom, vladinu povjereniku, da će sve greške na tim čamcima u svojim radionicama besplatno obaviti.

Radovi na popravku ovih čamaca trajali su tjedan dana. Međutim, "Stabilimento Lazarus" zatražio je za učinjene usluge 80 kruna što nije odgovaralo prethodnom obećanju. Usprkos tomu, zahvaljujući inicijativi Baborskog, Lazarusova tvrtka dobila je od kotarskih oblasti vladinog odjela za unutrašnje poslove u Zagrebu specijalnu "zahvalnost na dobrovoljnoj usluzi, koju je

naslov oko popravaka motornih čamaca za ribarenje u hrvatskom Primorju iskazao"! Zapravo, naplaćena suma odnosila se na štetu koja se dogodila naknadno - prilikom isplovljavanja u pravcu riječkog pristaništa jedan čamac udario je u pokretni most kod Mola Marije Terezije. Svi ostali popravci na metalnim dijelovima doista su besplatno obavljani.

Iste te godine konstruiran je u radionicama na Molo Maria Teresia i jedan lagani motorni čamac (autolancia) nazvan "Stella" za jednog tršćanskog kupca.

* * *

Neposredno prije početka Prvog svjetskog rata (1914. godine), tri najvažnije mehaničke radionice u Rijeci - Lazarusova, Skullova i Cussarova - zajedno su imale oko 260 uposlenih radnika. Velika većina zaposlenih pripadala je metalnoj struci: kovači, ljevači, kotlari, mehaničari, zakovičari, bravari i drugi specijalizirani majstori; ostali profili participiraju u daleko manjoj mjeri.

Uvjeti u kojima su radili ti radnici nisu se mnogo razlikovali od onih u velikim poduzećima. Najveći se dio radova obavljao ručno, a automatski alati zajedno s ostalom suvremenijom tehničkom opremom sporo su se uvodili. Dugotrajan naporni rad, zastarjeli uređaji i instalacije, nepostojanje gotovo nikakvih mjera osobne zaštite, a posebno osobna nepažnja ili neiskustvo radnika - sve je to uzrokovalo ogroman broj nesreća s vrlo tragičnim posljedicama. Gotovo da nije bilo mjeseca, ili čak dana, da se nije dogodila neka tragedija; naročito je po toj žalosnoj tradiciji bio poznat "Danubius" kojega su zbog toga zvali "kantijer smrti" ili "grobnica radnika".

Ni "Stabilimento Lazarus" nije u tome zaostajao za "Danubiusom". Ako pogledamo izvještaje dnevnog tiska, uvjerit ćemo se da je velik broj nesretnih slučajeva u tom poduzeću podjednak od samog početka. Samo u razdoblju od 1901. do 1912. lokalni listovi zabilježili su sedam težih povreda na radu; najčešće se radilo o nagnječenjima udova prilikom pada teških predmeta (željezo, grede, alati) ili razne vrste fraktura. Posljedica toga bio je privremeni ili trajni invaliditet i gubitak posla.

LAZARUS – JEDAN OD UGLEDNIJIH RIJEČKIH PRIVREDNIKA

Kao vlasnik poduzeća, ing. Lazarus nije pokazivao gotovo nikakva razumijevanja za probleme svojih radnika. U odlukama je bio prijek, krut i svojeglav. Potpuni nedostatak takta i fleksibilnosti pokazao je već za općeg

štrajka (1902. godine), a to će se ponavljati i poslije. Svoju autokratsku vlast obično je provodio uz pomoć poslovođa i drugih namještenika, a boravio uglavnom u Beču. S druge strane je pred licem javnosti i lokalnih vladajućih krugova igrao sasvim drugu ulogu. Nosio je masku filantropa i uglednog privrednika kojem je stalo jedino do svojih poslova ili općih probitaka zajednice. Koliko je u tome uspijevaio govori i činjenica da je već u prosincu 1909. izabran za vijećnika riječke Trgovačko-obrtničke komore kao kandidat "Udruge trgovaca i obrtnika" (Associazione di negozianti ed industriali).

Naime, Komoru su sačinjavala trideset i dva člana, a dijelila se na trgovački i obrtnički sektor koji su brojili svaki po 16 članova. Dakle, ubrajao se u red najuglednijih i najutjecajnijih riječkih privrednika (godine 1916. bio je čak potpredsjednikom te ustanove). Na sjednicama Komore Lazarus je često uzimao riječ, davao konstruktivne prijedloge; posebno se, primjerice, zalagao za utemeljenje posebnog akademskog instituta za učenje jezika u Rijeci, budući da bi se to dobro odrazilo na

ukupni razvoj trgovine ili za stimuliranje rada trgovačke škole. Kada je po drugi put izabran za vijećnika, u šali nadodaje da se to dogodilo zbog njegove velike brbljavosti! („in tono seherzoso, che una delle sue qualita principali e quella di chiac-chirar poco!”, La Bilancia 28. 11. 1914.)

Za vrijeme Prvog svjetskog rata "Stabilimento Lazarus" radi kao manje remontno brodogradilište, a njegovih šezdesetak radnika, poput drugih brodograditelja, oslobođeni su odlaska na front. Rad je prekinut na kratko jedino u vrijeme ofanzive talijanskih trupa polovicom 1915. godine, ali je uskoro nastavljen. Iako je vladala za rat uobičajena nestašica sirovina za popravke i strojogradnju, narudžbe zbog stalnih ratnih operacija nisu izostajale. Prijeratno veliko iskustvo u gradnji manjih brzih brodova i motornih čamaca ponovo je moglo biti korisno upotrijebljeno za potrebe starog naručitelja: ratne mornarice. U takvim okolnostima koje su garantirale relativno nesmetano i kontinuirano poslovanje, poduzeće je dočekalo kraj rata.

JPR Institute for Jewish Policy Research iz Londona na svojoj internetskoj stranici www.jpr.uk/news, donosi i pregled tiska u kojem smo pronašli članak iz Jewish Chronicle (9. siječnja 2009.) pod naslovom: "It's hard to be Jews, especially in a recession" (Teško je biti Židov, pogotovo u recesiji), autora Simona Rockera

Teško je biti Židov – pogotovo u recesiji

Članak se prvenstveno odnosi na posljedice recesije na Židove i njihove zajednice u Engleskoj, ali može se primijeniti i na opći položaj Židova u doba globalne krize pa i na našu zajednicu.

Osnovne zajedničke karakteristike jesu: povećan broj članova zajednice kojima je potrebna pomoć, manji broj donatora, povećana nezaposlenost i troškovi života, hrane (ortodoksi), manje kredita, više stanarine, ali i zatvaranje nekih institucija pa i židovskih škola zbog nemogućnosti plaćanja školarina i članarina - što katkada dovodi i do osipanja članstva zajednice. Postavlja se pitanje i pomaganja Izraela i okretanja rješavanju domaćih problema.

Zajednice nastoje smanjiti dupliciranje pomoći iz raznih fondova, napraviti prioritete u financiranju, povećati kontrole trošenja itd. Smatra se da u Engleskoj recesija utječe direktno na kvalitetu židovskog života.

Ako pokušamo napraviti usporedbu s našim prilikama, onda moramo ponajprije reći da je

naša članarina zapravo simbolična, samo 10 kuna mjesečno, a ipak je veliki broj članova ne plaća. Postoji problem zapošljavanja naših mladih, koji su visoko kvalificirani i koji su budućnost naše zajednice, čija će dječica moći pohađati naš izvrsni vrtić.

Donatora je malo, osim časni iznimki poput Žuži Jelinek, koja pomaže naš Dom koji teško može opstati bez donacija. Oteta židovska imovina za vrijeme Holokausta i komunizma se ne vraća ni pojedincima ni zajednici.

Sve je niži standard, osobito umirovljenika, a pomoć fondova Claims konferencije je dobrodošla, ali ograničena strogim pravilima i prevelikim administriranjem. Tako se je npr. moglo i dogoditi da naša teško bolesna članica, koja je prošla nacističke koncentracijske logore, ne može dobiti pomoć za skupe lijekove, jer ima veću penziju od limita (određenog od Claimsa).

Naša Udruga Holokaust preživjelih, kao član moćnih internacionalnih organizacija, uspjela se izboriti za izjednačavanje mirovina Claims-a s ostalim zemljama Europe, ali one su ipak simbolične i prima ih samo ograničeni broj članova koji ispunjavaju uvjete.

Potrebna je solidarnost cijele zajednice, kao što se traži i u drugim židovskim zajednicama, npr. u Engleskoj. (tekst preuzet s cendo.hr)

Tijek I. svjetskog rata dao je jasne konture ideji cionizma i viziji buduće židovske države, no nažalost, njegov neizbježan ishod i okolnosti njegove žalosne zbilje doveli su u mnogim europskim državama i do opasnog jačanja antisemitske politike

Prvi svjetski rat - devedeset godina poslije

Židovi u I. svjetskom ratu

S jednakim patriotizmom i hrabrošću, srećom i nesrećom kao i pripadnici "matičnih" nacija u vojskama obaju zaraćenih saveza tijekom I. svjetskog rata borio se i nemali broj židovskih vojnika. U ruskoj carskoj vojsci bilo je 650.000 židovskih vojnika, od čega je oko 100.000 poginulo na bojištu. U američkoj vojsci ratovalo je 250.000 Židova (3400 poginulih), 55.000 u francuskoj (9500 poginulih), 50.000 u britanskoj (8600 poginulih), te blizu 100.000 u njemačkoj vojsci (12.000 poginulih).

Odnos prema Židovima u Rusiji, Njemačkoj i Francuskoj u predvečerje i tijekom I. svjetskog rata bitno je odredio njihov kasniji položaj unutar nacije. Dok su u Francuskoj afera Dreyfus i početak rata pospješili daljnju integraciju Židova u francusko društvo, u Rusiji su, kao potencijalni "izdajnici domovine" doživjeli potpuno isključenje iz društvenih sfera. U Njemačkoj je, pak, nepovoljan tijek rata stvarao sve plodnije tlo razvoju politike antisemitske isključivosti.

Degradiranje Dreyfusa neposredno prije odlaska u progonstvo

Najviše prašine u kontekstu francuskog antisemitizma uoči Prvog svjetskog rata svakako je uzvitala "afera Dreyfus", slučaj židovskog topničkog satnika u francuskom glavnom stožeru Alfreda Dreyfusa, koji je koncem 19. stoljeća zbog navodne

špijunaže i veleizdaje osuđen na robiju i progonstvo. Afera je počela 25. rujna 1894. kad je čistačica njemačkog veleposlanstva u Parizu u košu za otpatke njemačkog vojnog atašea pronašla popis tajnih francuskih dokumenata koji su trebali biti predani njemačkim agentima. Krivca za špijunsku aferu glavni stožer ubrzo je pronašao u Dreyfusu, koji je 15. listopada uhićen, a 22. prosinca osuđen na doživotno progonstvo na Đavolji otok u Francuskoj Gvajani. Ponavljanje sudskog postupka isprva je onemogućavao glavni stožer, štiteći pravog

krivca, bojnika Walsin-Esterhazyja, koji je, zapavši u velike dugove, svoj rastrošni životni stil financirao špijunskom djelatnošću. U javnosti je uslijedila žustra prepirka o Dreyfusovoj krivici ili nevinosti. Krivim su ga smatrali uglavnom konzervativni političari, Katolička crkva i pripadnici vojske, dok su se na suprotnoj strani nalazili republikanci i socijalisti. Trinaestog siječnja 1898. književnik Émile Zola objavio je u časopisu "L'Aurore" otvoreno pismo francuskom predsjedniku Félixu Faureu pod naslovom "Optužujem" (J'accuse), predbacivši vojsci krivotvorenje dokaza. Nakon što je prva presuda odbačena, sud je u ponovljenom postupku Dreyfusa ponovno proglasio krivim, smanjivši mu kaznu na 10 godina. Da smiri situaciju, francuski predsjednik pomilovao je Dreyfusa, koji se potom, promaknut u bojnika, vratio u vojnu službu. Rehabilitiran je 1906., kad je sud odbacio i drugu presudu. "Afera Dreyfus" često se tumači kao vrhunac u tadašnjoj Francuskoj vrlo proširenog antisemitskog resantimana. Bečki Židov Theodor Herzl, koji je kao novinar pratio prvi sudski proces, objavio je 1896. svoju poznatu knjigu "Židovska država" (Der Judenstaat), u kojoj je zahtijevao vlastitu državu za židovsku naciju i zacrtao temeljne smjernice cionizma.

Herzlova "Židovska država"

Svezak koji broji tek 86 stranica Herzl je posvetio iznalaženju suvremenog rješenja židovskog pitanja. "Židovska država" izašla je u nakladi od 3000 primjeraka i označila začetak ideje modernog Izraela, države u kojoj će se riješiti problem rasutosti Židova diljem svijeta. Herzlova želja bilo je osnivanje države u kojoj bi njemački bio

David Ben Gurion kasniji izraelski premijer bio je član židovske regimente - 40. kraljevski strijelci koja je bila sastavljena od dragovoljaca iz SAD-a i Kanade

želja bilo je osnivanje države u kojoj bi njemački bio

službeni jezik i koja bi mogla prihvatiti i tolerirati ljude drugih vjera. Suživot Arapa i Židova, među kojima je oduvijek dolazilo do konflikata, Herzl je smatrao mogućim. Za židovsku državu, koja je prema Herzlovim zamislima i nadama trebala biti uspostavljena mirnim putem, ne bi li i drugim državama svijeta poslužila kao primjer tolerancije i nenasilja, Herzl je predvidio tri moguća područja: Argentinu, Ugandu i Palestinu. Herzl se nadao da će njegova ideja naići na velik interes, posebice u istočnoeuropskim zemljama, gdje je život Židova bio osobito težak i nesiguran. U građanskim židovskim krugovima, ali i među ortodoksnim Židovima, koji su smatrali da jedino Mesija može odvesti Židove u Jeruzalem, Herzl i njegov utopijski koncept isprva nisu naišli na preveliko odobravanje, no nakon bolnih iskustava dvaju svjetskih ratova i tragedije Holokausta "Židovska država" sve više će postajati predmet političke realnosti.

Židovi u dunavskoj monarhiji

S obzirom na posebnu strukturu monarhije Židovi u Austro-Ugarskoj imali su - za razliku od onih u nacionalnim europskim državama - mogućnost da svoj identitet, počesto i nesvjesno, razvijaju na tri razine: patriotski-lojalni spram carske kuće i dinastije, kulturno prilagođeni pojedinim dominantnim nacionalnostima, te istodobno židovski na religioznom i etničkom planu, što je, dakako, više vrijedilo za asimilirane Židove bečkog srednjeg staleža negoli, primjerice, za ortodoksne Židove u Galiciji. Po tom "trostrukom identitetu" Židovi dunavske monarhije bitno su se razlikovali od svojih sunarodnjaka u većini ostalih europskih zemalja, gdje je nacionalistički model, nastao tijekom 19. stoljeća, zahtijevao bitno drukčiji oblik identifikacije s državom, pa tako i dominantnim državotvornim narodom. U Austro-Ugarskoj Židovi su, unatoč rasplamsaju antisemitizma potkraj 19. stoljeća, do 1914. živjeli u tolerantnoj atmosferi, tako da su početak rata austro-ugarski Židovi pozdravili na jednako patriotski način kao i njihovi ne-židovski sugrađani, pri čemu se općem domoljubnom oduševljenju pridružila i ideja svojevrnog "križarskog rata" za oslobođenje ruskih Židova, čija je teška svakodnevica bila obilježena agresivnim antisemitizmom i pogromima. Dok je početak I. svjetskog rata za austro-ugarske Židove bio obilježen

Izraelski grad Tel Aviv dobio je naziv po hebrejskom prijevodu Herzlova romana "Stara nova zemlja"

doživljajem ratišta - u carskoj i kraljevskoj vojsci borilo se oko 300.000 židovskih vojnika - i skrbi za izbjeglice - među 400.000 osoba koje su do kraja 1915. iz ratnih područja izbjegle u Beč i druge dijelove Carstva bilo je gotovo 40 posto Židova, njegovi posljednji dani protjecali su u znaku borbe za budući židovski identitet naočigled neizbježnog raspada multinacionalne Monarhije. Za mnoge austro-ugarske Židove nestanak carstva označio je i tešku krizu osobnog identiteta: nacionalne države u nastanku bile su u najboljem slučaju spremne prihvatiti Židove kao vjersku zajednicu, dok bi im u najgorem priznale vlastitu nacionalnost - što su unutar židovske zajednice zagovarali cionisti i druge "nacionalne" grupacije - no s manje ili više izraženim antisemitskim predznakom, koji nije davao naslutiti nikakvu dobru budućnost.

U Njemačkoj su na početku rata židovska udruženja pozivala svoje članove da se svom snagom zauzmu za domovinu. Dragovoljaca, koji su se odazivali na takve pozive, bio je velik broj: u njemačkim oružanim snagama tijekom Prvog svjetskog rata služilo je oko 100.000 Židova, od kojih je 12.000 poginulo na bojištima, dok je 31.000 židovskih vojnika zbog iskazane hrabrosti odlikovana Željeznim križem. Židovi, koji su se nastanili u Njemačkoj, doživljavali su je kao naprednu zemlju, sudjelujući u njezinoj kulturi i uživajući građanska prava. Svijest o Njemačkoj kao domovini potaknula je mnoge Židove da se srcem, dušom i imetkom uključe u njezinu obranu. Većina njemačkih Židova bila je učlanjena u "Centralno udruženje njemačkih građana židovske vjeroispovijesti", doživljavajući sebe u prvom redu kao Nijemce, koji - bili religiozni ili ne - pripadaju židovskoj vjerskoj zajednici. Jedna od temeljnih zadaća Centralnog udruženja bila je borba protiv rastućeg antisemitizma, koji se, međutim, ubrzo pokazao jačim nego sredstva za njegovo suzbijanje. Većina njemačkih Židova, kao i mnogi ne-Židovi, antisemitizam, nažalost, nisu shvaćali osobito ozbiljno. Iako su se njemački Židovi u velikoj mjeri odazvali ratnoj službi, postojali su i antisemitski nastrojeni političari, koji su tvrdili da se na bojišnicama, u odnosu na ukupan broj stanovnika, bori daleko manje Židova nego ne-Židova. Kako bi se potkrijepile takve tvrdnje, njemačko ministarstvo rata provelo je u listopadu 1916. tzv. "popis Židova", čiji

rezultat, međutim, nije objavljen jer su statistike pokazale da udio Židova u vojsci nije ništa manji od udjela ne-židovskih vojnika. Za Židove "popis" je donio razočaranje u državu za koju su se borili. S druge strane, kako su Židovi činili znatan dio njemačke vojske, državni vrh trudio se zadržati njihovu lojalnost. U tu svrhu ponuđena im je potpora za osnivanje židovske države u Palestini, što, međutim, s njemačke strane nikad nije realizirano. Unatoč angažmanu Židova na strani Njemačke u I. svjetskom ratu, udovice poginulih židovskih vojnika nisu dobivale mirovinu jer prema odredbi iz 1815. židovski ratni dragovoljci nisu imali pravo na državnu skrb. Sve u svemu, očevitni patriotizam njemačkih Židova kod ne-Židova nije naišao na odgovarajuće priznanje, već im je po okončanju rata pripisivana čak i krivnja za njegov katastrofalan ishod.

Židovi u Ruskom Carstvu

U Ruskom Carstvu antisemitizam je zabilježio dugu povijest: 1786. carskim ukazom stvoren je zatvoreni "rajon za naseljavanje", u kojem je Židovima bilo dopušteno živjeti i raditi. Godine 1835. rajon je ponovno definiran, dodijeljene su koncesije za zemljoradnike i zanatlije, a određena je i registracija Židova. Antisemitski zakoni donekle su ublaženi u doba cara Aleksandra I. (1818.-1881.), kad su privilegirani Židovi - poput trgovaca, akademski obrazovanih građana ili izučenih zanatlija - dobili pravo nastanjivanja izvan rajona. Nakon careva ubojstva uslijedio je niz pogroma, što ih je, pretpostavljalo se, izazvala država, ne bi li skrenula pozornost puka sa svojih unutarnjih problema. Novi car Aleksandar III. na izgrede je odgovorio pooštrenjem zakona, nastojeći spriječiti kontakte između Rusa i Židova, u čemu je vidio trajan konfliktan potencijal. Osim toga, Aleksandar III. bio je protivnik asimilacije Židova, gledajući u njoj trajnu zavjereničku opasnost. Godine 1882. ukinute su privilegije i zabranjena su nova doseljavanja Židova na selu. Židovi su počeli seliti u gradove na dopuštenom području, a istodobno je počeo i val iseljavanja u Ameriku. Rajon je smanjen 1891., a iz Moskve je protjerano 20.000 Židova, nakon čega se proces iseljavanja intenzivirao. Rajon se protezao kroz 15 zapadnih i južnih, te 10 poljskih gubernija - na 1/23 područja Carstva živjelo je 95,5 posto ruskih Židova.

Pravna emancipacija Židova u Ruskom Carstvu ostvarena je tek nakon izbijanja revolucije 20. veljače 1917. kad je Privremena vlada Aleksandra Kerenskog ukinula sva ograničenja

Kako im je bilo zabranjeno doseljavati na selo, polovica Židova nastanila se u gradovima. Većina ih se bavila trgovinom na malo (43,4 posto) i obrtom (34,7 posto). Zbog prevelike ponude usluga gospodarstvo u gradovima-getima počelo je stagnirati, dok je težak život ruskih Židova bio dodatno otežan visokim carskim porezima i izdacima za potplaćivanje samovoljnih carističkih službenika. Zbog siromaštva i progona Rusiju je od 1881. do 1914. napustilo 1,3 milijuna Židova, od čega je 85 posto iselilo u Ameriku. Kad su se tijekom rata u Rusiji zaoštrili gospodarski i socijalni problemi, nacionalna desnica napuhala je "židovsko pitanje" do ključnog političkog problema. Krivnja za krizu, u koju je zemlja sve dublje zapadala, redom se pripisivala tobožnjim "židovsko-masonskim" zavjerama. Židovi su, unatoč službi u carističkoj vojsci, neprekidno bili proglašavani špekulantima i ratnim profiterima, a zbog jidiša i špijunima u službi Ruskog Carstva, tim više što je njemačka vojska u Poljskoj nastupala kao osloboditelj Židova, iako je u stvari 70.000 poljskih Židova odvedeno u Njemačku na prisilan rad. U sklopu povlačenja ruske vojske 1915. došlo je do masovne evakuacije pola milijuna Židova i drugih dijelova stanovništva. U ratnom vihoru mnogi Židovi - evakuirani iz rajona i naseljeni u Židovima dotad nenastanjenim gradovima Srednje Rusije - ostali su bez elementarne egzistencijalne osnove. Osim toga, ruski radnici i seljaci u vojsci su se prvi put našli zajedno sa Židovima (u carskoj vojsci služilo ih je oko 650.000), koji su u Rusiji izvan židovskog rajona bili gotovo nepoznati. U tom susretu Židovi su na ruske vojnike ostavljali dojam "stranaca": jidiš je nalikovao na jezik neprijatelja, a antisemitska propaganda o židovskim profiterima zaokružila je proces nastanka predrasuda, s kojima će se suočiti kasniji partijski instruktori. Pravna emancipacija Židova ostvarena je tek nakon izbijanja revolucije: 20. ožujka 1917. privremena vlada Aleksandra Kerenskog ukinula je sva ograničenja, na što je desnica

Zbog siromaštva i progona ruski su Židovi u velikom broju napuštali Rusiju, a 85 posto ih je iselilo u Ameriku

počela širiti glasine da je Kerenski židovskog podrijetla. Iako je u pravnom smislu ostvareno izjednačenje s ostalim građanima Rusije, doba revolucija i građanskog rata za mnoge ruske Židove donijelo je nastavak pogroma i progona.

I s njemačke strane protužidovsko raspoloženje na bojišnici utjecalo je, potpomognuto desničarskim glasinama o tobožnjoj židovskoj dominaciji nad ratnim gospodarstvom, na stanovništvo, koje je Židove, kao "ratne profitera", počelo smatrati odgovornim za katastrofalnu situaciju u opskrbi živežnim namirnicama u zimi 1916./17. Tijek rata podijelio je Nijemce na dvije ideološki suprotstavljene struje. Ratni ciljevi "jastrebova" svodili su se na "mir nakon pobjede", koji je Njemačkoj trebao osigurati svjetsku važnost. Na unutarnjem planu težili su prije svega "uklanjanju otrova iz njemačkog narodnog tijela", pod kojim su uglavnom podrazumijevali "međunarodno židovstvo". U tom taboru nalazila su se udruženja industrijalaca i velikih zemljoposjednika, desne političke grupacije poput Konzervativne stranke, Svenjemačkog saveza i dijelova Nacionalnih liberala. Njihova borba bila je usmjerena protiv umjerenjaka, koji su se zalagali za mir bez aneksije, demokraciju i socijalna prava. U tu skupinu ubrajali su se liberali, ljevica, Židovi i katolici. Kad je umjerenja struja 1917. u državnom parlamentu - Reichstagu

- izglasala mirovnu rezoluciju, vojni vrh ju je ignorirao, dok su se predstavnici "jastrebova" javnosti obratili riječima: "Židovski Reichstag sklopit će židovski mir!" Sljedeća sporna točka bilo je pitanje tzv. istočnih Židova, o kojoj se u njemačkoj raspravljalo još prije rata (do 1915. u Njemačkoj se nastanilo 90.000 Židova iz Rusije). S početkom rata pitanje je dobilo na aktualnosti, jer su sa širenjem Njemačke na istok mnogi povezivali opasnost masovnog useljavanja. U brošuri "Pitanje istočnih Židova, cionizam i zatvaranje granice" dvorski savjetnik Georg Fritz upozoravao je već 1915. na plimu "milijuna ne samo siromašnih, tjelesno i ćudoredno propalih ljudi, već i raso stranih, požidovljenih Mongola". Ideji zatvaranja granice za istočne Židove bili su skloni i neki njemački Židovi, koji su se pribojavali eskalacije antisemitizma. U travnju 1918. granica je zatvorena zbog opasnosti širenja epidemija, iako su se iz čitave Istočne Europe regrutirali radnici za njemačko gospodarstvo. Unatoč prosvjedima organizacija njemačkih Židova i ministarstva vanjskih

poslova, granica je ostala zatvorena do kraja rata. Njemačke konzervativne i desne skupine nisu morale čekati primirje, abdikaciju cara i proglašenje republike u studenom 1918. da Židovima pripišu krivnju za poraz u ratu, tim više što su već 1917. rat počeli tumačiti kao borbu za opstanak između Nijemaca i Židova. U svrhu koordinacije antisemitskih aktivnosti 1918. osnovan je Odbor za suzbijanje židovstva, čiji su članovi signalizirali spremnost da se antisemitizmom koriste kao političkim oružjem, ne isključujući pritom ni nasilje i ubijanje.

Antisemitizam

Pojam antisemitizma skovao je 1879. njemački pisac i publicist Wilhelm Marr, opisujući izgrede protiv Židova u Srednjoj Europi. U određenoj mjeri protužidovski stavovi oduvijek su pratili naseljavanje Židova izvan Palestine, no oni su u najvećoj mjeri bili religiozno motivirani, dok će u 19. stoljeću, s porastom nacionalizma, zadobiti pseudoznanstveni "rasni" karakter, šireći uvjerenje da je "strani židovski element" inferioran spram "etnički jedinstvenih, arijskih rasa". U nekim zemljama poput Njemačke i Austrije antisemitizam se javio kao organizirani politički pokret, čemu su uvelike pridonijeli antisemitski spisi i pamfleti, poput Marrove "Pobjede židovstva nad germanstvom". U Njemačkoj su prije I. svjetskog rata već

postojale stranke što su ih suvremenici označavali kao antisemitske. Njihov politički uspjeh nije bio osobito velik, iako se tadašnji, isključivo većinski izborni sustav ne uzima kao pouzdan pokazatelj političke klime. "Moderni" antisemitski pokret, čiji argumenti nisu više bili religiozne prirode, u Njemačkoj je, pospješen konzervativnim obratom u politici nakon 1879., svoje konture počeo dobivati koncem sedamdesetih godina 19. stoljeća. Na izborima za državni parlament antisemitske stranke zabilježile su od 1887. do 1912. porast broja glasova s 11.663 na 356.700 (3 posto, 13 zastupničkih mjesta). U Francuskoj 1898. također je osnovana mala antisemitska stranka, dok su u bečkom Općinskom vijeću (gradskom parlamentu) antisemiti - unatoč raspuštanju vijeća 1895. - osvojili i zadržali većinu, kao i mjesto gradonačelnika. Posebno izražen antisemitizam bio je u Rusiji, gdje se, prema pisanju suvremenika, "socijalnim uzrocima pridružio i religiozni fanatizam". Nakon pogroma u južnoj Rusiji i Poljskoj, 1882. doneseni

Židovi su u Egiptu 1915. u sklopu vojske Velike Britanije osnovali Zion Mule Corps...

su diskriminatorski "svibanjski zakoni". U Francuskoj je vrhunac antisemitizma obilježila "afera Dreyfus", nakon čega su se početkom 20. stoljeća antisemitske strasti u Europi donekle stišale. U Rusiji su, međutim, 1903. i 1905. organizirani pogromi. Osim toga, ruska tajna policija objavila je krivotvoren dokument pod naslovom "Protokoli sionskih mudraca", u kojima se Židovima predbacuje kovanje zavjera s ciljem potpunog ovladavanja svijetom. Politička radikalizacija i gospodarsko osiromašenje u europskim zemljama nakon I. svjetskog rata intenzivirali su antisemitske tendencije u Europi. Zbog Židova, uključenih u vodstvo Ruske revolucije 1917., razvila se predrasuda o "ugrozi židovskim boljševizmom". U Njemačkoj Židovi su sve više postajali žrtveno janje za poraz u ratu, a drastični porast antisemitizma kao posljedica I. svjetskog rata zabilježen je i u istočnoeuropskim državama poput Poljske, Mađarske ili Rumunjske.

Antisemitizam predratnih i ratnih godina pokazuje izražen organizacijski i sadržajni kontinuitet. Ipak, po nekim autorima raspad europskog poretka 1914. i doživljaj prvog masovnog rata i umiranja označio je i svojevrsan rez u tom kontinuitetu. Iskustvo "praktastrofe 20. stoljeća" - poznat je, primjerice, utjecaj ratovanja bojnim otrovima na Adolfa Hitlera - dovelo je u sprezi s porazom i revolucijom ne samo u državama gubitnicama do širenja revolucionarnog hipernacionalizma, koji je pojačao spremnost naroda da povjeruju "starim" tvrdnjama antisemita kako bi "rješenje židovskog pitanja" ujedno bilo rješenje socijalnih i nacionalnih problema. Prvi svjetski rat, slažu se stručnjaci, bitno je izmijenio prijamčivost stanovništva mnogih europskih država za antisemitsku politiku.

Židovske postrojbe u britanskoj vojsci

Tijekom I. svjetskog rata Židovi su ostavili znatan trag i u vojnom sektoru. U sklopu vojske Velike Britanije u Egiptu je 1915. osnovan Cionistički mazgovni korpus (Zion Mule Corps), koji je sudjelovao u bitkama protiv Turaka kod Galipolja. Gotovo svi vojnici bili su Židovi koje su Turci zbog stranog državljanstva protjerali iz Palestine. Nakon poraza kod Galipolja britansko ratno ministarstvo u rujnu 1917. osniva novu pješачku regimentu, sastavljenu od stotinjak veterana korpusa i ruskih židovskih emigranata u Velikoj Britaniji. Nova

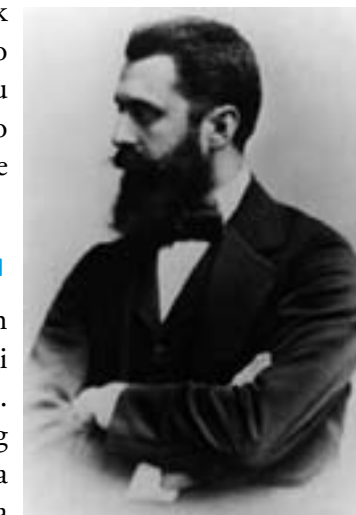

... koji je sudjelovao u bitkama protiv Turaka u Galipolju

regimenta - 38. kraljevski strijelci - 1918. premješta se u Egipat, te pod zapovjedništvom generala Allenbyja sudjeluje u britanskoj ofenzivi u Palestini. Druga židovska regimenta - 39. kraljevski strijelci - osnovana je neposredno nakon premještanja prve u Velikoj Britaniji. Bila je sastavljena od židovskih dragovoljaca iz SAD-a i Kanade, te ruskih emigranata. I ta regimenta 1918. odlazi u Egipat, gdje se popunjava židovskim dragovoljcima iz Palestine, koji su se nakon osvajanja južne polovice regije javili u britansku vojsku. Uvježbana polovica regimente borila se zajedno s 38. strijelcima. Treća židovska regimenta - 40. kraljevski strijelci - sastavljena je od dragovoljaca iz SAD-a i Kanade, među kojima su bili i kasniji izraelski premijer David Ben Gurion i predsjednik Jicak Ben Zvi. Ta regimenta upućena je u kolovozu 1918. u Egipat, gdje su joj se pridružili židovski dragovoljci iz Palestine. I 40. strijelci poslani su u Palestinu, no bilo je prekasno da se još uključe u ratne operacije. Gotovo svi pripadnici židovskih regimenti razvojačeni su nakon kraja I. svjetskog rata, u studenom 1918. Židovi iz Velike Britanije i Palestine vratili su se svojim domovima, dok ih je nekolicina iz SAD-a ostala na području kasnije države Izrael. Predstavnici cionističkih organizacija u Velikoj Britaniji i Palestini založili su se kod Britanaca za osnivanje židovske dobrovoljačke regimente kao dijela britanskih oružanih snaga raspoređenih u Palestini. Ta regimenta, poznata pod imenom Prvi Judejci, osnovana je 1919. u Sarafandu. Britanci joj, međutim, nisu dopustili da sudjeluje u obrani Tel Haia i Jeruzalema 1920/21. od Arapa. Kad su na granici između Tel Aviva i Jafe izbili neredi, zapovjednik Eliezer Margolin poslao je na vlastitu inicijativu dio postrojbe na mjesto događaja, nakon čega je regimenta raspuštena.

Theodor Herzl u Beču

Od srpnja 2004. jedan trg u središtu Beča nosi ime Theodora Herzla. U spomen na slavnog pisca, novinara i osnivača političkog cionizma bivša Vrtna promenade

Theodor Herzl

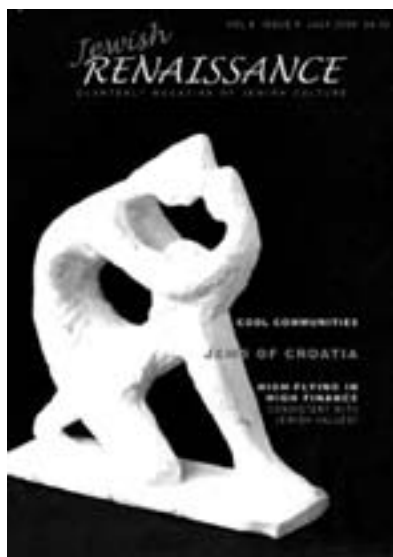
preimenovana je u prisustvu predstavnika Grada, izraelskog veleposlanstva i bečke Židovske zajednice u Trg Theodora Herzla. Herzl je, naglasio je prigodom preimenovanja trga bečki pročelnik za kulturu Andreas Mailath Pokorny, imao viziju koja je proizišla iz duha humanizma i koja se ostvarila. Novi trg nalazi se u neposrednoj blizini nekadašnje redakcije lista "Neue Freie Presse", za koji je Herzl od 1891. do 1894. radio kao novinar. Do realizacije Herzlove vizije, ističe predsjednik bečke Židovske zajednice Ariel Muzicant, trebalo je 52 godine i šest milijuna ubijenih u Holocaustu. Theodor Herzl (Budimpešta, 1860. - Edlach, Donja Austrija, 1904) proživio je veći dio života u Beču, gdje je 1896. objavio knjigu "Židovska država", koja će ga proslaviti kao začetnika teorijskog cionizma - pokreta za osnivanje samostalne židovske države. Godine 1897. u švicarskom

gradu Baselu organizira Prvi svjetski cionistički kongres i postaje prvi predsjednik Svjetske cionističke organizacije. Na tragu njegovih ideja 1948. osnovana je država Izrael. Idealističku sliku židovske države pružao je i Herzlov utopijski roman "Stara nova zemlja" (Altneuland, 1902). Izraelski grad Tel Aviv (Proljetni brežuljak) dobio je ime po naslovu hebrejskog prijevoda Herzlova romana. Theodor Herzl pokopan je na Döblinškom groblju u Beču. Godine 1949. njegovi posmrtni ostaci preneseni su u Izrael i pokopani na Herzlovom brdu nedaleko od Jeruzalema.

(tekst objavljen u listu „Hrvatski vojnik“, broj 30, u travnju 2005. godine. Zahvaljujemo uredništvu „Hrvatskog vojnika“ što nam je dozvolilo objavljivanje ovog teksta u „Ha-kolu“)

Kulturni magazin Jewish Renaissance u svom je posljednjem srpanjskom broju objavio veliki prilog posvećen Židovima u Hrvatskoj.

JEWISH RENAISSANCE PREDSTAVLJA ŽIDOVE U HRVATSKOJ

Jewish Renaissance je kulturni magazin koji izlazi jednom u tri mjeseca, osnovan je 2001. godine, kao jedan od izraza sve većeg samopouzdanja britanskih Židova u priznavanju i slavljenju svog kulturnog nasljeđa.

List se usredotočuje na umjetnost, arhitekturu, muziku, film, kazalište i književnost u Europi i Izraelu, a velika pažnja poklanja se i židovskom identitetu i odnosima s drugih kulturama i vjerama. U svakom broju 10 do 16 stranica posvećeno je različitim židovskim zajednicama te se donosi povijesni pregled određene zajednice, trenutačna situacija i analize stručnjaka. Do sada su, između ostalih, predstavljeni Židovi Danske, Australije, Kine i Argentine.

List je nezavisan i financira se od pretplate i reklama, a do sada je dobio i brojne nagrade.

Poslanje lista je "da se ohrabri i intenzivira trenutačna

renesansa židovske kulture". Urednica lista je Janet Levin. U dijelu srpanjskog broja posvećenog Židovima Hrvatske, Jack Lukeman donosi sintezu židovskog života u Hrvatskoj od rimskog doba pa sve do ustaškog nasilja, Titovih partizana te konačno do današnjeg vremena.

U članku "Rat jedne žene" list donosi izvatke iz autobiografije Eve Grlić, a u listu se predstavljaju i umjetnici Oscar Nemon, Oskar Herman, Rafael Talvi, Stella Skopal, Ivo Rein, Peter Weiss, Toni Franović, Vera Dajht-Kralj te Alfred Pal. Čitatelji lista mogu također pročitati i o poznati arhitektima Leu Hoenigsbergu, Juliusu Deutschu, Rudolphu Lubinskom, Ignjatu Fischeru i Slavku Loewiju. Vesna Domany Hardy napisala je tekst o današnjem kulturnom životu židovske zajednice Hrvatske te predstavila književnike Mirka Mirkovića, Zoru Dirnbach, Jasminku Domaš, Branka Polića te Slavka i Ivu Goldsteina.

Duga povijest židovskog naroda prepuna je dosada neispričanih ili nedovoljno istraženih zanimljivih i nevjerojatnih priča. Ovo je priča o jednoj posebnoj i po mnogo čemu jedinstvenoj ženi....

Ljetne priče

Prije kuće Rotschild postojala je kuća Mendes na čelu koje je bila - jedna žena

Putujem vlakom između Venecije i Firence čitajući romansiranu biografiju Beatrice de Luna, alias Grazie Mendes Nasi, u obradi talijanske spisateljice Edgarde Ferri naslovljene 'Lebrea errante' odnosno 'Lutajuća Židovka'. Nekako istovremeno kad u knjizi koju čitam junakinja stiže iz Venecije u Ferraru, grad u kojem u 16. stoljeću ona nalazi utočište i dobrodošlicu, igrom se slučaja i moj vlak zaustavlja na stanici tog lijepog grada koji su između ostalih gradile i uljepšavale generacije kneževa, kardinala i vojvoda obitelji d'Este, a u novije vrijeme ga ovjekovječio filmskim remek-djelom „Vrt Finci Continijevih“ veliki talijanski režiser Vittorio de Sica prema istoimenom romanu Georgia Bassania. No to je naravno druga priča koju s mojom temom povezuje progon Židova u vrijeme katoličke inkvizicije u doba renesanse s nacističkim progonima i uništenjem u 20. stoljeću.

Kao povijesni lik donna Grazia Nasi zaintrigirala me kad sam prije mnogo godina o njoj pročitala kratku biografsku crticu u posthumno objavljenoj zbirci eseja bosanskog romanista Kalmija Baruha. No daroviti Kalmi Baruh nije imao prilike završiti mnoga djela za koja je bio predodređen, kao ni dublje istraživati o njoj, okončavši život u Auschwitzu.

Osim kod njega, na pojedine reference o Graciji Mendes Nasi nalazila sam u opisima životnih prilika i ličnosti iz krugova španjolsko portugalskih židovskih izbjeglica, conversosa i marrana u Amsterdamu i Antwerpenu u 16. i 17. stoljeću, posebno u vezi opisa porijekla i pozadine Barucha Spinoze koji je iz tih krugova izniknuo. Onda sam Donnu Graciju Nasi nakon mnogo godina opet slučajno susrela u berlinskom povijesnom muzeju gdje

je bila postavljena izložba posvećena njoj kao značajnoj renesansnoj ženi. Međutim nije čak ostao sačuvan niti jedan njezin portret, koliko za sada znam, a niti je njezina

povijest bogzna kako obrađivana, bez obzira što se radi o jednom od najvažnijih likova tog doba u židovskoj povijesti, pa i inače. Možda je razlog zanemarenosti ambivalentna situacija portugalskih marrana, premda se Beatrice de Luna, čim se našla izvan domašaja inkvizicijskih hajki na heretike, vratila u okrilje izvorne vjere čim se otvoreno mogla izjasniti kao Židovka. Od tada se za nju zna pod imenom Donna Gracia Nasi, ili samo 'La Signora', kako su je zvali mnogi Sefardi kojima je pomagala i koji

su je opjevali kao legendu. Ipak zbog napuštanja vjere, bez obzira što je to bilo prisilni čin nametnut pod prijetnjom smrti, ostali Židovi često nisu za conversose pretjerano marili.

Možda je stoga njezin lik ostao tako dugo prilično i nepravedno zanemaren u istraživanjima židovske povijesti, a možda i zato što se radi o ženi. To mislim jer je za razliku od nje, njezin nećak, a poslije i zet Don Josef Nasi, poslije od Naxosa, često spominjan u povijesti tog vremena kao izričito utjecajan čovjek koji je među ostalim djelatnostima opskrbljivao turskog prijestolonasljednika Selima dobrim vinima. Kao predstavniku obitelji Mendes i kao takvom bankarskom kreditoru kraljevskih kuća bila su mu otvorena vrata svih dvorova. No uskoro po svom dolasku u Istanbul i Josef se javno vratio prvotnoj vjeri. Na otomanskom dvoru sultana Sulejmana Veličanstvenog, a poslije i njegova nasljednika sultana Selima, on je bio utjecajna ličnost, a posebno je bio koristan u diplomaciji zbog svojih

poznanstva s kršćanskim vladarima. No i berlinska se izložba uglavnom bavila tek nekim aspektima putovanja Gracije Nasi Europom, njezinim dolaskom u Istanbul i prijateljstvom s njezinim pokroviteljem i zaštitnikom, velikim sultanom Sulejmanom II. Veličanstvenim.

Tek danas kad je istraživanje psiholoških stanja postalo normalna tema, zanimanje za ambivalentnost conversosa, prisiljenih živjeti u shizofrenim uvjetima u katoličkom svijetu pod stalnom prijateljskom progona, ukliještenima između vanjskog izražavanja katoličanstva i privatnog pridržavanja zabranjenog im židovstva, dolazi do prve prave istražene biografije Donne Gracije Nasi koju je objavila američka novinarka Andree Aeleon Brooks 2002. godine pod naslovom Žena koja je prkosila kraljevima.

Radi se o hvalevrijednom studioznom pristupu, zapravo doktorskoj disertaciji prilagođenoj objavljivanju. U napomeni autorica kaže da je nakon proučavanja dokumenata na trinaest raznih jezika, u sedam različitih zemalja, uz pomoć velike ekipe stručnjaka koji su ih za nju dešifrirali i prevodili, tragajući za njezinim imenom, često iskrivljenim neujednačenim stilom i u različitim varijacijama, shvatila da možda naprosto iz praktičnih razloga priča Gracije Mendes Nasi do sada nije temeljito obrađivana. No Brooks je usprkos svemu ustrajala, očarana tom nevjerovatnom životnom pričom na čijem su se putu nalazile česte i nevjerovatne poteškoće. Na njezinu sudbinskom životnom putovanju priča Gracije Nasi isprepleće se s pričom njezine obitelji, sunarodnjaka, njezina imetka i bogatstva i opasnostima njezina riskantnog vremena. Živjela je tako burno u vrijeme inkvizicijskih progona Židova i marana da njezina istinita životna priča portugalske maranke Beatrice de Luna koja se vraća judaizmu i postaje Dona Grazia Menedes Nasi ostavlja dojam kao da ju je u najmanju ruku izmislio autor pikarskih romana.

Hrabra udovica

Kao mlada udovica Beatrice de Luna naslijedila je ogromno bogatstvo nakon smrti supruga Francesca Mendesa, tada najuglednijeg maranskog trgovca u Lisabonu, poznatog kao Grand Marran. Francisco

Mendes stekao je ogromni imetak vođenjem monopola, distribucije i prodaje papra i ostalih orijentalnih i indijskih mirodija u ime portugalske krune za cijelu Europu. Kasno se u životu oženio mladom, gracioznom i mudrom marankom Betarice de Luna porijeklom iz španjolske liječničke obitelji Benveniste iz Toleda. Prije bijega u Portugal Benveniste su tradicionalno bili liječnici na španjolskom dvoru. Nasilno pokršteni pod kraj 15. stoljeća Beatricini su roditelji izbjegli u Portugal čiji je kralj Emanuel Braganza prihvaćao prognanike iz Španjolske pod uvjetom njihove konverzije, svjestan njihove ekonomske uloge i značenja za zemlju u kojoj djeluju. Beatrice se rodila u Lisabonu 1510. godine. S

obzirom na to da je Portugal u to vrijeme bio na vrhuncu svoje moći i prosperiteta, čemu su maranski trgovci uvelike doprinosili, mnogi od njih su se vrlo obogatili, izgradili u Lisabonu raskošne palače dok su njihovi brodovi trgovali po cijelom svijetu donoseći u Portugal blaga i s istoka i iz novog svijeta zapada. Naravno da su svojim bogatstvom i prosperitetom izazivali zavist i ljubomoru koje su eksplodirale nakon ženidbe Emanuela Braganze za španjolsku infantkinju. Pod španjolskim pritiskom uslijedili su progoni i konfiskacija imovine marrana čim bi ih bilo tko optužio ili prijavio za judaiziranje odnosno potajno pridržavanje židovskih vjerskih običaja. Prijave inkviziciji, špijuniranje, dojave, mučenja, sve vrste najgorih zlostavljanja i konačno spaljivanja na lomači optuženih za herezu postali su svakodnevna pojava. Za portugalske marrane jedini je izlaz bio bijeg iz zemlje. No i to se nije moglo lako organizirati jer je odlazak radi

očuvanja golog života značio i gubitak imovine.

Takva je situacija nastala u Lisabonu kad je Beatrice de Luna postala udova Mendes. Bilo joj 26 godina i ostala joj je na brizi sedmogodišnja kći Brianda. Vješta i sposobna, prilagodljiva različitim prilikama, bez obzira na njihovu težinu, Beatrice je znala naći izlaz čak i iz naizgled bezizlaznih situacija. Bez daljnega joj je u tome pomoglo njezino golemo bogatstvo, koje joj je uglavnom uspjelo prebaciti iz Portugala. Tako je preduhitrila inkviziciju naslutivši da neće dugo moći izbjeći optužbama za herezu. Uz pomoć svog bratića Don Josefa Nasija i suprugova brata Diega Mendesa, koji su u Antwerpenu vodili holandsku branšu obiteljske firme, prebacila je imetak u druge zemlje i gradove. No prvo je poslušala savjet svog djevera te je pod izlikom poslovanja otputovala u Englesku jednim od svojih brodova s kćerkom i sestrom. Napustile su Portugal i raskošnu palaču zauvijek, no na izgled kao da se imaju uskoro vratiti. O njezinu boravku u Engleskoj postoje zabilješke kao i prepiska u dokumentaciji kralja Henrika VIII. i bilješkama kraljeva kancelara Thomasa Moorea. Budući da je kuća Mendes kreditirala uvijek velike potrebe engleskog kralja, on je osiguravao sigurni prolaz kroz Englesku njezinim članovima u bijegu. No tek je tu Beatrice saznala za postojanje dobro organizirane podzemne mreže za prebacivanje izbjeglica i njihove imovine iz Portugala. Njihov je put vodio iz Portugala za Englesku, preko Nizozemske odakle je kuća Mendes isplaćivala značajne svote njemačkim gradovima za njihov sigurni prijelaz do Venecije, a odatle često preko Balkana u Tursko carstvo, jedine države koja ih je tada prihvaćala. Tu je mrežu tajnih putova, prihvatilišta i veza stvorio i financirao njezin pokojni suprug zajedno s bratom koji je živio u Antwerpenu. Na svakom koraku se moralo podmićivati moćnike i korumpirati sve one koji su uvijek u Židovima gledali mogućnost da iz njih iscijede i zadnji dukat. Od tada je Beatrice de Luna ostatak života posvetila pomaganju svojih portugalskih sunarodnjaka za koje se zauzimala, omogućavala im sigurnost plaćajući namete, potkupljujući moćnike, s mnogima je vodila diplomatske pregovore i posuđivala

im značajne svote. Impozantna je lista njezinih kontakata s raznim povijesnim ličnostima tog vremena. Njezini su klijenti i sugovornici bili razni europski vladari uvijek žedni novca za ratove ili pokriće svojih raskošnih života, a njezino joj je bogatstvo otvaralo sva vrata. No za takvo poslovanje bila je potrebna apsolutna trezvenost i čvrstina uz znanje dobivanja garancija za kredite. Uz sve to bila je izvanredna poliglotkinja, govorila je osim portugalskog, španjolski, francuski, latinski, hebrejski i talijanski i nema sumnje da je naučila turski za 20 godina života u Istanbulu.

Od Venecije do Istanbula

Nakon Engleske, Beatrice de Luna se na neko vrijeme primirila u Nizozemskoj. Međutim njezina se situacija ondje nije stabilizirala jer je nakon nekoliko godina saznala za planove habsburških vladara, željnih bogatstva obitelji Mendes, da njezinu malodobnu kćer Briandu ožene za jednog izdanka njihove kuće. No prije nego su se ti planovi obistinili Beatrice je pobjegla zajedno sa sestrom, kćeri i nećakom u Veneciju. Tamo se nastanila

i nastavila poslovanje jer su Mlečani prvenstveno marili za trgovanje, a kuća Mendes bila je odavno dobro viđena kao poslovni partner. No nakon dvije godine raskol je došao neočekivano iznutra kad ju je vlastita sestra javno optužila da planira odlazak u Tursku jer se želi vratiti židovstvu i da će cijeli imetak tamo prenijeti i uskratiti joj njezin dio. Venecijanci su shvatili da im takav razdor može dobro doći da se dokopaju bogatstva kuće Mendes koje se tada računalo u visini od 300 000 dukata. Vlasti su tada malodobne kćeri obiju sestara smjestili na sigurno u samostan, a Beatrice zatvorili u kućni pritvor u vlastitoj palači do izricanja konačne presude. No Beatrice je našla izlaz te je odazvavši se pozivu vojvode Ercolea d'Este organizirala bijeg u Ferraru.

Vojvoda d'Este bio je u to vrijeme jedan od rijetko prosvijetljenih europskih vladara koji je prihvaćao marrane i Židove u Ferrari gdje su pod njegovim okriljem mogli živjeti normalnim životom. Beatrice de Luna se tu susrela s mnogobrojnim portugalskim i španjolskim židovskim intelektualcima. Radi očuvanja nekad visoke kulture iberskih Židova, ona je financirala nekoliko

izdanja. Radi se o molitvama i zbirki tekstova kao i o prvom prijevodu talmuda na španjolski i talijanski. U njezinoj su pratnji bili autori kao Samuel Usque, liječnik Amatus Lusitanus, Alonso Nunez de Reina.

No kad je u Europi izbila epidemija kuge, za koju su Europljani obavezno krivili i stoga progonili Židove, vojvoda Ercole ju je upozorio da je bolje skloniti se iz Ferrare prije nego što do toga dođe. Tada je Betraice de Luna odlučila prihvatiti poziv sultana Sulejmana Veličanstvenog s kojim je već duže vrijeme bila u prepisci. Našla je načina da veći dio svog bogatstva prebaci u Tursku. Tada se preko Dubrovnika uputila u Tursko carstvo.

Značajno je da je s vlastima Dubrovačke Republike bila u izvrsnim odnosima, da su joj dopustili ne samo da stanuje izvan geta, već su i njezine agente pristojno tretirali usprkos mnogim zabranama kojima su bili podvrgnuti Židovi u Republici. Dubrovčani su joj omogućili pratnju te se kopnom uputila u Istanbul, no prvo se zaustavila u Solunu gdje je ponovo susrela mnogo svojih portugalskih znanaca i prijatelja budući da se u tom gradu već tada udomilo skoro 100 000 iverskih Židova.

Konačno je stigla u Istanbul gdje joj je bio organiziran

velebni doček. A o njezinu dolasku postoje opisi u dnevnicima putopisaca tog vremena kao i u diplomatskim izvještajima raznih europskih ambasadora pri Visokoj Porti. Od sultana je iznajmila palaču koju je prvo plaćala 1 dukat dnevno da bi poslije u predjelu Galate na Bosporu izgradila vlastitu. Tu je sretno proživjela još 20 godina, utjecajna i poštovana i uključena u razne događanja u židovskoj zajednici. Do kraja života se u njezinoj kući svakodnevno kuhalo za stotinjak onih kojima je bilo potrebno.

Pred kraj svog života došla je na zamisao da organizira u Palestini autonomnu židovsku pokrajinu. U te je svrhe uzela u najam zemljišta u Tiberijadi i preselila onamo neke svoje sunarodnjake. Nažalost poslije njezine smrti taj projekt nije preživio.

Vesna Domany Hardy

Knjiga "Dugo putovanje Gracije Mendes, povijesna studija", autorice Marianne D. Birnbaum, objavljena je 2006. godine u prijevodu Branka Polića u izdanju zagrebačke izdavačke kuće Antibarbarus.

Marianna D. Birnbaum predaje mađarski i književnost središnje Europe na Sveučilištu California u Los Angelesu.

PALESTINKE IZRAĐUJU JARMULKE

Jedno od najtradicionalnijih obilježja židovstva, židovske kapice kipa ili jarmulke na jidišu, na Zapadnoj obali u kućnoj radinosti začudo izrađuju Palestinke.

Stotine žena kačkaju već četrdesetak godina u selima kao što je Deir Abu Meshal bave se tim poslom. Gotovo svaka kuća u tom selu zapadno od Ramalaha, u kojem živi 3.000 ljudi, izrađuje jarmulke.

Palestinke naprave oko pet kapica dnevno, a svaka stoji oko 12 šekela, odnosno oko 3 američka dolara.

Kipa (hebr. kupola) je hebrejski naziv za kopicu, koja se na jidišu naziva jarmulke ili rijeđe kopel. Židovski zakon nalaže muškarcima da pokrivaju svoju glavu kao znak poštovanja i bogobožnosti za vrijeme molitve

i dok se izgovara Božje ime prilikom govorenja blagoslova, učenja i za vrijeme boravka u sinagogi ili ješivi. Ova praksa vuče svoj korijen još iz biblijskih vremena, kada je svećenicima u Hramu bilo naloženo da pokrivaju svoje glave.

Kod Židova Hasida običaj je nositi tradicionalnu crnu kipa, no mnogi Židovi nose kapice različitih boja i kreacija. Za vrijeme Velikih blagdana mnogi nose bijele kipa. Neke zajednice razvile su kreacije kipa koje su vrlo zahtjevan umjetnički rad.

Radovi na obnovi sinagoge uništene tijekom libanonskog građanskog rata počeli su u kolovozu u Bejrutu, a mala libanonska židovska zajednica čeka donacije iz inozemstva da bi mogla završiti obnovu.

POČELA OBNOVA STARE BEJRUTSKE SINAGOGE

Radnici su skinuli krov koji se raspadao, počistili ostatke zidova i podigli skelu, pokazujući na taj način da je dugo odgađana obnova najstarije i najvažnije libanonske sinagoge konačno počela.

Sinagoga Magen Abraham u Bejrutu teško je oštećena tijekom libanonskog građanskog rata, koji je trajao od 1975. do 1990. godine, a ostala je u užasnom stanju i nakon što je ostatak središta grada obnovljen i nakon što su u tom dijelu Bejruta izgrađene nove arkade s prodajnim centrima te blješteći neboderi koji se vijue pod nebo.

Velika tvrtka Solidere, koja je preuzela glavne poslove u obnovi i izgradnji središta razrušenog Bejruta, kazala je da svaka vjerska zajednica samo mora obnoviti svoja vjerska mjesta, što je bio težak zadatak za libanonsku židovsku zajednicu koja broji samo 200 članova.

“Projekt obnove sinagoge Magen Abraham mogao bi potrajati godinu dana ili više, ovisi o tome koliko ćemo novaca uspjeti skupiti”, kazao je jedan dužnosnik vijeća Židovske zajednice Libanona.

Taj dužnosnik, koji je želio ostati anonimn jer nema dozvolu da govori medijima, rekao je da će obnova bejrutske sinagoge, prema procjenama, stajati između milijun i milijun i pol američkih dolara.

Za sada nema donacija iz inozemstva

Prema prvim planovima obnova je trebala početi 2006. godine, ali radovi su tada odgođeni zbog nemirnog stanja u zemlji izazvanog ljetnim ratom između Izraela i Hezbolaha. Prošle godine obnova je ponovno odgođena zbog globalne financijske krize.

Židovski dužnosnik kazao je da vijeće Židovske zajednice Libanona, koje skrbi za imovinu Židova u Libanonu, za sada nema potrebna financijska sredstva za dovršenje obnove stare sinagoge.

“Za sada nismo primili donacije od židovskih donatora iz inozemstva”, dodao je. Do sada uloženi novac, nastavio je, potječe s računa vijeća Židovske zajednice Libanona.

Sinagoga Magen Abraham, kao i nekada brojna libanonska židovska zajednica, bila je jedna od žrtava užasnog građanskog rata. Čak i nakon što su borbe prestale, preostale Židovi zajednice koja je nekada brojala 22.000 članova, nisu imali novaca da obnove zgradu.

Hezbollah podupire obnovu

Sinagoga Magen Abraham, koja je izgrađena 1926. godine u židovskom dijelu Bejruta Vadi Abu Jmil, nalazila se na crti bojišnice koja je dijelila grad tijekom građanskog rata te je potpala pod muslimansku stranu poznate “zelene crte” glavnoga libanonskog grada.

Sve do početka obnove, zgrada je bila prepuna praznih boca, razbijenog stakla i cigli koje su pale s krova.

Židovi nisu sudjelovali u libanonskom građanskom ratu, ali nasilje u zemlji prisililo je veliki broj pripadnika židovske zajednice na emigraciju.

Obnova sinagoge izazvala je pozitivne reakcije u Libanonu pa je čak i anti-izraelski militantni pokret Hezbollah objavio da smatra da sinagogu treba obnoviti.

(prema stranim medijima)

Libanonska židovska zajednica stara je kako i sam Libanon, drevna zajednica koja čak i danas odražava homogenost i posebni levantinski identitet libanonskog društva. Židovi, zajedno sa svojim kršćanskim i muslimanskim susjedima, tvore jedinstveno društvo i dijele zajednička prezimena - što je veliki dokaz tolerantnosti društva. Libanonska židovska zajednica još je 1913. godine, za vrijeme Otomanskog carstva, legalizirana, ali povijest zajednice seže u pradavna vremena.

Židovi su u Libanonu živjeli većinom u Bejrutu u četvrtima Wadi Abu Jmil i Ras Beirut. Samo u četvrti Wadi Abu Jmil nekada je bilo 17 sinagoga. Danas se u čitavom Libanonu nalaze samo četiri veće sinagoge.

Libanon je bio jedina arapska zemlja u kojoj se židovska populacija povećala nakon proglašenja Države Izrael 1948. godine. Ipak, nakon građanskog rata u Libanonu, veliki broj libanonskih Židova otišao je iz zemlje, većinom u Europu i SAD.

Zajednica koja je nekada brojala više od 20.000 članova, danas ih ima samo 200. Libanonski Židovi danas nemaju rabina, ali pokušavaju zadržati svoju vjersku tradiciju. Judaizam je u Libanonu priznat kao jedna od 18 vjera u zemlji.

Razdoblje Drugoga svjetskog rata prepuno je priča o nevjerojatnim sudbinama. Neke od tih priča tek čekaju da budu ispričane i ponekad do nas stižu neoubičajenim putovima. Ovo je jedna od takvih priča, koja govori o tome kako je Židov iz Rijeke spasio majku i sina, Židove iz Beča.

Pismo iz Sjedinjenih Američkih Država

U Židovskoj općini Rijekasvakoga petka dežuram od 16:30 do 18:30 sati i ako dođu turistiprovedem ih kroz sakralne i društvene prostorije te im pokažem stalni postav izložbe "Pet stoljeća Židova u Rijeci".

Toga petkabilo je vrlo malo posjetitelja i već pred kraježurstva oko 18:25 zazvonio je telefon, a iz turističkog ureda stiglo je pitanje mogu li primiti dvoje Izraelaca i pokazati im Općinu. Moj je odgovor naravno bio pozitivan. Dvadesetak minuta poslije stiglo je dvoje postarijih ljudi, očito muž i žena.

Bili su vrlo simpatici, a prvo što mi je gospodin kazao bilo je „I have a story“ odnosno „Imam priču“.

Razgovarali smo o aktivnostima Židovske općine Rijeka, govorio sam im o projektu „digitalnog groblja“, a gospodin mi je obećao poslati podatke o bazi podataka Diaspora Museuma u Tel Avivu.

Nakontogaje s veseljem ispričao svoju priču.

Prije nego su otišli zamolio sam ga da mi to sve napiše i pošalje mi mailom....

Pismo je izuzetno zanimljivo i želim daga pročitaju i čitatelji Ha-kola i da pri tome razmisljaju kako je u svijetu uvijek bilo i uvijek će biti divnih ljudi...

“Dragi Filipe,

Hvala ti što si nam posvetio vrijeme i pokazao mi riječku sinagogu prošlog tjedna i saslušao moju priču o bijegu iz Austrije 1938. godine.

Obećao sam ti poslati e-mail s informacijama o bazi podataka Diaspora Museuma iz Tel Aviva u vezi informacija o židovskim obiteljima u svijetu. (To u korist tvog rada kojemu je cilj prikupljanje i razvrstavanje imena obitelji koje su živjele u tvojoj zajednici u prošlosti.)

Također sam obećao napisati ti o mojem bijegu i o pomoći koju je moja majka dobila od jedne osobe koja je u to vrijeme bila član tvoje općine. Ova je poruka odgovor na ta dva obećanja.

Bazu podataka administrira Beth Hatefutsoth iz

Nahum Goldman Museuma, Jewish Diaspora iz Tel Aviva. POB 39359, Tel Aviv 61392. Telefon 972-3-6405654. Njihov URL je <http://www.bh.org.il>. Imam također i e-mail adresu: bhfamily@post.tau.ac.il

Registrirao sam vlastito obiteljsko stablo kod njih s oko 600 imena. Broj mog obiteljskog stabla je 3432.

Već neko vrijeme nisam u kontaktu s njima no direktorica DOROT Genealogy Centera bila je Diana Sommer.

Također bi te mogao zanimati site JEWISHGEN.ORG. Oni su na neki način došli do mog obiteljskog stabla nakon što sam ga prosljedio Diaspora Museumu te mora da postoji neka veza.

Imaš li ikakvih pitanja u vezi s gornjim informacijama, molim te obrati mi se a ja ću ti pokušati pomoći.

A sad o mojoj osobnoj priči.

Njemački Anschluss (pripajanje) Austrije dogodio se 1. ožujka 1938. godine. Odnos prema Židovima u Austriji bivao je sve gori i gori kroz mjesece koji su uslijedili a kulminirao je paležima za vrijeme Kristalne noći kad su izgorjele sve bečke sinagoge, u studenom 1938. godine.

Moj je otac umro krajem 1937. godine pa je moja majka u 43. godini postala udovica s dva sina, jednim od 17 godina i jednim (ja) od 8. Nije mi više bilo dopušteno pohađanje lokalne škole nakon Anschlusa te sam trebao putovati svakodnevno do škole u židovskom dijelu Beča (Drugi okrug). Mojoj se majci to činilo preopasnim pa je uredila da jedan profesor dolazi svakoga dana u naš stan (na broju 16 Kandlgasse u Sedmom okrugu) da bi me podučavao. Tijekom lipnja otišao sam jednom u tu školu u Drugom okrugu da bih polagao završni ispit i dobio svjedodžbu.

Majci je uspelo poslati mog starijeg brata iz Beča u SAD 1. lipnja 1938. godine. Zatim je spakirala što je mogla, krajem lipnja otišli smo iz Beča prema Italiji vlakom.

Prešli smo granicu a talijanska imigracijska policija nas je izvijestila da Židovima nije dopušten ulaz u Italiju. S obzirom na to da smo ilegalno napustili Austriju, da su nas kojim slučajem vratili, to bi značilo kraj za nas.

Iskricali su nas s vlaka u Udinama i stavili na drugi vlak natrag prema granici. Na sreću to je bio lokalni vlak koji je vozio do granice ali nije prelazio u Austriju. Iskricali su nas iz vlaka i ostavili nas pod policijskim nadzorom, u očekivanju sljedećeg vlaka koji bi nas vratio nazad u Austriju.

Moja majka je tad podmitila čuvare (imala je nešto nakita u torbici a i austrijske cigarete koje su bile bolje od talijanskih) i uspjela je uvjeriti čuvare da nam dopuste tranzit kroz Italiju do Francuske. Uvjerili smo čuvare da nećemo silaziti iz vlaka nego se odvesti do Francuske. Ustvari smo sjeli na vlak izvan kolodvora i zamijenili ga vlakom za Rijeku.

Ona je htjela doći u Rijeku jer je nekim svojim vezama dobilaime jednoga Židova, poslovnog čovjeka koji je živio u Rijeci. Također moram napomenuti da je uspjela dobiti vize za nas oboje za ulaz u SAD, ali te su vize vrijedile tek od listopada 1938. Morali smo se skrivati do listopada 1938. A bio je tek kasni lipanj.

Kad smo pristigli na željezničku stanicu, ostavili smo prtljagu u garderobi stanice i pješice stigli na adresu ureda poslovnog čovjeka. Ne sjećam se imena osobe koja nam je pomogla. Upitao nas je jesmo li se prijavili u koji hotel, odgovorili smo mu da nismo. Rekao nam je da bismo morali, u slučaju da smo se prijavili, ispuniti policijski obrazac koji bi bio poslan policiji idućeg jutra. Tad nam je rekao da je jedino mjesto u kojem bismo mogli odsjesti sanatorij, jer ljudi koji se tamo prijave ne ispunjavaju policijski obrazac. Onda je dogovarao nešto telefonom, odveo nas da preuzmemo naš prtljag te nas otpratio do Opatije. Mislim da je službena verzija bila da se oporavljam od magarećeg kašlja i da mi treba odmora. Ostali smo u sanatoriju 6 ili 7 tjedana, sve dok moja majka nije uspjela dobiti vizu za Švicarsku.

Tijekom našeg nedavnog posjeta Opatiji čini mi se

da sam locirao sanatorij u kojem smo tada odsjeli. Opatijski hotel je obnovljen ali prednji ulaz, koji se više ne koristi, nalikuje mjestu u kojem smo mi odsjeli. Možda bi moja priča mogla biti potvrđena registrom primljenih u taj sanatorij. Ime moje majke bilo je Josefine (Pepi) Rudel. Djevojačko ime joj je bilo Sonnenblum. Moje puno ime je Ludwig Rudel. Želiš li znati više o meni možeš potražiti na internetu mene ili mog brata. On se zove Julius Rudel i glazbenik je (dirigent).

Naš boravak u sanatoriju bio je obilježen velikom pažnjom da ne budemo previše viđeni.

Uvjerem sam da osmogodišnji dječak ne voli biti skriven te sam vjerojatno uzrokovao brige majci inzistiranjem da iziđem iz sobe. Mislim da osoblje nije znalo da smo bjegunci.

Vjerujem da nam je pomoć koju nam je pružio poslovni čovjek u Rijeci u lipnju 1938. spasila život - mojoj majci i meni. Pitam se tko li je taj poslovni čovjek mogao biti. Možda je Židovska općina u Rijeci držala evidenciju pothvata vlastitih članova u pomaganju Židovima u bijegu u to doba. Pokazao si mi imena 401 člana koji su ubijeni za vrijeme Holokausta. Možda je među njima. Vjerojatno je postojao neki doktor Židov, koji je bio povezan sa sanatorijem. Možda je poslovni čovjek bio u dogovoru s njim u vezi s mojim primanjem tamo.

Ovo je moja priča. Majka i ja smo imali sreće da smo preživjeli. U takvim situacijama postoje ljudi koji će staviti na kocku vlastitu sigurnost da bi pružili pomoć. Židovska općina Rijeka trebala bi se ponositi onim što su neki od njezinih članova učinili u tom vremenu.

Zahvaljujem ti od srca na ljubaznosti prema meni i supruzi tijekom našeg posjeta prošlog mjeseca. Bio bih ti zahvalan ako bi mi javio mogu li ove informacije biti potvrđene od nekih pouzdanih izvora do kojih ti možeš doći. A i može li se otkriti identitet poslovnog čovjeka? Budeš li imao uspjeha u prikupljanju informacija o mojem iskustvu iz 1938., molim te javi mi.

(lipanj 2009.)

Filip Kohn

Šef Formule 1, britanski milijarder Bernie Ecclestone ovoga je ljeta izazvao burne reakcije i zgražanje svjetske javnosti kada je u razgovoru za jedan britanski list veličao Adolfa Hitlera.

Bernie Ecclestone: Hitler je znao kako obaviti posao

“Na mnoge načine, iako znam da je to grozno reći i unatoč tomu što su ga uvjerali da čini neke stvari za koje ne znam je li želio ili nije, Hitler je znao zapovijedati mnogim ljudima i dobro obaviti posao”, izjavio je početkom srpnja, među ostalim, šef Formule 1 Bernie Ecclestone u razgovoru za britanske novine The Times, izazvavši zgražanje svjetske javnosti i ogorčenje Svjetskoga židovskog kongresa, čiji je predsjednik Ronald Lauder zatražio njegovu ostavku.

Bernie je za The Times rekao da su totalitarni režimi bolji i djelotvorniji od demokracija. Adolfa Hitlera nazvao je političkim vođom koji je “znao kako obaviti posao”, a demokratske političare “slabima i onima koji se zapravo brinu o rezultatima izbora”. Ecclestone smatra da je “demokracija nanijela štetu mnogim državama, uključujući i Britaniju”, jer se “političari previše brinu o rezultatima izbora”, a on smatra da su koncepti vlade koji se temelje na tiraniji “puno djelotvorniji”.

“Hitler se na kraju izgubio, dakle nije bio baš uspješan diktator, jer ili je znao što se događa, ali je inzistirao na tome ili je pristao na sve to. Ni u jednom slučaju nije bio dobar diktator”, iznio je svoju, blago rečeno, neobičnu teoriju šef Formule 1.

Ekscentrični 78-godišnji milijarder također je rekao da preferira “snažne političare” poput Margaret Thatcher koja je odluke donosila brzo i na isti način rješavala poslove. Ona je, smatra Bernie, “jedina unaprijedila ovu zemlju”, a političari poput Gordona Browna ili Tonyja Blaira, koji pokušavaju zadovoljiti sve u svakome trenutku, ponovo su dopustili da ona krene unatrag.

U niski “bisera” što ih je Ecclestone izgovorio za britanski list je i usporedba Maxa Mosleyja, predsjednika Međunarodne automobilske federacije (FIA-e) i njegova bliskog prijatelja s britanskom “čeličnom lady”. Bernie ga smatra idealnom osobom za novoga britanskog

premijera. Treba spomenuti da je Max sin sira Oswalda Mosleyja, nekadašnjeg predsjednika Unije britanskih fašista i vjernog pristaše njemačkih nacista, no Bernie to ne smatra nikakvom preprekom.

Kod totalitarnih režima, smatra Ecclestone, postoji čvrsto ustrojena hijerarhija, kao primjerice u vojsci, u gospodarskim tvrtkama ili u vrhunskom sportu kakav je i onaj iz svijeta Formule 1.

Burne reakcije židovske javnosti

Da misli ozbiljno, britanski je milijarder dokazao spomenuvši Sadama Huseina i Bosnu. “Mislim da smo učinili strašnu stvar podupirući ideju da se oslobodimo Sadama Huseina. On je bio jedini koji je Irak mogao držati pod nadzorom. Slično je bilo s talibanima. Mi smo otišli u tu zemlju ne znajući ništa o njezinoj kulturi. Amerikanci vjerojatno misle da je Bosna kvart u Miamiu. U Africi žive ljudi koji svakodnevno umiru od glada, a mi po tom pitanju ne činimo ništa.”

Židovske udruge, političari i javnost ogorčeni su. Urednik Jewish Chroniclea Stephen Pollard izjavio je da je Ecclestone “ili idiot ili moralna ništica”. Laburistički zastupnik i čelnik tijela za borbu protiv antisemitizma Denis MacShane izjavio je kako su Ecclestoneove izjave “zastrašujuće”. “Ako Ecclestone uistinu misli da su Hitlera morali uvjeriti da pobije šest milijuna Židova, da napadne sve europske države i bombardira London, onda stvarno ne poznaje povijest i pokazuje da ne zna pravilno rasuđivati”, rekao je MacShane.

Svjetski Židovski kongres pozvao je Ecclestonea da podnese ostavku. Njegov predsjednik Ronald Lauder rekao je da smatra da britanski milijarder nije prikladna osoba da bude na čelu Formule 1 te da treba prekinuti suradnju s njim.

Bivši riječki zet (bivši suprug Slavice Ecclestone), poznat je po brzopletim i ne pretjerano mudrim izjavama. Jednom je rekao da bi “trebalo da se žene odijevaju u bijelo, tako da budu poput svih ostalih kućanskih aparata”.

(pripremila prema tekstovima objavljenim u stranim medijima Marijana Hajdić Gospočić)

Grupa “Golem” početkom ove godine izdala je novi album “Citizen Boris” i njime potvrdila da ne pristaje na kompromis u nakani da miješa novi svijet sa starim, punk sa židovskom, slavenskom i ciganskom pjesmom.

GOLEM - ISTOČNOEUROPSKI FOLK-PUNK BAND

Sami se opisuju kao istočnoeuropski folk-punk band u pokretu obnove židovske kulture u popularnoj glazbi, upravo kao i drugi izvođač etikete JDub, zvijezda hasidskog reggaea Matisyahu.

Tu šestočlanu njujoršku skupinu lako će zavoljeti oni kojima se svidio “Gogol Bordello”, a oni u Zagrebu nisu prošli nezapaženo. Ono što su “The Pogues” učinili s keltskim baladama, to “Golem” radi sa starim hebrejskim napjevima. Nije komplicirano: uzmete tradicionalnu formu, začinite punkom i puštate najglasnije.

Na novom albumu “Citizen Boris” zamiješali su harmoniku s ciganskom i ruskom glazbom, a sve izvode na potpuno nedosljednoj i neodoljivoj mješavini jidiša, engleskog i više slavenskih jezika, zbog koje čak i kad vas ponese, ne možete pjesmu otpjevati zajedno s njima od početka do kraja. Osim, naravno, ako ne govorite barem sedam jezika kao pjevačica i autorica tekstova “Golema” Annette Ezekiel.

“Citizen Boris” donosi i lako pamtljive melodije koje vas, ako im date priliku i slušate u autu, neće ostaviti na miru ni kad parkirate.

“Train Across Ukraine” maničnim ritmom i rogovima zorno dočarava atmosferu vagona punog imigranata.

Zlokobna i ubojita svadbena pjesma “Zingarella” mogla bi publiku naći i među hrvatskim ljubiteljima narodnjaka,

Ako i ne pokušavate steći američko državljanstvo, naučite tekst naslovne pjesme “Citizen Boris” i zablistat ćete u nekom “Milijunašu2 točnim odgovorom na pitanje koliko je zastupnika u američkom Kongresu, ili kojih se 13 država prvo ujedinilo u SAD.

Pjevačica, tekstopisac i harmonikašica Annette Ezekiel-Kogan pokretačka je snaga “Golema”. Band je osnovala 2001. godine. Ona nikad nije krila da joj je glavna želja slaviti vlastito židovsko naslijeđe. Prošli album „Fresh Off Boat“ iz 2006. godine sadržavao je niz tradicionalnih židovskih pjesama, a većinu je i otpjevala na jidišu.

Annette kaže da postoji židovska izreka: Djeca odu, a unuci se vrte. Ona sebe vidi kao unuku. Ona je potomak ljudi koji su preživjeli Holokaust, koji su od svega pobjegli doseljenjem u Ameriku. Zatim je bila generacija ljudi

koji ne znaju previše o svemu tome i koji to naslijeđe tek otkrivaju. Ona kaže da ju je prošlost privukla, ali ne kani se odreći ni vlastitog suvremenog identiteta.

Ni na „Citizen Borisu“ ona ne posustaje, a većinu pjesama sada je sama i napisala. Za „Train Across Ukraine“ razgovarala je s članovima svoje obitelji o životu starih ukrajinskih imigranata i rezultat je lekcija iz židovske povijesti i podsjetnik na židovsku kulturu.

Za “Mirror, Mirror“ duhovito se poslužila pričama rodbine svoga muža Ukrajinca, o suvremenim nestašicama.

Ako je moguće nastaviti usporedbu s Gogol Bordellom, jer Golem nisam vidjela uživo, ili čak i s Gustafima, moglo bi se pretpostaviti da tako mahnita glazba znatno bolje živi na pozornici nego ukročena na disku. Nastupi mogu trajati i saima, znoj i buka dio su interakcije s publikom, a disk je zadan, obuzdava energiju i pokušava se prodati širim masama.

“Citizen Boris” možda neće privući najširu publiku, ali to Annette Ezekiel-Kogan očito nije ni cilj. Album je izdao JDub Records koji se reklamira kao etiketa „posvećena inovativnoj židovskoj glazbi“. Golem jest, i jedno i drugo, što je oboje vjerojatno prepreka široj popularnosti, ali svatko tko želi ostati punker, a proširiti vidike, mogao bi ih poslušati.

Prema službenoj stranici skupine “Golem”, oni ne odbijaju svirke na vjenčanjima, bar mitzvama, rođendanskim i drugim proslavama. Golem je uvijek sretan i ponosan kada se može vratiti originalnoj svrsi svih klezmer muzičara: proslavama, napisali su članovi skupine. Anette Ezekiel voli i pomoći u organiziranju proslava i svadbama....ako ste zainteresirani javite se na: weddings@golemrocks.com

Vedrana Mrša

Članovi “Golema”

Annette Ezekiel

Aaron Diskin

Alicia Jo Rabins

Curtis Hasselbring

Taylor Bergren-Chrisman

Tim Monaghan

Krav Maga je praktična metoda borbe koja obučava kako izbjeći, spriječiti i razriješiti bilo koju vrstu nasilja i napada. Krav Maga obučava samoobranu, borilačke i borbene vještine te vještine zaštite drugih, a sve to na jedinstven i jednostavan način učenja.

ZNATE LI ŠTO JE KRAV MAGA?

Krav Maga (u prijevodu „kontaktna borba“ ili „bliska borba“) nastala je u Izraelu, pod pritiskom realnih životnih zahtjeva i uvjeta. Metodu je osnovao Imi Lichtenfeld, a nastavio razvijati i modificirati Eyal Yanilov te vrhunski instruktori Međunarodne Krav Maga federacije (International Krav Maga Federation - IKMF). IKMF su priznale i poduprle Izraelske obrambene snage (IDF) i Sibata, a Krav Magu upotrebljavaju vojne snage, policijski odredi i tajne službe (CIA i FBI) iz cijeloga svijeta.

Krav Maga je horizontalan sistem, s jedinstvenim i logičnim pristupom. Laka je za učenje i pamćenje, izvodi se prirodno i instiktivno i praktično se može upotrijebiti pod stresnim uvjetima. Jedna od važnijih komponenata Krav Mage je jedinstvena pedagogija, metodologija i način obuke. Krav Maga između ostaloga obrađujete me poput predostrožnost, prevencija, izbjegavanje i odstupanje, obranu od nenaoružanih napada: udaraca rukama, nogama i ostalim dijelovima tijela. Krav Maga podučava obranu na svim vrstama zemljišta, u vodi, kada su nam pokreti ograničeni, u stojećem i sjedećem položaju, u pokretu, ležeći na leđima, boku ili potrbuške.

Imi Lichtenfeld – osnivač Krav Mage

Osnivač Krav Mage Imi Lichtenfeld, rođen je u Budimpešti, a odrastao je u Bratislavi, u Slovačkoj. Još kao mlad bavio se različitim sportovima - plivanjem, a zatim gimnastikom, hrvanjem i boksom. Godine 1928. postaje juniorski prvak Slovačke u hrvanju, godinu dana poslije dobiva titulu prvaka u seniorskoj kategoriji, a iste godine postaje državni prvak u boksu i gimnastici.

S vremenom se usredotočio posebno na hrvanje, kojim se bavio kao natjecatelj i trener.

Sredinom 30-ih godina 20. stoljeća prilike u Bratislavi i Europi počele su se mijenjati. Javlja se fašističke i antisemitske grupe, koje su imale za cilj protjerivanje lokalne židovske zajednice. Spletom okolnosti Imi postaje vođa skupine mladih Židova, uglavnom sportaša, koja je imala ulogu sprječavanja napada i zaustavljanje upada

antisemitskih banda u lokalne židovske četvrti.

Zbog svojih aktivnosti i zbog pritiska antisemita na lokalnu vlast, Imi je 1940. godine bio prisiljen napustiti dom i obitelj. Ukrao se na zadnji brod koji je izmakao iz ruku nacista na putu k Izraelu, tadašnjoj Palestini. U međuvremenu Imi napušta brod i njegov put traje pune dvije godine. Nakon dolaska u Palestinu, pridružuje se židovskom oslobodilačkom pokretu Haganah, koji se borio za državu Izrael. Godine 1944. počinje s fizičkom pripremom boraca te s obukom u plivanju, hrvanju te uporabi i obrani od noža. Tijekom tog razdoblja Imi je obučavao mnoge elitne jedinice Haganah i Palmacha (udarne snage Haganah i prethodnice specijalnih jedinica Izraelskih obrambenih snaga, uključujući i Pal-Yam, kao i veliki broj pripadnika policije). Nakon stvaranja države Izrael 1948. godine i ustroja Izraelskih obrambenih snaga (IDF), Imi je postavljen za Glavnog instruktora fizičke pripreme i Krav Mage u IDF-ovoj Školi borbene obuke. U IDF-u je služio dvadesetak godina i tijekom tog razdoblja razvio i uobličio jedinstvenu metodu samoobrane i goloruke borbe.

Nakon završetka aktivne službe, Imi modificira Krav Magu za potrebe civila. Formira metodu koja odgovara svima, bez obzira na spol i starost. Metoda je namijenjena svima kojima je potrebna radi spašavanja života ili preživljavanja s minimalnim ozljedama, bez obzira na pozadinu napada. Da bi proširio svoj sistem, Imi otvara dvije škole, jednu u Tel Avivu i drugu u Natanyi. Putuje i obučava po Izraelu i svijetu. Osobno nadgleda i kontrolira razvoj treninga.

Na kraju, učitelj, borac i prije svega veliki čovjek, Imi umire 9. siječnja 1998. godine, dok mu je kraj postelje sjedio njegov najbolji student i nasljednik Eyal Yanilov.

Krav Magu još uvijek koriste Izraelske obrambene snage, a neke varijacije te metode prihvatili su i Mossad, FBI, američke, irske i britanske specijalne vojne jedinice. U Hrvatskoj postoje klubovi Krav Mage u Zagrebu, Zadru i Rijeci.

Četrdeset i šest zemalja poduprlo je u lipnju na konferenciji u Pragu osnivanje Instituta za praćenje povrata židovskih umjetnina i imovine otete za vrijeme nacističkog režima.

USKORO EUROPSKI INSTITUT ZA NASLJEĐE HOLOKAUSTA

Bivši nacistički koncentracijski logor u češkom gradu Terezinu, ili na njemačkom jeziku Theresienstadt, bit će sjedište Europskog instituta za nasljeđe Holokausta, tijela koje će nadzirati odštećenje preživjelih u Holokaustu.

Nacisti su oduzeli stotine tisuća umjetničkih dijela i vjerskih predmeta u vlasništvu Židova i ostalih žrtava.

“Ostalo je još mnogo toga za riješiti, jer je otkriven ili vraćen samo dio oduzete imovine”, stoji u deklaraciji o osnivanju Instituta.

Deklaracija se nadovezuje na načela Konferencije u Washingtonu 1998. godine koja je bila osnova za povrat židovske imovine.

Prema tim načelima države su se složile da će identificirati ukradene umjetnine, otvoriti arhive, objaviti sumnjive slučajeve te “postići pravedno i pošteno rješenje” za

Američki pisac i dobitnik Nobelove nagrade za mir Elie Wiesel izrazio je osjećaj bijesa u Pragu na otvorenju međunarodne konferencije posvećene povratu imovine konfiscirane od žrtava Holokausta.

“Zašto je to toliko trajalo? Najjednostavnije bi bilo da su krajem rata vraćene kuće, novac, umjetnička djela, koje su oduzeli nacisti prije šezdeset godina”, rekao je.

Židovska zajednica drži da ta konferencija, koja se održava deset godina nakon što su se 44 zemlje u Washingtonu obvezale na povrat židovske imovine, predstavlja posljednju priliku.

“Ta konferencija je posljednja prilika isticanja hitnosti u rješenju pitanja prije nego bude prekasno za sve starije žrtve”, rekao je Stuart Eizeinstat, iz američkog izaslanstva.

Češki ministar zadužene za europske poslove Stepan Fuele, čija zemlja predsjedava EU do kraja lipnja, pozvao je sudionike da pošalju “jasan signal u ovo vrijeme kada antisemitske tendencije izbijaju diljem Europe”.

predratne vlasnike i njihove nasljednike.

“To je prva deklaracija u povijesti s institucionalnim mehanizmom za praćenje povrata”, rekao je Stuart Eizenstat, vođa američkog izaslanstva, na konferenciji za novinare u Pragu.

“U Institutu će biti centralizirana baza podataka o svemu što je vezano uz Holokaust i povrat”, dodao je.

Europska unija obećala je u zajedničkoj izjavi češkog predsjedništva i Europske komisije pomoći Institut.

Vrijednost oduzete židovske imovine teško je procijeniti, a jedan od razloga tomu je činjenica da je imovinu samu po sebi teško definirati.

Židovi su zbog svakodnevnog preživljavanja nerijetko bili prisiljeni prodavati svoju imovinu nacistima, pa neki smatraju da se u tim slučajevima radi o zakonitim transakcijama.

Osim toga, prilično je teško odrediti podrijetlo i vlasništvo umjetničkih djela.

Eizenstat procjenjuje da je vrijednost imovine svih europskih Židova 1939. godine bila oko 15 milijarda dolara što je danas “vjerojatno deset puta više”.

Postotak povrata je “vrlo mali” u usporedbi s onim što je oduzeto i veliki dio vraćene imovine je “simboličan”, dodao je.

Terezin je bio tranzitna točka za žrtve nacizma prema logorima smrti u Auschwitzu i Treblinku u Poljskoj i drugdje.

(prema stranim medijima)

Jeste li ikada razmišljali o židovskim imenima i prezimenima? Kada su Židovi dobili prezimena i može li se prema imenu ili prezimenu neke osobe znati radi li se o Židovu ili ne?

Židovska prezimena

Povijesno gledano Židovi nisu imali stalna obiteljska prezime. Unutar židovskih zajednica koristili su se patronimi, poput David ben (sin) Arona ili Miriam bat (kćer) Moshe. Imena se u tom obliku još uvijek koriste u sinagogama i u židovskim pravnim dokumentima poput ketube (ženidbenog ugovora), ali rijetko izvan religioznog konteksta.

Obiteljska prezimena postala su popularna među sefardskim Židovima u Španjolskoj, Portugalu i Italiji u 10. i 11. stoljeću, a među aškenaskim Židovima Njemačke i istočne Europe tek mnogo poslije.

Suprotno čestom mišljenju, teško je odrediti radi li se o židovskoj obitelji samo gledajući na prezimena. Prema židovskoj genealoškoj internetskoj stranici

Avotaynu, treće najčešće prezime među Židovima u SAD-u je Miller, koje je također jedno od najčešćih prezimena među nežidovima. Židovski narod može biti ponosan na uspjehe umjetnice Camille Pissaro, boksača Daniela Mendose, glumca Hanka Azarie i pop idola Paule Abdul, jer svi su oni Židovi iako im prezimena ne "zvuče" židovski.

Većina prezimena koje Amerikancima zvuče židovski samo su njemačka prezimena poput Klein, Gross ili Grossman, Weiss ili Weisman ili sva ona prezimena koja završavaju na -berg, -stein, -man, -hal ili -bluth. Njemačka prezimena vrlo su česta među američkim Židovima i zato se ljudi bune, jer se ravnaju prema sljedećoj logici: ako većina Židova ima njemačka prezimena, onda to znači da većina osoba s njemačkim prezimenima moraju biti Židovi.

Jedan od razloga zbog kojih su njemačka prezimena česta kod Židova povezan je s krivim razumijevanjem austro-ugarskog zakona iz 1787. godine. Austro-ugarsko carstvo bilo je prva zemlja u Europi koja je tražila da Židovi

imaju registrirano stalno obiteljsko prezime. Istovremeno, oni su od Židova tražili da registriraju i njemačko ime. Ta odluka je često bila krivo tumačena - kao da Židovi moraju imati njemačko prezime pa je zbog toga veliki broj židovskih prezimena stvoren na principu njemačkih. Upravo to objašnjava veliki broj njemačkih prezimena u zapadnoj Europi, ali ne objašnjava česti i veliki broj njemačkih prezimena kod Židova u Ruskom carstvu. Jedno od mogućih objašnjenja su česte migracije u to doba.

Ruska i poljska prezimena također se često miješaju sa židovskim prezimenima, na primjer prezimena koja završavaju na -vitz, -witz ili -sky.

Postoje samo tri prezimena koja su specifično židovska po svojoj prirodi: to su Cohen, Levi i Israel. Ta prezimena potječu od davnih plemena koja su na taj način sačuvana u židovskome narodu.

Prezime Cohen potječe od kohein - hebrejske riječi za svećenika i odnosi se na Aaronove potomke s očeve strane. Varijacije tog prezimena uključuju Cohn, Cahn, Cone, Kohn, Kahin i vjerojatno Katz.

Prezime Levi potiče od biblijskog plemena Levi, čiji su potomci Leviti imali posebna zaduženja. Varijacije tog prezimena uključuju Levin, Levine, Levitt i slično.

Cohen i Levy su dva najčešća prezimena među Židovima u SAD-u. Još jedno specifično židovsko prezime jest Israel, koje je ipak puno rjeđe. Židovski mislioci često dijele Židove u tri skupine: Kohein, Levy i Israel. Izrael u osnovi znači "mi ostali". Varijacije tog prezimena uključuju Isreali, Yisrael i Disraeli.

Židovska imena

Među aškenaskim Židovima bio je običaj da djeca dobivaju imena nedavno preminulih rođaka. Na taj način odavala se počast mrtvima i zadržavalo se

sjećanje na preminule rođake. Ime koje je dijete dobilo nije uvijek bilo identično s imenom preminulog rođaka: ponekad je bilo promijenjeno tako da je odražavalo popularna imena određenog doba, ali često je imalo sličan zvuk ili barem prvo slovo. Na primjer, baka imenom Elsie mogla je ostati u sjećanju kroz unuku nazvanu Elizabeth ili Kelsey. Djed Leopold kroz unuka Leonarda ili Lawrencea.

Nije bilo neuobičajeno da brojni rođaci nose ime iste nedavno preminule osobe.

Dijete je formalno dobivalo ime pri obrezivanju (dječaci) ili na ceremoniji dodjele imena u sinagogi (za djevojčice). Običaj je bio da se upravo tada i kaže zašto je dijete dobilo određeno ime te da se navedu kvalitete osobe po kojoj je dijete dobilo ime.

Prema staroj predrasudi, davanje imena djetetu prema živućem rođaku značilo je nesreću, jer bi anđeo smrti, koji se lako može zbuniti, mogao greškom uzeti dijete umjesto starijeg rođaka. Iako većina nas više ne vjeruje u takve priče, veliki broj Židova još uvijek smatra čudnim kada dijete dobije, na primjer, ime svoga oca.

Hebrejska imena

Židovi koji su živjeli u dijaspori već odavno uzimaju i lokalna imena koja koriste kada se druže sa svojim susjedima - nežidovima. Svatko od vas koji ima teško izgovorljivo ime lako će razumjeti kako je taj običaj bio koristan! Praksa uzimanja lokalnih imena postala je tako uobičajena da su u 12. stoljeću rabini smatrali potrebnim donijeti odluku prema kojoj se od Židova zahtijeva da imaju hebrejsko ime!

Hebrejska imena koriste se u molitvama i drugim vjerskim ritualima.

Hebrejsko ime počinje danim imenom, zatim slijedi ben (sin) ili bat (kći) te nakon toga hebrejsko ime oca određene osobe. Ako je osoba ili njegov otac rabin, njegovo ime dobiva nastavak "ha-Rav".

Sekularno ime često na neki način odgovara hebrejskom imenu. Ponekad, ime je potpuno isto ili je anglizirana verzija istog imena: David ili Sarah, na primjer.

(prema tekstu objavljenom na internetskoj stranici Judaism 101)

Priznanje njemačkom časniku koji je spasio "Pijanista"

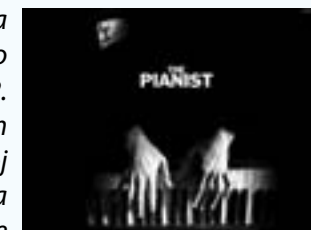
Wilhelm Hosenfeld iskoristio je svoj položaj njemačkog časnika u Varšavi da bi spasio Wladysława Szpilmana, čija je priča poslužila kao predložak za Oscarom nagrađeni film "Pijanist" te još jednog Židova od nacističkog Holokausta tijekom Drugoga svjetskog rata, priopćio je nedavno Memorijalni centar Holokausta Yad Vashem u Jeruzalemu.

Časnik Wehrmachta Wilm Hosenfeld je tijekom rata pomogao skupini Poljaka, a među njima bilo je i Židova. On je skrio i hranio Szpilmana poslije završetka Varšavskog ustanka 1944. godine nekoliko mjeseci prije ofenzive Crvene armije. Nakon što su ga Sovjeti uhitili, Hosenfeld je bio optužen za "ratne zločine" i osuđen na smrt, no kazna mu je zatim bila promijenjena u 25 godina radnog logora, koje nije preživio.

U lipnju mu je, međutim, Yad Vashem dodijelio priznanje "Pravednika među narodima" koje je uručeno članovima njegove obitelji. Pravednik među narodima odličje je koje se dodjeljuje nežidovima koji su za vrijeme Drugoga svjetskog rata pod cijenu vlastitog života spašavali Židove od nacističkih progona.

"Ponio se vrlo, vrlo humano, a morao je to skrivati od postrojbe kojoj je pripadao i učiniti sve na svoju ruku, što je bilo prilično opasno", rekao je predsjednik Yad Vashema Avner Shalev.

Film "Pijanist" je povijesna drama koju je režirao Roman Polanski 2002. godine s Adrienom Brodyjem u glavnoj ulici, a film je adaptacija istoimene autobiografije

židovsko-poljskog glazbenika Wladysława Szpilmana. Film, snimljen prema stvarnom životu Wladysława Szpilmana, pripovijeda o pijanistu Židovu koji preživljava nacističku okupaciju Varšave za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Osim Zlatne palme na Filmskom festivalu u Cannesu, film je osvojio Oscare za najboljeg redatelja, najboljeg glumca i najbolji adaptirani scenarij. Nagrađen je i sa sedam francuskih nagrada Cesar, uključujući najbolji film, najboljeg redatelja i najboljeg glumca za Brodyja (koji je time postao jedini američki glumac kojem je to uspelo). (prema izraelskim medijima)

ANTISEMIT OTVORIO VATRU U MUZEJU HOLOKAUSTA U WASHINGTONU

James von Brunn, antisemit za kojeg se vjeruje da je blizak krugovima koji zagovaraju nadmoć bijele rase te protuvladinim organizacijama u lipnju je u Muzeju Holokausta u Washingtonu otvorio vatru i ubio zaštitara muzeja te ranio još dvije osobe.

Pucnjava u Muzeju Holokausta, koji se nalazi petstotinjak metara od Bijele kuće, izazvala je paniku u središtu američke prijestolnice, a napad Von Brunna izazvao je oštre osude i nevjericu.

U razmjeni vatre sa zaštitarima muzeja ranjen je i sam napadač, koji je dopremljen u bolnicu u teškom stanju.

Američki predsjednik Barack Obama izjavio je da je šokiran i ožalošćen ubojstvom u Muzeju Holokausta u Washingtonu, dodajući kako to pokazuje da društvo mora "ostati budno protiv antisemitizma i predrasuda u svim drugim oblicima".

Istražitelji tvrde da je Von Brunn, inače veteran Drugoga svjetskog rata, bio poznat kao bjelački supremačist te da je negirao Holokaust, a prema riječima njegove bivše supruge, mržnja prema Židovima i crncima izjedala ga je. Policija opisuje vremesnog Von Brunna kao zadržtog supremačista s dugom poviješću antisemitskih aktivnosti iza sebe.

On je ušetao u Muzej Holokausta s puškom starom gotovo stotinu godina i otvorio vatru pri čemu je smrtno ranio zaštitara. Drugi zaštitari uzvratili su vatru i pogodili napadača. U trenutku incidenta u muzeju se nalazilo oko dvije tisuće ljudi.

Von Brunn, stanovnik Annapolisa u Marylandu, od prije je poznat policiji. Godine 1981. uhićen je dok je pokušavao oteti guvernere Središnje banke zbog visokih kamatnih stopa zbog čega je odslužio šest godina zatvora. Za odsluženu kaznu okrivio je "crnačku porotu" i "židovskog suca".

Pucnjava u Muzeju Holokausta dovela je do odgađanja izvedbe drame o antisemitizmu i rasizmu koja se trebala prikazati u Muzeju. Dramu je napisala supruga bivšeg

američkog ministra obrane Williama Cohena – Janet Langhart Cohen – a govori o fiktivnom susretu žrtve Holokausta Anne Frank s američkim dječakom afričkog podrijetla Emmetom Tillom, kojega su bijelci linčovali tijekom pedesetih godina prošlog stoljeća.

Muzej Holokausta u Washingtonu otvoren je 1993. godine, a otada ga je posjetilo gotovo 30 milijuna posjetitelja, uključujući i više od 8 milijuna školske djece i 85 predsjednika država. (prema američkim medijima)

Prema najnovijem istraživanju broj američkih Židova koji sebe deklariraju kao religiozni pao je za 20 posto u posljednja dva desetljeća

SAD: Veliki pad broja religioznih Židova

Broj američkih Židova koji sami sebe drže i deklariraju se religioznima pao je za više od 20 posto u posljednja dva desetljeća, a povećao se broj Židova koji sebe smatraju sekularnim, pokazalo je novo istraživanje provedeno u Americi tijekom prošle godine.

Prema tom istraživanju oko 3,4 milijuna američkih Židova sebe smatra religioznim. Prema popisu u SAD-u živi oko 5.4 milijuna Židova.

Broj Židova koji sebe smatraju samo "Židovima na kulturološkoj osnovi" povećao se s 20 posto 1990. godine, na 37 posto tijekom istraživanja provedenog 2008. godine. U istom razdoblju, broj svih odraslih Amerikanaca koji se ne smatraju religioznima povećao se s 8 na 15 posto.

American Religious Identification Survey, koji je proveo anketu, smatra da su Židovi češće sekularni od Amerikanaca općenito.

Oko polovice američkih Židova - uključujući i one koji se smatraju religioznima - kazali su tijekom istraživanja da imaju sekularne poglede na svijet te da ne vide kontradikcije između tog pogleda i njihove vjere.

Drži se da te brojke pokazuju i novi trend među američkim Židovima, odnosno sve veću stopu miješanih brakova.

Istraživanje je provedeno nad 900 američkih Židova uz moguće odstupanje od plus ili minus 4 posto.

American Religious Identification Survey, čije je sjedište u Hartfordu, počelo je provoditi takva istraživanja 1990. godine i otada se provodi svakih deset godina.

(prema stranim medijima)

Zanimljivosti iz Izraela

VRIJEDNO ARHEOLOŠKO OTKRIĆE U IZRAELU

Tajanstveni natpis uklesan na kamenu pehar iz I. stoljeća nakon Krista pronađen je nedavno tijekom iskapanja u Jeruzalemu.

"Na peharu smo otkrili natpis od deset redaka na starohebrejskom ili aramejskom, očito namijenjen ritualu", rekao je britanski arheolog Shimon Gibson.

"Slova ispisana kurzivom su čitka, ali tekst je jako teško dešifrirati", rekao je Gibson, znanstvenik sa Sveučilišta Sjeverne Karoline u gradu Charlotte, autor nedavno objavljene knjige "Posljednji Isusovi dani: arheološki dokazi".

Pehar je pronađen blizu mjesta ritualnog pranja u Jeruzalemu gdje i dalje traju iskapanja.

"Postoji mogućnost da je takav tip pehara poslužio Isusu za obredna pranja ruku prije njegova posljednjeg

obroka", ocijenio je i naglasio rijetkost takva natpisa.

Iskapanja koje vode profesori Gibson i James Tabor, također sa sveučilišta Sjeverne Karoline, odvijaju se na planini Sion, izvan zidina staroga grada, na granici između zapadnog Jeruzalema i istočnog dijela grada pripojenoga nakon što ga je Izrael osvojio u lipnju 1967. godine.

OTKRIVEN KAMENOLOM ZA IZGRADNJU DRUGOG HRAMA

Tijekom arheoloških iskopavanja u Jeruzalemu arheolozi su otkrili veliki kamenolom koji se koristio prije 2.000 godina za izgradnju Drugoga hrama, izvijestilo je nedavno izraelsko ministarstvo za antikvitete.

Prema priopćenju ministarstva, kamenolom je otkriven u jeruzalemskoj četvrti Shmuel Hanavi, a iskopavanja su vodili izraelski arheolozi Ofer Sion i Yehuda Rapuano.

Kamenje visoko i do dva metra, duljine do tri metra i debljine dva metra pronađeno je na spomenutom mjestu, a pretpostavlja se da je služilo za izgradnju hrama što ga je podignuo Herod. Usto je pronađeno oruđe od metala, posebno pijuci, novčići i ostaci keramičkih posuda koji potječu iz I. stoljeća prije Krista.

BILJKA KOJA ZALIJEVA SAMU SEBE

Skupina znanstvenika sa Sveučilišta u Haifi naišla je na neobičnu i rijetku biljku koja raste u izraelskoj pustinji Negevu, a može "zalijevati" samu sebe, prenio je nedavno izraelski dnevni list Haaretz.

Biljku iz obitelji pustinjske rabarbare, latinskoga naziva *Rheum palaestinum*, otkrili su prije 70 godina izraelski botaničari. Biljka se prilagodila teškim pustinjskim klimatskim uvjetima tako da je razvila posebne listove - široke i pune kanalića kojima se i najsitnija kapljica vode uspijeva preusmjeriti prema korijenju.

To je jedina biljka te vrste u svijetu.

Znanstvenicima i čovječanstvu mogla bi biti primjer na koji način najbolje iskoristiti potrošnju vode u poljoprivredi, osobito u posebno suhim krajevima. Mjesno stanovništvo tvrdi kako biljka raste isključivo u Izraelu i u obližnjem Jordanu.

VERA FISCHER

U Zagrebu je 14. srpnja u svojoj 84. godini života umrla poznata umjetnica i kiparica, članica naše Općine Vera Fischer. Vera Fischer rođena je 27. siječnja 1925. godine u Zagrebu. Na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu diplomirala je 1951. godine u klasi prof. Vanje Radauša. Sudjelovala je na brojnim samostalnim i skupnim izložbama u zemlji i inozemstvu od kojih se ističe prvi javni nastup 1952. godine na 8. izložbi ULUH-a u Zagrebu te prva samostalna izložba u Salonu ULUH u Zagrebu 1961. godine. U galeriji Židovske općine Zagreb također je organizirala svoju retrospektivnu izložbu.

Veliku „Autobiografsku izložbu“ priređuje 2002. godine u Gliptoteci HAZU u Zagrebu. Bila je članica HDLU Zagreb od 1952. godine. Vera Fischer 1997. godine odlikovana je Redom Danice s likom Marka Marulića. Osobito je bila poznata po svojim djelima na kojima je spajala kršćanstvo i židovstvo.

Dio njezina umjetničkog opusa u metalu nastao je i u Likovnoj koloniji Željezare Sisak. Jedna od njezinih skulptura, Simetrija, nedavno je spašena od uništenja zahvaljujući angažiranju knjižničarke Branke Sešo te je svoje mjesto Simetrija našla tik do zgrade Metalurškog fakulteta u Sisku.

Na Mirogoju su Veru Fischer ispratili njezini kolege i prijatelji, članovi ŽOZ-a, a od svoje se dugogodišnje prijateljice sljedećim riječima oprostio Alfred Pal:

„Vrijeme neumitno teče i kao takvo stvara i razara. Toga postajemo svjesni u trenucima, kao u ovome koji nas je ovdje okupio. Stojim ovdje da ispunim riječima ono obećanje od prije deset godina što smo jedan drugome dali onako kao u šali.

Kao da je bilo jučer kada smo se našli oči u oči, još ratnog ljeta 1943. u Rapskom logoru. Bila je paklena vrućina, poput ove danas, a moglo je biti oko 15 sati, kao što je i sada. Ti si stajala prva u redu, pred kazanom, s porcijom u ruci, a ja sam stajao iza kazana sa šefljom u ruci. Čekali smo da započne dijeljenje onih tri grama

talijanske pašte, skuhanoj u vodi, svakodnevnoj. Kao sada te vidim s onim tvojim smiješkom u dnu kojeg se već tada caklila ona tvoja fina ironija koja će te pratiti kroz sve volje i nevolje života, a radi koje smo te svi toliko cijenili i voljeli. Od tog prvog viđenja protekle su mnoge godine dugog prijateljstva i iskrenog uvažavanja.

Bila si odabrala kiparstvo (pomalo muško zvanje), ali i slikarstvo i otisnula si se na mnogo obećavajuće ali i nesigurne valove umjetnosti, na kojima se bez svakodnevne provjere ne uplovljava u sigurne luke opstanka i priznanja, već je mnogo potrebnije znati “navigavati” protiv suprotnih vjetrova. Ali kao u čudu stizala si kao pravi umjetnik u luke drugima nepristupačnim, otkrivala si pristane prije drugih i otuda donosila nam svjedočanstva humanosti, druželjubivosti i općeljudskih ideala. Dovoljno je spomenuti tvoje remek-djelo - portret male Lee Deutsch, a pogotovo tvoj životni san izmirenja u liku simbioze Davidove zvijezde i Isusova križa.

Ta djela ni moćno ni neumitno vrijeme neće moći dirnuti, već će naprotiv ostati kao dar svim ljudima dobre volje, kao što si i sama bila i ostala do smrti kojom se vraćaš u krilo Abrahama, Izaka i Jakova.

Zihrono livraha!“

Pišući o velikoj retrospektivnoj izložbi Vere Fischer, 2002. godine u Gliptoteci HAZU-a u Zagrebu, Marko Kružić napisao je, između ostaloga, i sljedeće:

“Možda je najdojmljivije djelo Vere Fischer na ovoj izložbi, a ujedno i ono koje bi moglo iskazati njezin duboki umjetnički credo, instalacija koja prikazuje Zemlju u tri razine. Prva je karta dvije Zemljine polutke, zatim crtež i teško čitljiva poruka, dok na malom postamentu stoji ispuhana dječja lopta za plažu. Pogađate, u obliku globusa...”

Autobiografska izložba Vere Fischer tako nam je pokazala da se pojedine umjetničke osobnosti moraju stalno interpretirati i revalorizirati, a sve ne bi li njihova umjetnost ostala živa. Osobnost Vere Fischer, njezinu inventivnost, angažiranost i suvremenost, Gliptoteka je, u svojim velikim prostorima, iznimno uspješno prepoznala.”

